

JUSS-BUSS
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Universitetet i Oslo

Stensilserie nr. 116

Årsrapport for Juss-Buss 2009

Stian Bonnevie Arntzen

Oslo, 2009

1. Innledning	4
1.1. Bakgrunn	4
1.2. Juss-Buss' fire hovedmålsettinger	4
1.2.1. Rettshjelp	4
1.2.2. Rettspolitikk	5
1.2.3. Forskning	5
1.2.4. Utdanning	5
2. Organisasjonsforhold	5
2.1. Organisatorisk oppbygging	5
2.2. Medarbeiderne	6
2.3. Kontorlokaler	7
3. Saksbehandling	7
3.1. Oversikt over saksmottakene 2009	8
3.2. Antall uker i drift	8
3.3. Antall saker i året	9
3.4. Former for juridisk rådgivning	10
3.5. Mottakssted	12
3.6. Mottaks måned	13
4. Opplysninger om de som søker råd hos Juss-Buss	14
4.1. Kjønn	14
4.2. Nasjonalitet	15
4.3. Bosted	16
4.4.inntekt	17
4.5. Advokatbruk	18
4.6. Hvordan kommer klientene i kontakt med Juss-Buss	20
4.7. Medlemskap i Studentskipnaden i Oslo (SiO) og fagorganisasjon	20
5. Rettshjelp i gruppene	21
5.1. Fordeling av saker etter rettsområder i 2009	21
5.2. Sosial-, trygde- og arbeidsrettsgruppa (SAG)	23
5.2.1. Sosial- og helserett	24
5.2.2. Trygderett	26
5.2.3. Arbeidsrett	27
5.3. Fængselsrettsgruppa (FEG)	29
5.3.1. Fængselsrett	29
5.3.2. Husleierett	31
5.4. Innvandringsrettsgruppa (INNVA)	33
5.4.1. Innvandringsrett	33
5.5. Gjelds- og familierettsgruppa (GOF)	35
5.5.1. Familierett	36
5.5.2. Gjeldsrett	37
6. Rettspolitikk	38
6.1. Rettspolitisk gruppe	38
6.1.1. "Fredagspils" i 2009	38
6.1.2. Rettspolitisk seminar	39
6.2. Rettspolitikk på tvers av gruppene	39
6.2.1. Rettshjelpsgruppen (REG)	39
6.2.2. Zambia-prosjektet	40
6.2.3. Kinagrappa	40
6.2.4. Krigsbarngruppa	40
6.2.5. Vietnam	42

6.2.6. Oppsøkende gruppe.....	42
6.2.7. Klassekampengruppa / Skrivegruppa.....	43
6.3. Rettspolitikk i gruppene	43
6.3.1. Rettspolitisk aktivitet på SAG året 2009	43
6.3.2. Rettspolitisk aktivitet på GOF året 2009	45
6.3.3. Rettspolitisk aktivitet på INNVA året 2009	46
6.3.4. Rettspolitisk aktivitet på FEG året 2009	51
7. Forskning og utredning	62
7.1. Generelt	62
8. Utdanning	63
8.1. Innledning.....	63
8.2. Begynneropplæring	63
8.3. Fadderordning	63
8.4. Gruppene	64
8.5. Andresemesters opplæring	64
8.6. Tredjesemesters opplæring.....	64
8.7. Veiledning	64
8.9. Annen opplæring	65
9. Økonomi og drift.....	66
9.1. Budsjett og regnskap 2009	66
9.2. Kommentarer til regnskapet	69
9.2.1. Om inntekter.....	69
9.2.2. Om utgifter	69
9.3. Generelle kommentarer til drift og økonomi.....	69
9.4. Antall arbeidstimer og vederlagsfritt arbeid.....	70
9.5. Fordelingen av antall faktiske arbeidstimer på gruppene.....	71
10. Ansatte i Juss-Buss i 2009.....	72
11. Publikasjoner.....	73
11.1. Hefter i Juss-Buss stensilsilserie	73
11.2. Andre publikasjoner	79

1. Innledning

1.1. Bakgrunn

Juss-Buss startet opp i 1971 som et kritisk fagpolitisk tiltak. Det første saksmottaket fant sted i egen buss på Oppsal den 24. september 1971. Tiltaket har helt siden oppstarten arbeidet for å sikre og bedre rettsstillingen for ressursfattige samfunnsgrupper og vanlige lønnsinntakere. Utgangspunktet for virksomheten var og er at rettssystemet i praksis som oftest tjener de ressurssterke sine interesser. Den gang som nå var dessuten studiet teoretisk lagt opp. Initiativtakerne til Juss-Buss ønsket derfor å praktisere jussen der hvor den skapte mest velferdsmessig nytte. Fra et mer overordnet perspektiv må oppstarten av Juss-Buss også sees i sammenheng med radikaliseringsprosessen av studentmassene på slutten av 60 - tallet og begynnelsen av 70 - tallet.

Gjennom perioder med arbeidsgrupper som blant annet husokkupasjonsgruppa og sigøynergruppa, bestod Juss-Buss etter hvert av fire arbeidsgrupper og en administrasjon. Slik er situasjonen også i dag, Arbeidsgruppene arbeider i dag til sammen med en rekke rettsområder. For mer informasjon om dette arbeidet, se kapittel 2 og 5. Felles for områdene er at de ikke er tilstrekkelig dekket av den offentlige ordningen med lov om fri rettshjelp. I tillegg har ressursvake grupper store udekkede rettshjelpsbehov på områdene, slik at deres rettssikkerhet ikke er tilstrekkelig ivarettatt. Det udekkete rettshjelpsbehovet til ressursvake grupper er veldokumentert, både gjennom flere rettshjelpsundersøkelser og den store pågangen til Juss-Buss og andre lavterskel rettshjelpstiltak rundt om i landet.

Juss-Buss er gitt tillatelse til å yte rettshjelp av Justisdepartementet etter domstolloven av 13. august 1915 nr 5, § 218 andre ledd nr 3. Tillatelsen forutsetter at Juss-Buss er faglig tilknyttet det juridiske fakultet. Juss-Buss er i dag underlagt Institutt for kriminologi og retts sosiologi, det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo.

Mer informasjon om organisatoriske forhold finnes i kapittel 2 i denne rapporten, samt på www.jussbuss.no hvor det finnes oppdaterte nyheter og generell informasjon fra Juss-Buss.

1.2. Juss-Buss' fire hovedmålsettinger

I 1976 ble det bestemt at Juss-Buss skulle ha følgende målsettinger: rettshjelp, rettspolitikk, forskning og utdanning.

1.2.1. Rettshjelp

Helt siden oppstarten i 1971 har utgangspunktet for arbeidet vært å gi juridisk bistand i enkeltsaker. Rettshjelpen ytes i form av muntlig og skriftlig rådgiving, samt partsrepresentasjon, se punkt 3.4. For å sikre høy kvalitet på arbeidet, er saksbehandlingen underlagt restriktive kontrollrutiner. Det er viktig for oss at våre klienter ikke skal lide rettsstap fordi de ikke har råd til å gå til advokat. Derfor må vår bistand ikke være dårligere enn den hjelpen våre klienter ville ha fått hos en advokat. Juss-Buss mener at rettshjelpen vi yter svarer til denne målsetningen.

Juss-Buss har en sosial profil. Vi prioriterer å gi rettshjelp til samfunnsgrupper som av økonomiske eller andre grunner ikke kan få juridisk hjelp andre steder. Vi prioriterer i tillegg arbeid på rettsområder som har stor velferdsmessig betydning for den enkelte klient. Se for øvrig kapittel 3, 4 og 5 og statistikken der.

1.2.2. Rettspolitikk

Saksbehandlingen tjener som erfaringsgrunnlag for vårt rettspolitiske arbeid. Gjennom behandling av enkeltsaker skaffer vi oss kunnskap om hvilke juridiske og sosiale problemer som kan være felles for ulike samfunnsgrupper. Disse erfaringene brukes så til påvirkningsarbeid for å endre rettstilstanden eller praktiseringen av regelverket i positiv retning for våre klientgrupper. Rettspolitisk arbeid vil oftest hjelpe flere, og kan derfor fungere mer effektivt enn arbeid med enkeltsaker. Det rettspolitiske arbeidet kan blant annet bestå i å følge politiske prosesser knyttet til saker som berører våre klientgrupper (herunder arrangere lobbymøter, skrive høringsuttalelser osv.), arrangere debatter, skrive brosjyrer, profilere saker i media med mer, se kapittel 6.

1.2.3. Forskning

Rettsområdene som Juss-Buss jobber med vies i liten grad oppmerksomhet fra det etablerte juridiske forskningsmiljøet. Problemer som oppdages under behandlingen av enkeltsaker og rettspolitisk arbeid utdypes derfor ofte av medarbeiderne gjennom forskning. Dette resulterer gjerne i studentavhandlinger, hvor Institutt for kriminologi og retts sosiologi som oftest står for veiledningen, se kapittel 7.

1.2.4. Utdanning

Juss-Buss mener det er en stor mangel ved det juridiske embetsstudiet at praktisk erfaring i svært liten grad er en del av utdannelsen.

Gjennom sitt arbeid på Juss-Buss lærer medarbeiderne juridiske fag og arbeidsmetoder som ellers ikke er prioritert ved fakultetet. I praksisperioden får medarbeiderne forberedt seg på å arbeide med saksbehandling på samme måte som ferdige jurister. I tillegg ønsker vi å gi medarbeiderne nye perspektiver og holdninger til jussen som de kan ta med seg videre. Utdanningen skjer gjennom både generell undervisning for alle medarbeiderne og spesiell undervisning innad i arbeidsgruppene. Den viktigste opplæringen skjer likevel gjennom arbeidet med enkeltsaker og den ukentlige gruppekontrollen av disse.

2. Organisasjonsforhold

2.1. Organisatorisk oppbygging

Juss-Buss er organisatorisk underlagt Institutt for kriminologi og retts sosiologi ved det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Faglig leder for Juss-Buss, Olaf Halvorsen Rønning, er forsker ved Institutt for kriminologi og retts sosiologi.

Juss-Buss drives etter et prinsipp om flat struktur. Vår organisasjonsstruktur er som følger:

- Plenum

Plenum er Juss-Buss' høyeste organ, og består av alle medarbeidere på Juss-Buss. Juss-Buss drives etter vedtekter vedtatt av Plenum. Vedtektene finnes tilgjengelig på <http://www.jussbuss.no/mainmenu.php?ObjectId=138>

- Styret

Saker av vedrørende daglig drift delegeres av Plenum til styret, bestående av daglig leder og en representant fra hver faggruppe.

- Rettspolitisk gruppe

Rettspolitisk gruppe (R) samordner det rettspolitiske arbeidet på Juss-Buss. R arrangerer også temamøter og seminarer som setter fokus på aktuelle juridiske, rettspolitiske og andre samfunnsmessige problemstillinger. R består av daglig leder og en representant fra hver faggruppe.

- Daglig leder og administrasjon

Den løpende administrasjon og pengeforvaltning står daglig leder, i samarbeid med styret, ansvarlig for. Daglig ledere velges blant tidligere medarbeidere, og ansettes for halvannet år av gangen. Daglig leder, faggruppene og en kontomedarbeider med stillingsbrøk på 25% deler ansvaret for kontordrift og sentralbord. Regnskapet føres av Universitetets regnskapsseksjon.

- Faggruppene

Medarbeiderne på Juss-Buss er delt inn i faggrupper (saksbehandlingsgrupper). Spesialiseringen dette innebærer er etter vår mening den beste garantien for en god og effektiv saksbehandling. Ansvaret for saksbehandlingen ligger hos gruppa som enhet, og ikke den enkelte medarbeider. Arbeidet som gjøres av den enkelte medarbeider kontrolleres av gruppa på ukentlige gruppemøter.

I 2009 har Juss-Buss hatt følgende fire faggrupper:

- Sosial-, trygde- og arbeidsrettsgruppa (SAG).
- Fengsels- og husleierettsgruppa (FEG).
- Innvandringsrettsgruppa (INNVA).
- Gjeld- og familierettsgruppa (GOF).

- Ad hoc-grupper

Fra tid til annen opprettes også forskjellige ad hoc-grupper på tvers av våre faggrupper, se punkt 6.2. I 2009 hadde vi følgende ad hoc-grupper:

- Rettshjelpsgruppa
- Lobbygruppa
- Kinagruppa
- Skrivegruppa
- Krigsbarngruppa
- Gruppe for oppsøkende virksomhet

2.2. Medarbeiderne

Det arbeider til enhver tid ca. 30 jusstudenter på Juss-Buss, og vi ansetter ti nye medarbeidere hvert semester. Nye medarbeidere får grundig opplæring basert på

erfaringene fra nesten 40 års virksomhet. Det legges vekt på å gi medarbeiderne innsikt i de problemer rettssystemet skaper for vanlige folk og svakerestilte grupper. Dette er som nevnt problemer det juridiske studium tradisjonelt har vært lite fokusert på.

Medarbeiderne er tilknyttet organisasjonen i tre semestre. De to første semestrene arbeider medarbeiderne fulltid, og deltar både i saksbehandling og driften. Det siste semesteret jobber medarbeiderne deltid. I denne perioden brukes arbeidstiden spesielt til kvalitativ kontroll og opplæring av nye medarbeidere. Ferdige medarbeidere utfører en betydelig del av forskingen som gjøres av Juss-Buss, i form av å gjøre retts sosiologiske undersøkelser og skrive juridiske avhandlinger.

For å få jobb som medarbeider i Juss-Buss må søkeren ha bestått 1. og 2. avdeling av mastergraden i rettsvitenskap. Ansettelse foretas på bakgrunn av en helhetsvurdering av søkeren der følgende momenter tillegges vekt (vedtektene § 12):

- Særlige forutsetninger og engasjement innenfor Juss-Buss' arbeidsområder
- Arbeids- og organisasjonserfaring
- Personlige egenskaper

Karakterer tillegges ikke avgjørende vekt. Juss-Buss har imidlertid et ønske om at flest mulig av våre medarbeidere skal ha kommet lengst mulig i jusstudiet.

2.3. Kontorlokaler

Juss-Buss disponerer i dag egne lokaler i Arbinsgate 7. Våre lokaler består av tre klientrom, en liten resepsjon hvor administrasjonen holder til, et kontor til hver faggruppe, samt et fellesrom hvor allmøter og lignende blir avholdt. Kontorlokalene er innredet og tilrettelagt slik at de i minst mulig grad virker fremmedgjørende på våre klienter. Like fullt er det et snarlig behov for oppgradering og oppussing, særlig med tanke på slitasje- og belastningsplager knyttet til kontorutstyret, dårlig innelima, og utdatert datautstyr knyttet til saksbehandlingen. I 2009 var det kun økonomisk kapasitet til oppussing av faglig leders kontor, samt fornying av halve dataparken.

3. Saksbehandling

Saksbehandlingen er den mest tidkrevende delen av arbeidet på Juss-Buss, men også en forutsetning for å kunne holde på med rettspolitik, forskning og utdanning.

Juss-Buss forsøker å registrere alle innkomne henvendelser. Det skjer bare unntaksvis at klienter henvises til andre instanser uten at henvendelsen registreres. Klienter som kun ønsker brosjyremateriell og lignende registreres likevel ikke.

Vi registrer antall saker, ikke antall klienter. Vår erfaring er at et juridisk problem sjeldent kommer alene, derfor kan det være flere saker som er registrert på samme person. En slik registrering gir et mer korrekt bilde av rettshjelpsbehovet.

3.1. Oversikt over saksmottakene 2009

All erfaring fra rettshjelpsfeltet viser at det er vanskelig å nå ut til de klientgruppene som har det største rettshjelpsbehovet. Dette skyldes flere forhold. For det første er det kostbart å betale for kvalifisert juridisk bistand. For det andre er det mange som ikke er klar over at de har et juridisk problem. Og for det tredje er det mange som har en psykisk og/eller sosial sperre for å oppsøke juridisk bistand, den såkalte advokatsperren.

På grunn av disse forholdene har Juss-Buss derfor som mål å drive stor grad av oppsøkende virksomhet, slik at vi kan møte de menneskene som ellers ikke ville kommet i kontakt med oss. I 2009 ble satsningen på oppsøkende virksomhet intensivert og foredrag/saksmottak ble avholdt flere nye steder. Økonomiske og menneskelige ressurser setter imidlertid visse grenser for omfanget av den oppsøkende virksomheten.

I 2009 har vi hatt saksmottak følgende steder:

- Juss-Buss` egne lokaler
Fast saksmottakstid er mandag kl 10-15 og torsdag kl. 17-20. Klientene møter opp personlig, ringer eller henvender seg til oss gjennom brev eller faks. Vi svarer som hovedregel ikke på henvendelser pr. e-post. Brosjyrer og annet materiell kan bestilles på våre hjemmesider: www.jussbuss.no.
- Fengsler på Østlandet
Fengselsgruppa besøker fengsler i østlandsområdet hver mandag. De mest besøkte fengslene er Ringerike, Ila, Oslo og Ullersmo. I tillegg ble det gjennomført to oppsøkende fengselsturnéer til Sørlandet i 2009.
- Universitet på Blindern
Juss-Buss har i 2009 hatt fast saksmottak utenfor Karrieresenteret på Blindern hver tirsdag mellom kl. 11-15. Samarbeidsavtalen med Studentsamskipnaden i Oslo (SiO) ble inngått i 1990.
- Oppsøkende gruppe
Oppsøkende gruppe gjennomførte en rekke saksmottak rundt omkring i Oslo i løpet av året, blant annet på Selvhjelpens hus, voksenopplæringssentra og distriktpsikiatriske sentra. For mer informasjon, se punkt 6.2.7.

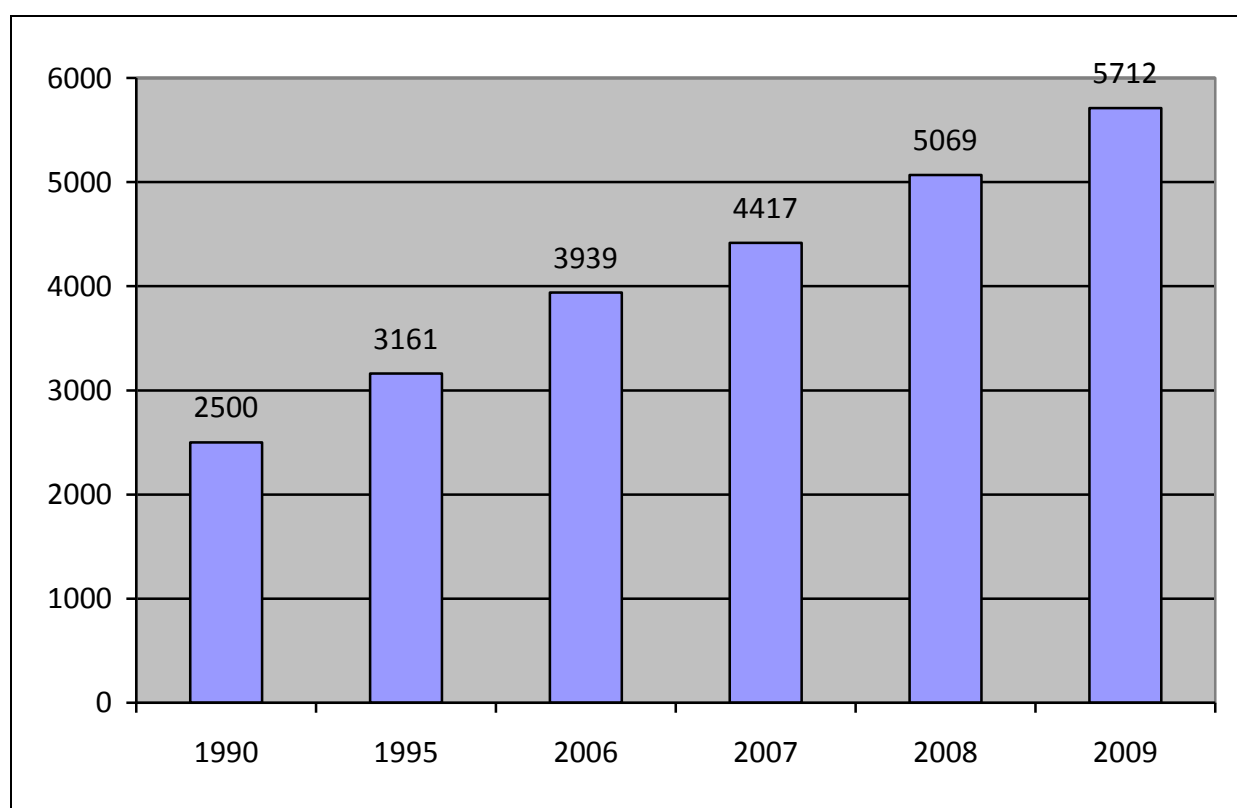
3.2. Antall uker i drift

I 2009 hadde vi som vanlig full drift i 40 uker. I tillegg holdt vi for andre år på rad åpent gjennom hele sommeren. I denne perioden var kontoret bemannet med en til to saksbehandlere på hver gruppe, i tillegg til at en kontormedarbeider og daglig leder var til stede i deler av perioden. Til sammen holdt Juss-Buss åpent 48 uker, det samme som i 2008. I 2009 hadde vi i alt kun stengt fire uker, tre uker i forbindelse med juleferien og en uke i forbindelse med påskeferien. Vi ser utvidelsen i driftsruten

som svært vellykket, til tross for at det er kostbart å holde åpent om sommeren. I juli måned, hvor vi frem til 2008 har hatt helt stengt, tok vi i 2009 imot 370 henvendelser, hvilket representerer en økning på nesten 20 prosent fra 2008. Vi gjennomførte ingen markedsføringstiltak vedrørende at vi holdt åpent hele sommeren, annet enn at vi la ut informasjon om dette på hjemmesidene. Pågangen i juli henger både sammen med at mange andre organisasjoner og offentlige instanser holder stengt i denne perioden, samt at våre klientgrupper nok i mindre grad enn befolkningen generelt har ferieavvikling. Dette viser viktigheten av at Juss-Buss har ressurser nok til å holde åpent flest mulige uker.

3.3 Antall saker i året

Vi behandlet 5712 saker i 2009. Dette er en økning på 13 % fra 2008. Sammenliknet med 2006 har vi hatt en økning i sakstilfanget på ca. 45 %. Det er viktig å være klar over at denne statistikken vil ha feilmarginer, samt at den verken sier noe om størrelsen og omfanget av sakene, og heller ikke noe om kvaliteten på det arbeidet som har blitt gjort. Likevel synes det klart at trenden er at sakstilfanget øker, og at dette kan sies med sikkerhet. Juss-Buss mener likevel at man må være ekstremt forsiktig med å måle suksessen til rettshjelpsarbeidet vårt med hvor mange saker vi behandlet. Vi mener at det er viktigere å yte god rettshjelp til få, enn å yte "annenrangs"- rettshjelp til mange. Per dags dato føler vi at vi klarer å etterleve dette

idealet. Kapasiteten er imidlertid sprenget, og en videre utvikling i økning i saker vil være vanskelig uten å utvide antall medarbeidere.

Det kan være interessant gjøre et forsøk på å komme med noen antakelser om hvorfor vi opplever økt pågang. Dette er vanskelig å måle, men det er påvist en sammenheng mellom det økte sakstilfanget og det forhold at vi har hatt flere uker med drift siden 2008. Videre kan tilfanget skyldes at vi i de senere årene har drevet oppsøkende virksomhet i større og mer målrettet omfang. For mer informasjon om hvordan klientene hørte om Juss-Buss, se punkt 4.6.

3.4. Former for juridisk rådgivning

Saksbehandlingen i Juss-Buss deles i tre hovedkategorier:

- Muntlige saker

Vi definerer "muntlige saker" som saker hvor vi gir muntlig veiledning til klienten uten å representere klienten ovenfor en motpart. Disse spørsmålene er juridisk sett ofte relativt enkle, men ikke alltid. Det vanligste er at folk ønsker å få opplysninger om rettsstillingen på et avgrenset område for å sikre eller avklare sin rettsstilling. Eksempler på dette er spørsmål i tilknytning til barnefordeling ved skilsmisse, oversikt over regler for oppsigelse i husleie- eller arbeidsforhold, rådgivning om vilkår for familieforening og muntlig hjelp til å fremme søknad om for eksempel sosialstønad mange slike saker kan klienten ofte selv ta hånd om sine problemer etter en kort muntlig veiledning fra Juss-Buss. Dette blir en form for hjelp til selvhjelp, en veiledningsform vi tilstreber å benytte der det er hensiktsmessig og forsvarlig. Muntlige saker kan imidlertid også være av langt mer omfattende karakter, for eksempel ved at Juss-Buss over bistår en klient med muntlige råd. Majoriteten av sakene faller inn under kategorien "muntlige saker", og det eneste fellestrekket ved sakene er at vi ikke representerer klienten ovenfor en motpart.

- Kort skriftlig informasjon (KSI)

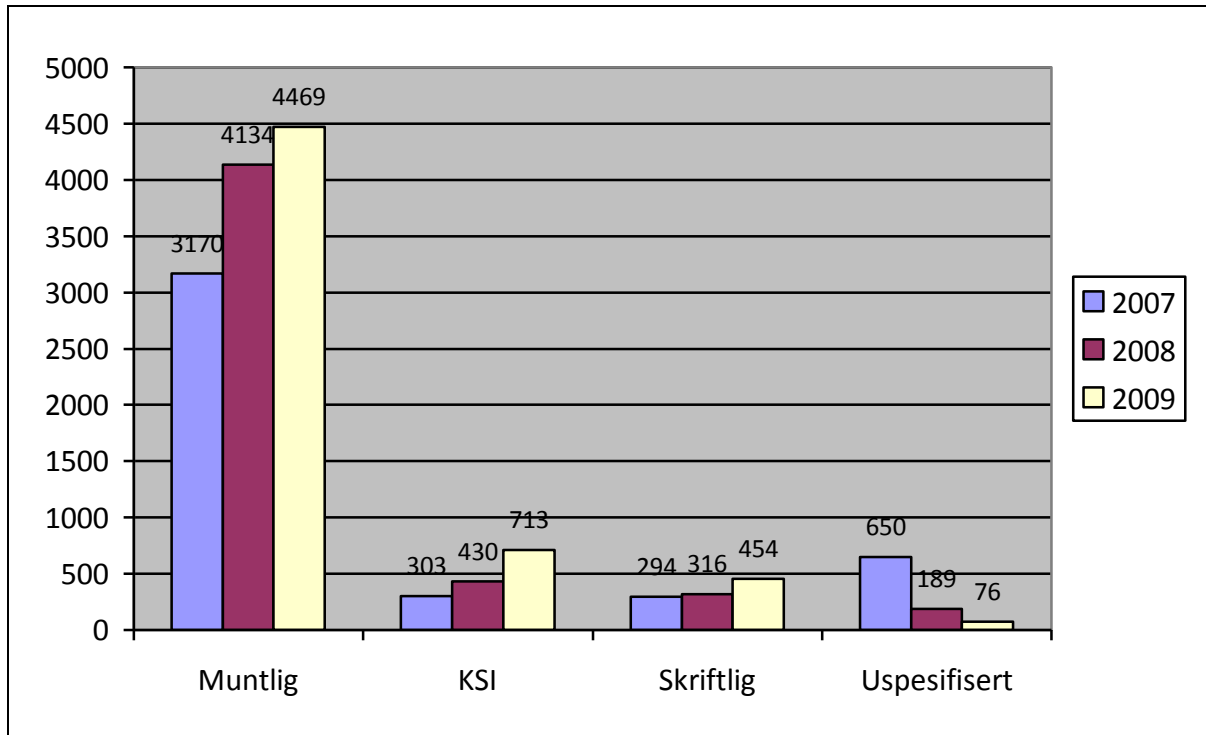
Vi definerer KSI'er som saker hvor det gis skriftlig informasjon til klienten, og hvor klienten deretter for eksempel løser spørsmålet selv eller selv tar av seg kontakten med motparten. Denne typen saksbehandling benyttes der muntlig rådgivning ville virke utilfredsstillende fordi jussen eller faktumet i saken er komplisert eller uklart, men hvor saken ikke er for vanskelig til at klienten selv kan følge opp saken videre. Å skrive informasjonsbrosjyrer er en måte å rasjonalisere denne type rådgivning på. Som nevnt har vi som mål om å bidra til at klienten selv kan ta saken i egne hender. Dette er den mest effektive måten å løse problemer på. I mange tilfeller vil det også være konfliktdempende, slik at det på lengre sikt kan føre til at færre saker bringes inn for et allerede presset domstolsapparat.

- Skriftlige saker (partsrepresentasjon)

Vi definerer "skriftlige" saker som saker der vi representerer klienten overfor en motpart, skriftlig eller muntlig. Dette er ofte saker hvor styrkeforholdet mellom partene er svært skjevt, typisk fordi motparten besitter egen juridisk kompetanse eller er et offentlig organ. I slike saker vil rettshjelpen kunne bestå

av å skrive klager på vedtak fra det offentlige, skrive anker til trygderetten, representere klienter i forliksrådet, forhandlingsmøte med arbeidsgiver og i møte med namsmyndighetene. "Skriftlige" saker er den mest tidkrevende form for rettshjelp vi yter.

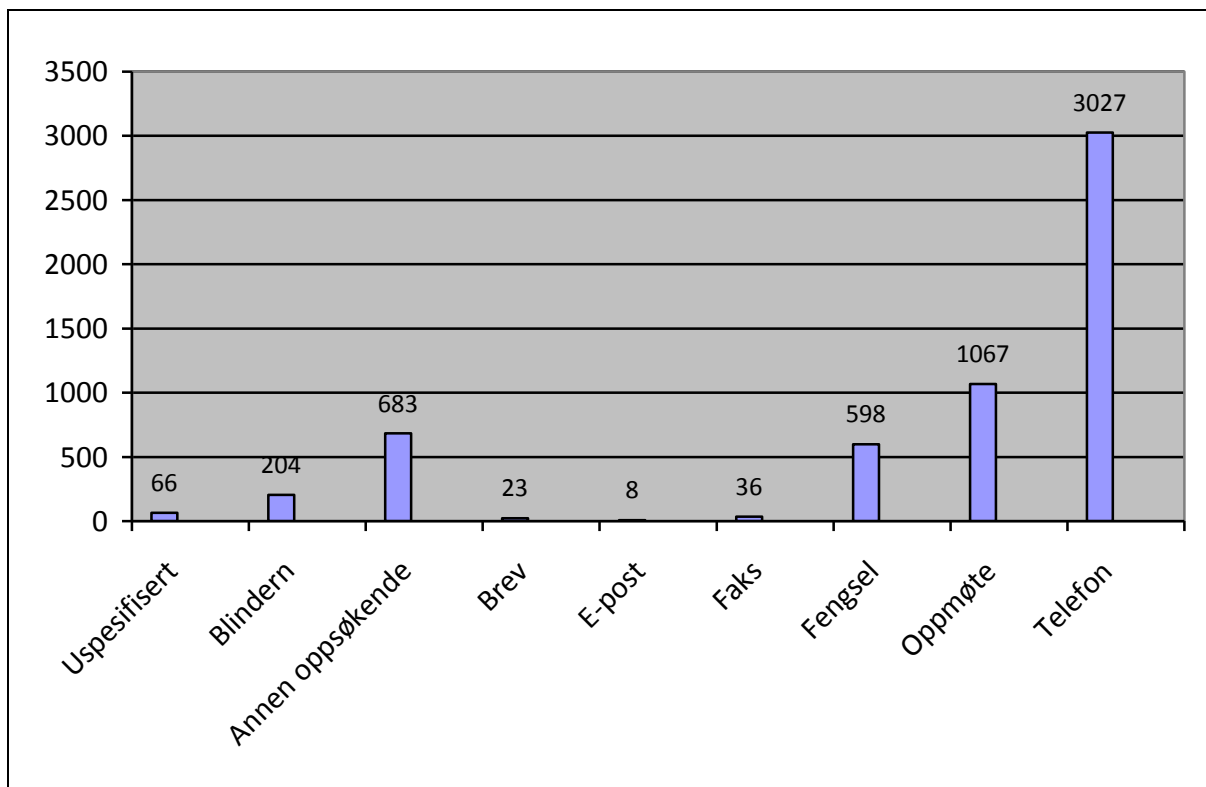
Nedenfor følger en oversikt over fordelingen av former for juridisk rådgivning i 2009, sammenlignet med de to foregående år:

Kategorien "Muntlig" har steget med ca. 8 % sammenliknet med året før, Når det gjelder kategorien "KSI", har den steget med over 65 %. Kategorien "Skriftlig" har også hatt en vekst med ca. 43 %. Andelen uspesifiserte saker har blitt redusert med 60 %. Økningene henger nok både sammen med generelt økt sakstilfang, flere arbeidstimer nedlagt og således økt kapasitet til skriftlige saker, samt at langt færre saker enn før ble registrert som "Uspesifisert". Dessuten har det vært et økt fokus på saksområder som typisk fordrer skriftlighet, herunder utlendingsrett og fengselsrett.

3.5. Mottakssted

Nedenfor følger en oversikt over fordelingen av saker etter hvor og på hvilken måte saken ble mottatt.

Rundt 70 % av henvendelsene til Juss-Buss skjer ved at klientene selv kontakter oss, enten ved personlig oppmøte i våre lokaler, eller gjennom telefon, brev, e-post eller faks. Dette tilsvarer en reduksjon på rundt 10 % i forhold til 2008 og kan i hovedsak forklares med det økede fokuset på oppsøkende virksomhet.

1485 henvendelser kom inn gjennom oppsøkende virksomhet (Selvhjelpens hus, fengsel, voksenopplæringer, distriktpsikiatriske sentra, Blindern osv.), og ofte er disse sakene av stor velferdsmessig betydning for klienten. Tallet er nesten en tredobling i forhold til 2008.

"Annen oppsøkende virksomhet" har økt med 368 % det siste året. Dette står nok i direkte sammenheng med at det har blitt opprettet flere faste oppsøkende prosjekter. Det vies mye ressurser til disse prosjektene, både i form av arbeidstimer og penger. Pengene som brukes på oppsøkende virksomhet går i stor grad til trykking og oversettelse av brosjyrer. Målsetningen med økt satsning på oppsøkende arbeid var å nå ut til de som trenger det mest, kombinert med at vi ønsket å undersøke det latente rettshjelpsbehovet i gruppene vi oppsøker. Den enorme økningen i saker mottatt på disse mottaksstedene indikerer at vi når ut til grupper med stort udekket rettshjelpsbehov. Tallene underbygger også behovet for fortsatt satsning på oppsøkende virksomhet.

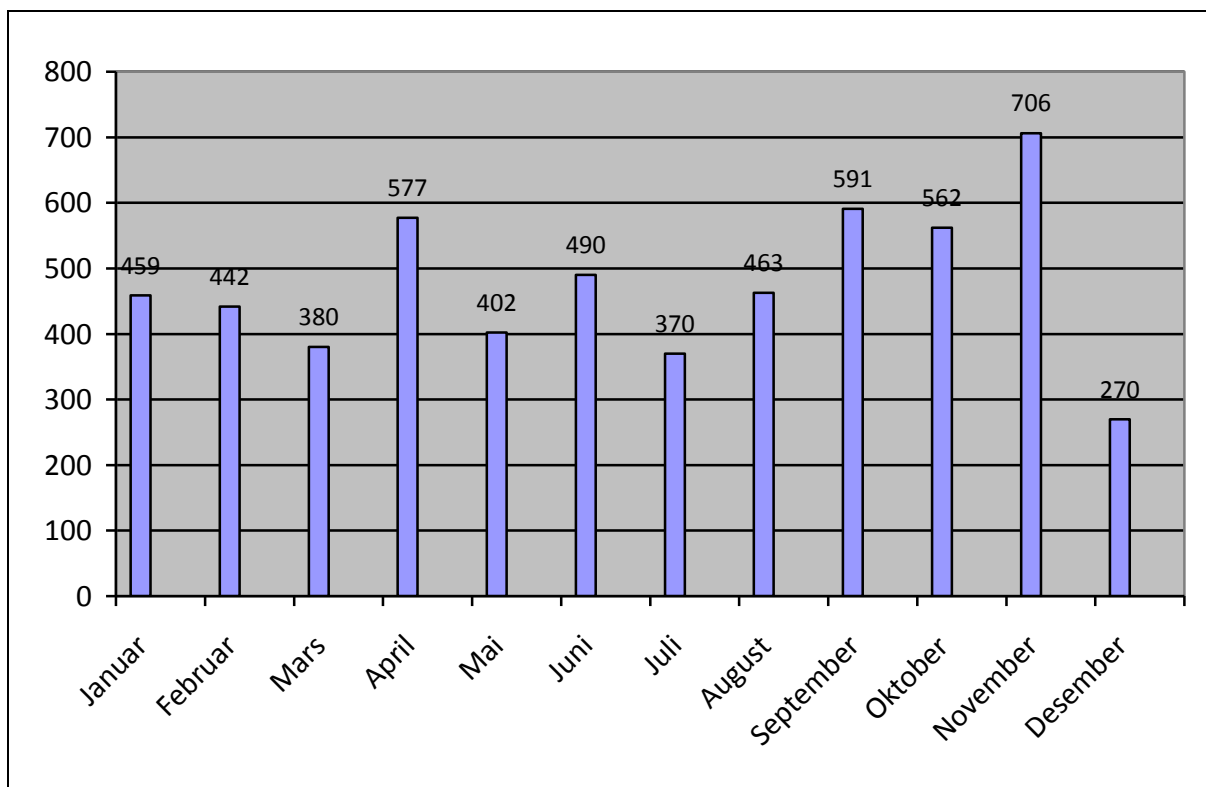
Antall registrerte henvendelser fra innsatte i fengsler, som er tatt imot i fengsler, har økt fra 310 saker i 2008 til 598 saker i 2009, hvilket tilsvarer en økning på 93 %. Antall saker innenfor fengselsrett har tilnærmet økt tilsvarende, se nærmere under punkt 5.1. Videre har antallet klienter som får kjennskap til oss gjennom oppslag i fengsler halvert seg siden 2008, se punkt 4.6. Dette indikerer et økende rettshjelpsbehov blant innsatte i norske fengsel. Tallet øker, til tross for at det ikke er gjennomført flere fengselsbesøk i 2009 enn tidligere år. Fangekapasiteten ved fengslene som besøkes har heller ikke økt det siste året.

Når det gjelder oppsøkende virksomhet generelt er det dessuten viktig å ta høyde for at klienter kontakter oss i våre lokaler selv om de ble gjort oppmerksomme på Juss-Buss gjennom vår oppsøkende virksomhet. Oppsøkende virksomhet har således en større effekt enn det som framkommer av statistikken.

På Blindern, Universitetet i Oslo i, mottok vi 204 saker i 2009. I 2008 var tallet 114, slik at vi har hatt en økning på ca. 80 % i studenter som valgte å oppsøke Juss-Buss på Blindern.

3.6. Mottaksmåned

Nedenfor følger en oversikt over antall saker vi mottok per måned.

Gjennomsnittlig sakstilfang per måned lå på 476 i 2009, mot 422 saker i 2008 og 368 saker i 2007.

I 2009 tok vi inn flest saker i høstmånedene, september, oktober og november. Til sammen mottok vi ca 1/3 av alle sakene i løpet av disse tre månedene. De tre siste årene har det vært vanlig at sakstilfanget har vært størst på høsten, noe som gir seg utslag i en stor arbeidsbelastning på medarbeiderne i disse månedene.

Det lave sakstilfanget i desember skyldes at vi holder julestengt i tre uker.

Ellers er det grunn til å merke seg at sakstilfanget ikke er like stabilt som tidligere år. I 2007 lå det eksempelvis på rundt 400 saker pr. måned, med unntak av juli og desember med redusert drift. I 2008 og 2009 har det imidlertid vært større variasjon. Først og fremst har dette gitt seg utslag i at vi har tilfang som er langt over gjennomsnittet i april, september, oktober og november. Vi er usikre på om dette er utslag for noe generelt, eller om det kun er tilfeldig.

4. Opplysninger om de som søker råd hos Juss-Buss

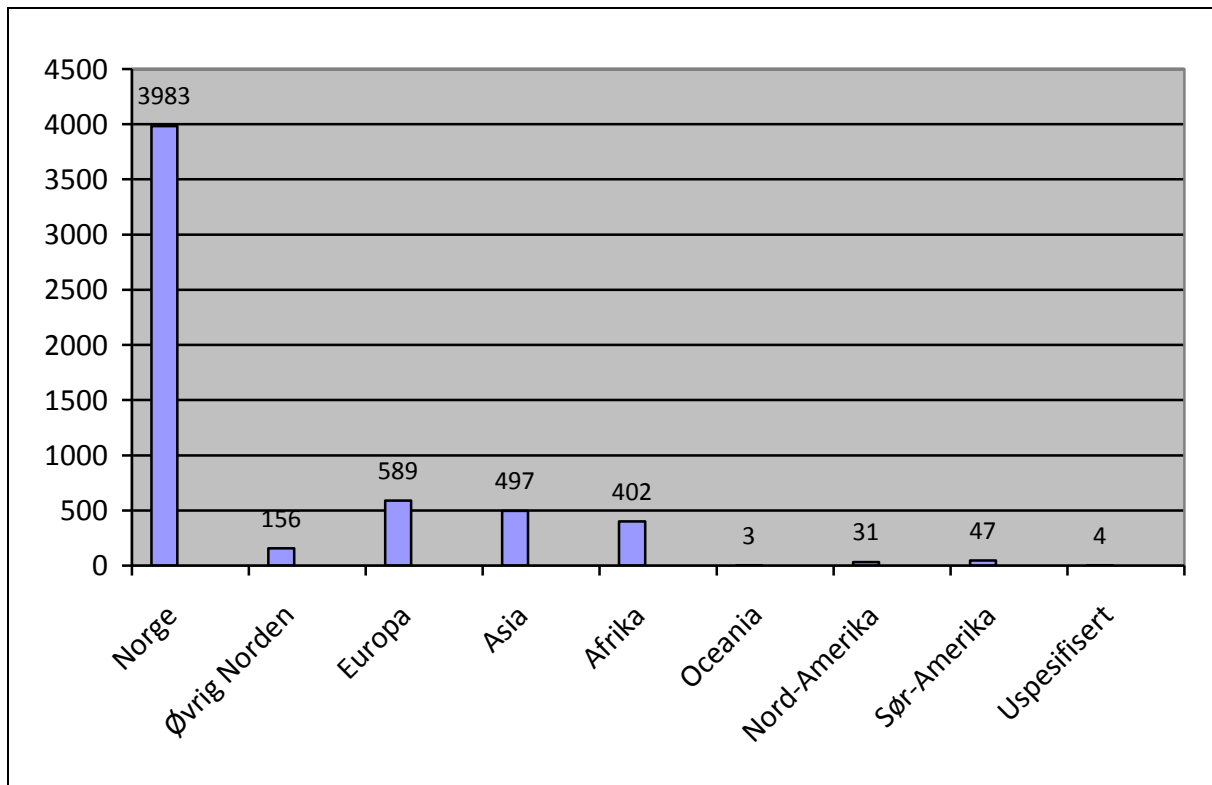
4.1. Kjønn

I 2009 mottok vi 5712 saker. Av disse var 2641 kvinner og 3071 menn. Med andre ord sto menn for 54 % av henvendelsene. Kvinneandelen er oppe i 46 %, hvilket viderefører tendensen fra 2008. For øvrig er det en klar økning fra tidligere år. I 2007 var 59 % av klientene menn, og det samme var tilfellet for 2006. Tallene viser klart at Juss-Buss har flest mannlige klienter, også over tid. Hvis vi går så langt tilbake som i 1986, var imidlertid tallet henholdsvis 66 % menn og 34 % kvinner. Utviklingen viser dermed at kvinneandelen gradvis blir større, og at 2009 sannsynligvis er det året med høyest kvinneandel siden oppstarten.

Begrunnelsen for den tradisjonelt skjeve fordelingen ligger nok først og fremst i at JURK (Juridisk rådgivning for kvinner) har sine lokaler i samme bygning som oss. Disse håndterer derfor en god del av de kvinnelige klientene som ellers ville ha kommet til Juss-Buss. Vi har ikke noe grunnlag for å spekulere i årsaken til den økte kvinneandelen blant Juss-Buss' klienter. For øvrig er det grunnlag for å slutte at langt flere kvinner enn menn benytter seg av tilbudene til JURK og Juss-Buss til sammen.

4.2 Nasjonalitet

Nedenfor følger en tabell som viser oversikt over klientenes nasjonalitet.

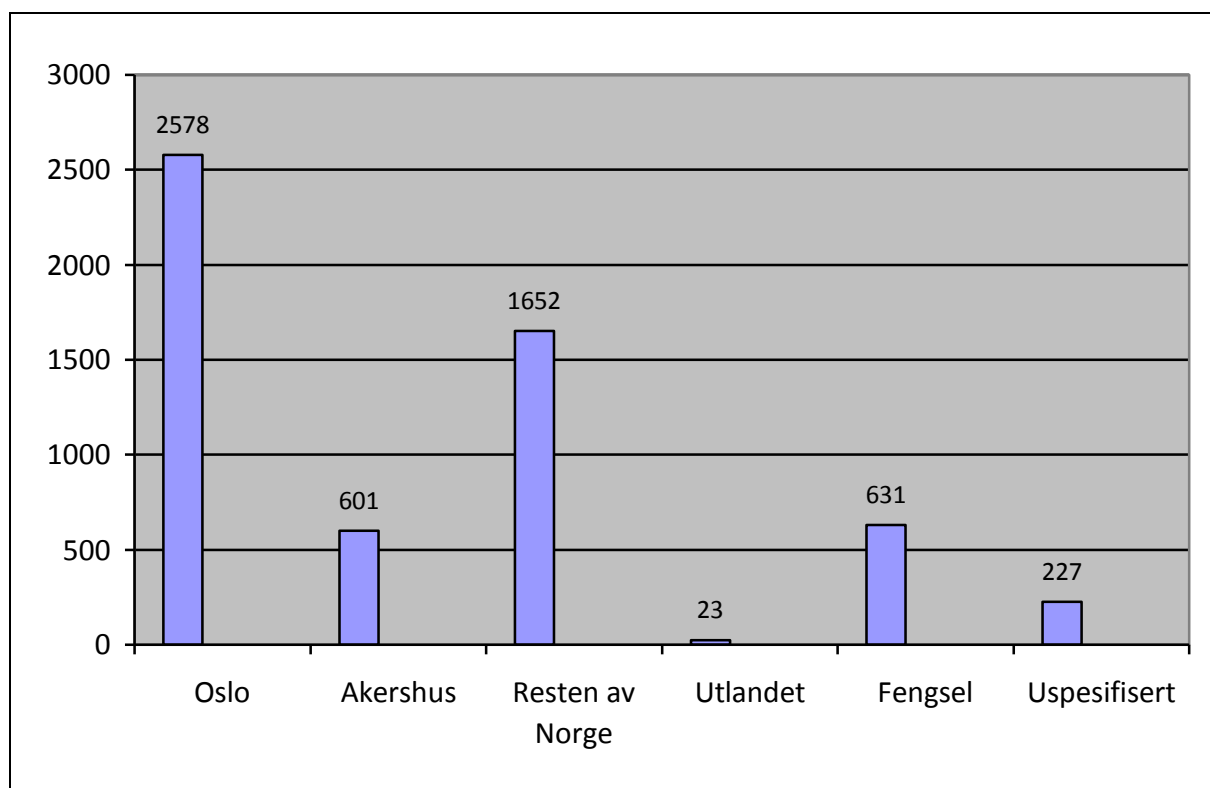

70 % av klientene har norsk statsborgerskap, men mange av disse har et annet opprinnelsesland. Prosentandelen har de siste seks årene ligget et sted mellom 70-80 %.

Ellers har vi flest klienter fra andre europeiske land enn de nordiske, samt asiatiske og afrikanske klienter. Andelen afrikanske klienter økte med nesten 50 % fra 2008. Flest afrikanske klienter kommer fra Somalia og Etiopia. Blant de europeiske klientene er stadig Polen hyppigst forekommende.

4.3. Bosted

Nedenfor følger en tabell som viser hvor i landet klientene våre bor.

Som tidligere viser statistikken at de fleste av våre klienter kommer fra Oslo og Akershus. Henvendelser fra klienter bosatt i Oslo-området utgjorde omtrent 55 % av henvendelsene i 2009. I tillegg kommer alle klientene som er "bosatt" i fengsel, selv om fengslet sokner under Oslo-området.

I 2009 økte antallet klienter fra Oslo med 21 prosent. Oslo er med dette klart den kommunen med størst forholdsvis økning i 2009. Dette understreker det særskilte behovet for rettshjelp i Oslo. Samtidig er nok dette delvis et utslag av vårt økte fokus på oppsøkende virksomhet i hovedstaden.

Omtrent 30 % oppgir imidlertid at de er bosatt i "resten av Norge", det vil si utenfor Oslo og Akershus. Dette befester at Juss-Buss er et tilbud for hele den norske befolkningen. Av naturlige grunner er det imidlertid på indre Østlandet vi har vårt største nedslagsfelt. Buskerud er for øvrig tredje største fylke etter Oslo og Akershus med om lag 400 henvendelser. Det er naturlig at mange klienter fra andre landsdeler henvender seg til studentrettshjelpstiltakene i Bergen, Tromsø og Trondheim. Likevel er klientmassen spredd utover hele landet, med Finnmark som minste fylket med 42 henvendelser.

Antallet klienter bosatt i fengsel har økt med nesten 70 % fra 2008 til 2009. Ut over de jevnlig besøkene i høysikkerhetsfengsler, skyldes nok denne økningen til en viss grad en bredere satsning på oppsøkende virksomhet rettet mot innsatte. I 2009 har vi

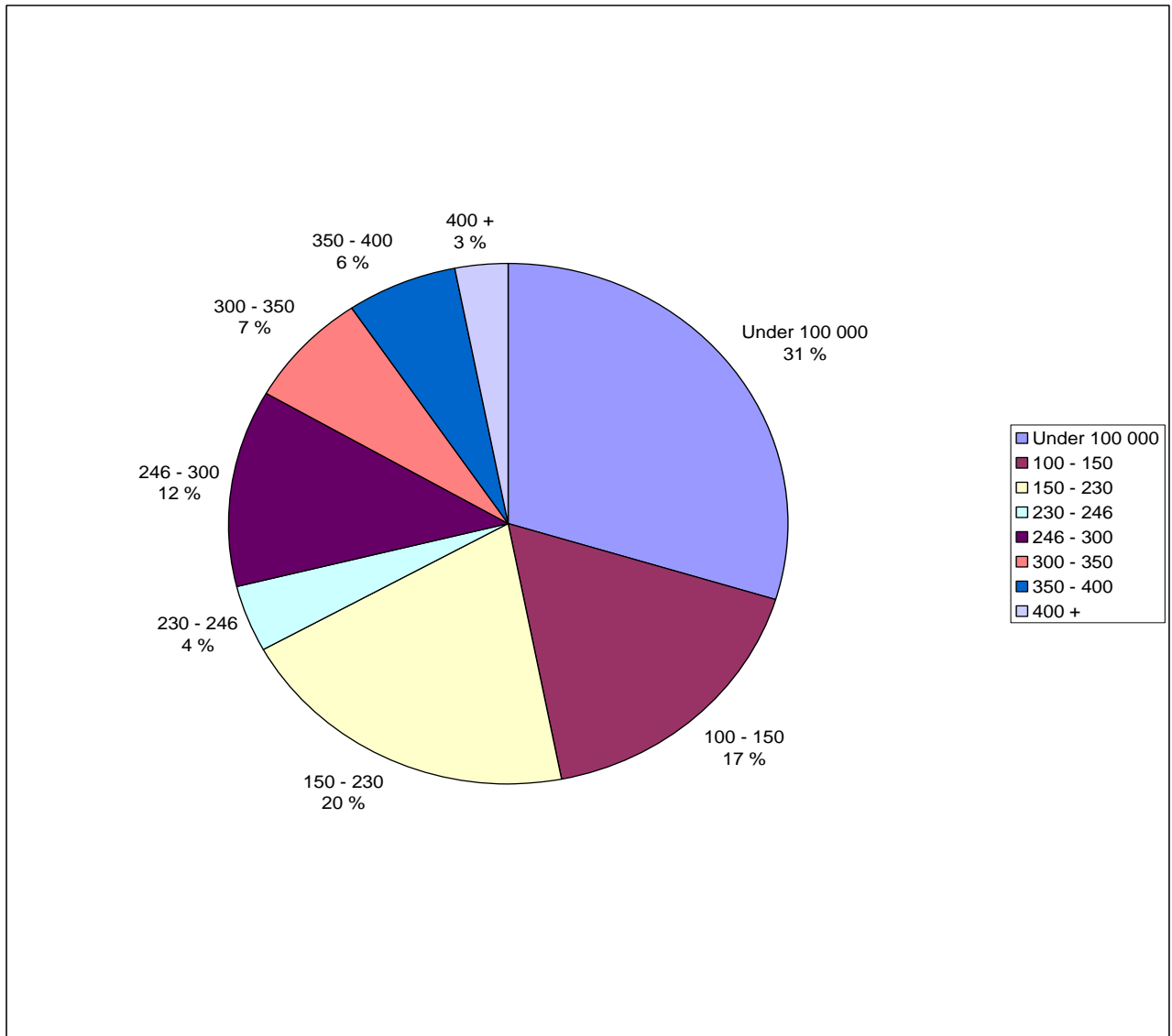

i større grad enn tidligere fokusert på foredrag om gjeldsrett og utlendingsrett, samt besøkt flere overgangsboliger i tillegg til de vi besøker fast.

4.4. Inntekt

Av klientene til Juss-Buss i 2009 svarte 90,8 % på hvor mye de tjente i brutto årsinntekt.

Nedenfor følger en oversikt over klientenes inntekt.

Juss-Buss' klienter har en inntekt som ligger betraktelig under gjennomsnittet for befolkningen for øvrig. Dette skyldes selvsagt at vi har et uttalt ønske om utfylle det øvrige rettshjelpsbehovet, og får derfor henvendelser fra personer som enten ikke har råd til å oppsøke advokat, eller faller utenfor det offentlige rettshjelpstilbudet. En stor andel av våre klienter mottar sosialstønad, har gjeldsproblemer eller er innsatte i

fengsler. Mange har dessuten innvandrerbakgrunn og disse har betraktelig lavere inntekt enn majoritetsbefolkningen.¹

I 2009 tjente nesten 50 % av våre klienter under 150.000 kroner/år brutto. Dette er en del av en markant forskyvning på inntektssiden blant våre klienter. Kun 15 % av våre klienter tjente over 300.000 kroner/år brutto i 2009. Foruten en empirisk vel fundert påstand om at fattige har et større rettshjelpsbehov, er nok denne forskyvningen et resultat av et økt fokus på sosial profil fra vår side. Inntekt er en del av vår vurdering når den enkelte klients velferdsmessige og reelle behov for rettshjelp stadfestes. Således vil flere klienter med lav inntekt få aktiv bistand, mens flere med høyere inntekt vil bli veiledet til hjelp til selvhjelp.

Sammenliknet med i fjor har andelen som tjener under 100.000 kr gått opp. I år er det 30 % av klientene som opplyser at de har en inntekt under kr. 100 000 i året. I fjor var andelen 26 %. Til sammen 72 % av klientene som kom til Juss-Buss i 2009 oppgir å ha en årsinntekt under kr. 246 000 i året, som er inntektsgrensa for lov om fri rettshjelp. Gruppen utgjorde 59 % i 2008. Denne utviklingen må ses i sammenheng med Juss-Buss' økte fokus på oppsøkende virksomhet i 2009. Klientgruppene det drives oppsøkende virksomhet mot, er grupper med lav inntekt.

At så mange som 72 % av klientene våre faller inn under inntektsgrensa til lov om fri rettshjelp, viser at loven i stor grad ikke når ut til denne gruppen. Sagt på en annen måte er behovet blant gruppa som faller inn under inntektsgrensa for gratis rettshjelp svært stort. Mange fattige har dermed problemer som faller utenfor det saklige dekningsområdet til loven. De er derfor overlatt til gratis rettshjelpstilbud som Juss-Buss, for å kunne få bistand til sine juridiske problemer. Etter vårt syn dokumenterer dette at rettshjelpstilbudet for de fattigste i landet er altfor svakt utbygd².

Et særskilt spørsmål som vi har innhentet statistikk på, er regjeringens beslutning om å øke inntektsgrensa for fri rettshjelp fra kr. 230.000 kr til kr. 246.000 for enslige fra 01.01.2009. I henhold til vår statistikk, har kun 4 % av våre klienter potensielt kunnet dra nytte av denne endringen siden ikrafttredelsen³. Et annet poeng i denne sammenhengen er at det hjelper lite å øke inntektsgrensene så lenge avgrensningene i dekningsområdet er så store som i dag. En siste poeng her er at inntektsgrensa fortsatt baserer seg på brutto årsinntekt, slik at det ikke tas høyde for gjeld, forsørgerbyrde og andre utgifter.

4.5. Advokatbruk

261 av klientene som henvendte seg til Juss-Buss opplyste at de hadde vært i kontakt med advokat først. Dette utgjør i underkant av 5 % av vår klientmasse. Andelen klienter som oppgir dette har gått ned de siste årene. I fjor var tallet det samme, i 2007 var tallet 7 %, i 2006 var det 10 %, og i 2005 var det 13 %. Til sammenlikning var det 33 % som oppga at de hadde kontaktet advokat i saken sin i

---

¹ Fafo 2007:05 side 114

² For en nærmere drøftelse se Hippe/Refsdal: *Rettshjelp til fattige* Kritisk Juss nr. 4 2007.

³ Dette bidrar til å illustrere hvor få som blir hjulpet av økningen, men det må tas forbehold om at vår statistikk ikke dekker grensen for ektefeller/samboere, som også er økt fra 01.01.2009.

1995. I løpet av de siste femten årene har det altså skjedd en drastisk nedgang i antall klienter som har vært i kontakt med advokat før de kommer til oss. Det er vanskelig å si noe om årsaken til denne utviklingen, og hvorfor andelen nå er så lav. En mulig høyere terskel for å kontakte advokat kan være en årsak. Det er også ofte slik at klientene synes at utgifter til advokat blir svært høye, og ønsker derfor å undersøke litt om saken før de eventuelt kontakter advokat. Videre har prisene på advokattjenester økt kraftig i løpet av disse årene. En annen årsak kan være at reglene om fri rettshjelp ble innsnevret på nittitallet. Uansett kan det virke som om bruk av advokattjenester ikke fungerer som et reelt alternativ for våre klientgrupper, både på grunn av kostnadene og på grunn av den såkalte advokatterskelen.

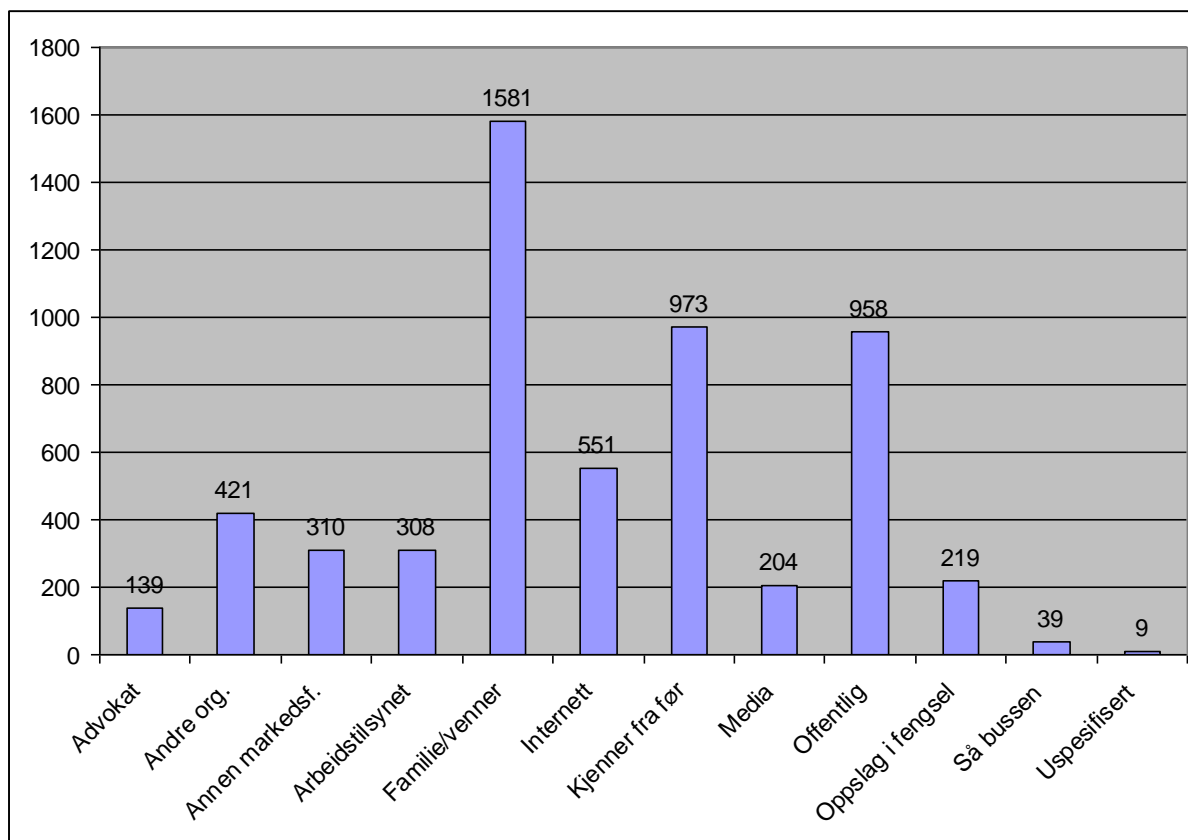
74 klienter (1,3 %) oppgir at de har vært i kontakt med Kontoret for fri rettshjelp i Oslo i løpet av 2009. Disse tallene indikerer at Juss-Buss i liten grad konkurrerer verken med de private advokatene eller andre offentlige rettshjelpstibydere. Klientene som oppsøker Juss-Buss, oppsøker oss som førstelinjehjelp. Vi har grunn til å tro at vi ofte er det eneste reelle alternativet for mange av våre klienter. Dette er et argument for å ha et fragmentert og spesialisert rettshjelpstilbud, med lavterkseltilbydere som blant andre Juss-Buss, Gatejuristen og NOAS. Disse tiltakene når imidlertid ikke ut til i nærheten av en brøkdelen av dem som trenger juridisk bistand gjennom en førstelinje. Således taler mye for både å bygge videre på dagens lavterkseltilbud, men også å opprette en offentlig førstelinje for rettshjelp⁴

---

⁴ Se nærmere redegjørelse av Martin Eiebakke i en lederartikkel skrevet for tidsskrift for Kritisk Juss nr. 1 2009.

4.6 Hvordan kommer klientene i kontakt med Juss-Buss

Nedenfor følger en oversikt over hvordan klientene kommer i kontakt med oss.

Vi ser av tabellen at klientene får kunnskap om Juss-Buss på mange forskjellige måter. Mer enn hver fjerde klient oppgir at familie og venner har tipset dem om oss. Dette viser viktigheten av å ha et sosialt nettverk som kan hjelpe folk med rettsproblemer til riktig instans. Videre sier nesten hver femte klient at de kjenner Juss-Buss fra før. Henvvisninger fra Arbeidstilsynet mer enn doblet seg fra 2008. Dette kan henge sammen med at 2009 har vært et år med flere konkurser, manglende lønnsutbetalinger og oppsigelser i privat sektor. Ellers har antallet klienter som har hørt om oss i media fordoblet seg i 2009.

4.7. Medlemskap i Studentskipnaden i Oslo (SiO) og fagorganisasjon

I 2009 fikk vi 413 klienter som oppga at de var medlem av SiO. Det utgjør i overkant av 7 % av vår klientmasse, og er en kraftig økning fra 2008 hvor tallet var 267.

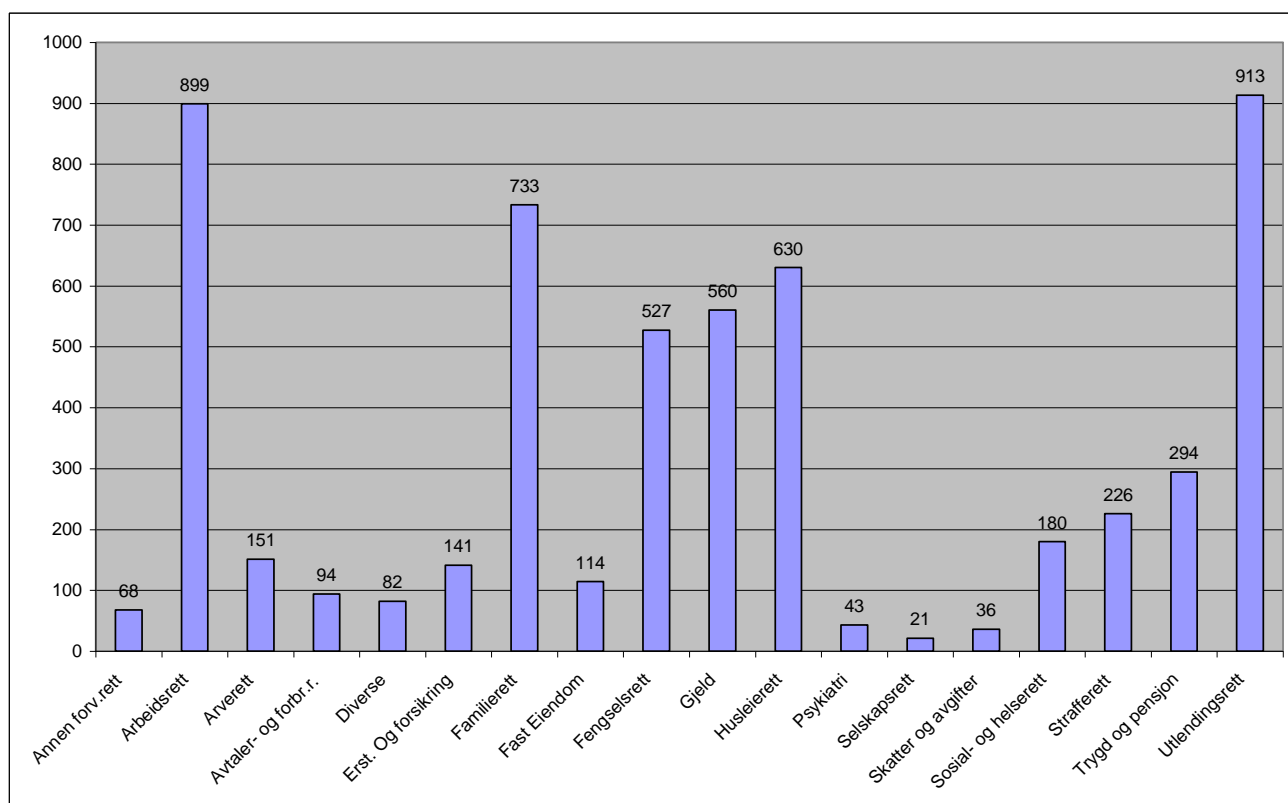
204 saker kom inn på saksmottaket på Blindern, mot 114 i 2008. Hensynet til diskresjon gjør at en del klienter ønsker å møte opp i våre lokaler eller kontakte oss pr. telefon. Standen på Blindern er imidlertid helt essensiell for at studenter skal få kunnskap om oss.

Når det gjelder medlemskap i fagorganisasjon, oppgav 821 klienter (14,4 %) at de hadde slikt medlemskap. Grunnen til at dette er interessant i denne sammenhengen er at mange fagforeninger yter gratis eller subsidiert rettshjelp. Juss-Buss henviser klienter til å ta kontakt med sin egen fagforening, særlig i arbeidsrettslige saker. Mye kan likevel tyde på at det udekkete behovet for rettshjelp er relativt høyt også for denne gruppen, og at spørsmålene ofte ikke dekkes av medlemskapet eller at ordningen med retthjelp hos fagorganisasjonen er for dårlig kjent.

5. Rettshjelp i gruppene

5.1. Fordeling av saker etter rettsområder i 2009

Nedenfor følger en tabell som viser fordeling av saker etter rettsområder i 200.

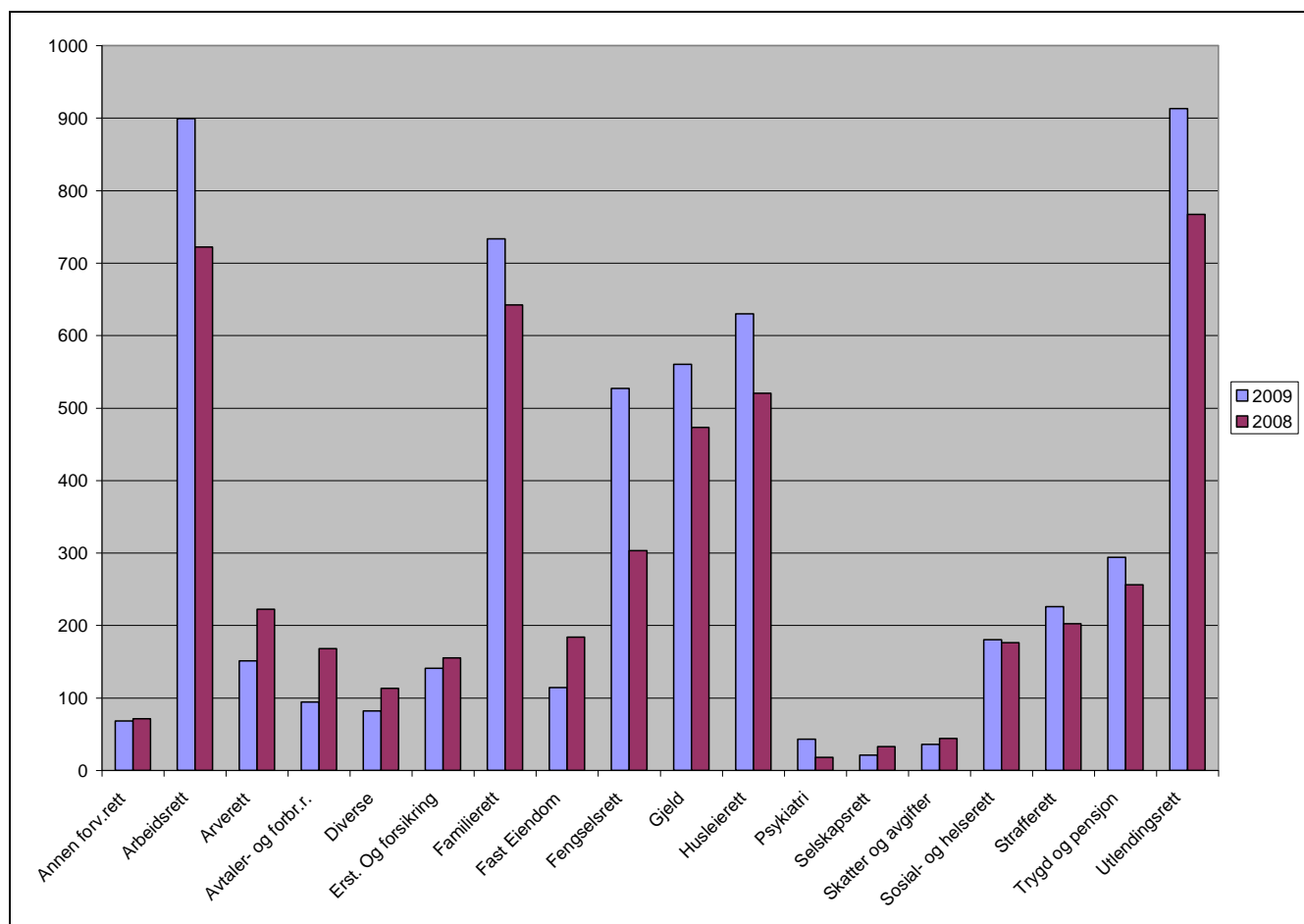

Tabellen viser sakene fordelt på våre største rettsområder. Henvendelsene vi mottar fordeler seg over mange forskjellige rettsområder. Hovedsakelig faller spørsmålene vi mottar innenfor Juss-Buss' kjerneområder, men vi får også en del saker som ikke omhandler rettsområder vi jobber med, for eksempel arverett, strafferett, skatter og avgifter, og forsikring. I slike tilfeller henviser vi alltid klientene til andre tiltak, slik at de kan få hjelp et annet sted. JURK og Jussformidlingen i Bergen er noen av de stedene vi oftest henviser til, i tillegg til de ulike advokatvaktene.

Juss-Buss mottar flest henvendelser innenfor utlendingsretten, i alt 913 saker. Den nest største gruppen er arbeidsrett med 899 saker. På tredje plass kommer familierett med 733 saker.

Husleie, gjelds- og fengselsrett er henholdsvis det fjerde, femte og sjette største saksområdet.

Nedenfor følger en tabell som sammenlikner fordeling av saker etter rettsområder i 2009 og 2008.

Tabellen viser fordeling av saker etter rettsområder i henholdsvis 2009 og 2008.

Som nevnt mottok vi flest saker innenfor utlendingsretten i 2009. Tallet representerer en forholdsvis kraftig økning sett opp mot fjoråret. Utlendingsrett har gjennom flere år vært vårt største område. Vi mener at dette betyr at det er et stort udekket rettshjelpsbehov innenfor utlendingsretten. Det er etter vår erfaring i størst grad personer med innvandrerbakgrunn som har flest problemer innenfor dette rettsområdet, for eksempel knyttet til utvisning og familiegjenforening. Det er dokumentert at innvandrergupper i Oslo har en gjennomsnittsinntekt godt under det som er vanlig i befolkningen for øvrig, se ovenfor under punkt 4.4. Det betyr at disse sjeldent vil ha råd til å betale for advokat dersom de trenger juridisk bistand. Denne

gruppen er derfor i større grad avhengig av gratis rettshjelpstiltak som Juss-Buss for å kunne få gjennomslag for sine rettigheter.

Vår nest største kategori i 2009 var arbeidsrett (899 saker). Det er også et område hvor vi har hatt en stor vekst målt opp mot tidligere år. Sammenliknet med fjoråret (722 saker) har vi hatt en – for vår del - dramatisk økning på nesten 25 % i antall arbeidsrettslige henvendelser. Økningen på dette området var enda mer markant fra 2007 til 2008, med 40 % økning i antall henvendelser. Vi antar at i hvert fall deler av økningen skyldes økt pågang fra utenlandske arbeidere, se nærmere om klientenes nasjonalitet under punkt 4.2. Det er grunn til å tro at økningen særlig henger sammen med at flere bransjer er rammet av den såkalte finanskrisen samt ettervirkningene av denne, og at de utenlandske arbeiderne rammes av dette⁵. For en nærmere redegjørelse for økningen og hva slags saker arbeidstakere kommer til oss med, se punkt 5.2.3.

På familierettens område (733 saker) har vi også hatt en økning fra fjoråret (642). Økningen er på ca. 15 %.

For øvrig er fengselsretten det området med den største økningen i nye saker i 2009. Økningen, som er på nesten 75 %, er markant og kan ha flere forklaringer. Verdt å merke seg er at økingen korresponderer godt med den forholdsmessige økningen av klienter bosatt i fengsel, som var på 70 % fra 2008 til 2009, se 4.3. Én forklaring på at vi mottok flere henvendelser om fengselsrelaterte spørsmål i 2009 er nok de to ekstraordinære "fengselsturneene" som ble gjennomført i løpet av året. Fengselsgruppa reiste på en tre dagers tur til Sørlandet i mai. Turen inkluderte blant annet foredrag og saksmottak på fengslene og overgangsboligene i Arendal, Kristiansand, på Evjemoen og Solholmen. I november gikk turen til Østfold og Sør-Vestlandet, med foredrag og saksmottak på blant annet fengslene i Sarpsborg, Trøgstad, Eidsberg, Arendal, Kristiansand og Åna.

Antallet saker med utspring i behandling og bruk av tvang innenfor psykiatrien, mer enn doblet seg i 2009. Dette må nok i stor grad tilskrives videreutviklingen av oppsøkende psykiatrigruppe: Antallet eksterne saksmottak og foredrag har økt kraftig; kvaliteten har blitt bedre med utgangspunkt i erfaringene fra 2008; samarbeidet med de psykiatriske institusjonene og pårørendeorganisasjoner har blitt bedre.

5.2. Sosial-, trygde- og arbeidsrettsgruppa (SAG)

SAG behandlet 1373 saker i 2009. Det er en økning på ca. 16 % sammenliknet med 2008, hvor gruppa behandlet 1154. Sammenliknet med 2007, med 865 saker, har vi sett en økning på nesten 60 %. SAG har opplevd en økning i antall henvendelser både innenfor sosial, trygd og arbeid.

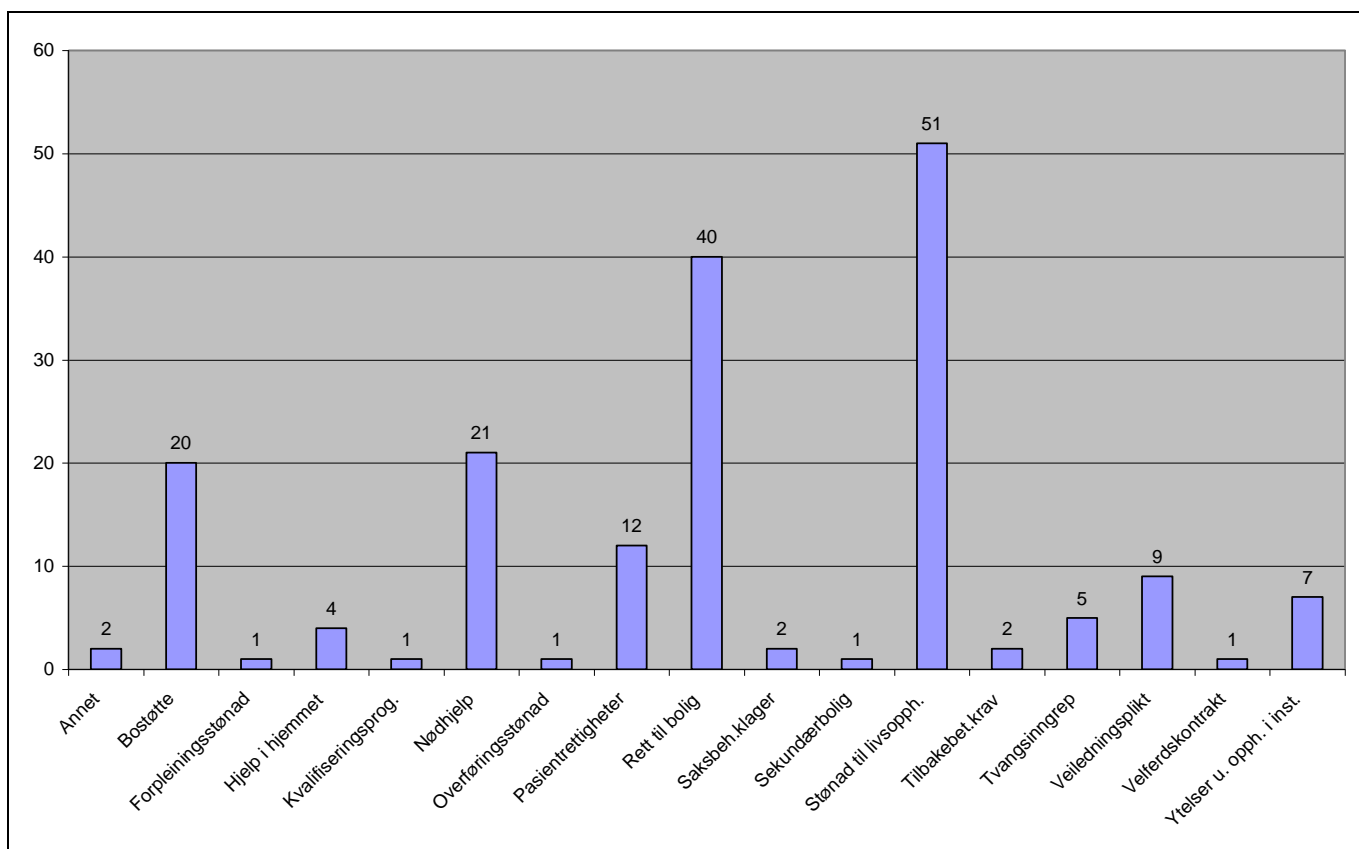
---

⁵ Se intervju i Aftenposten med medarbeidere i Juss-Buss, David Andersen og Robin Robinson, og daglig leder Stian Bonnevie Arntzen om problemstillingen: Aftenposten Morgen - 28.11.2009 - Side: 18 - Seksjon: Økonomi - Del: 1, eller <http://e24.no/jobb/article3395394.ece>

5.2.1. Sosial- og helserett

Det er saker om stønad til livsopphold som utgjør den største delen av sakstilfanget på dette området. Vi ser ofte at forvaltningens veilednings- og opplysningsplikt ikke er tilstrekkelig for at sosialklientenes rettssikkerhet sikres på en tilfredsstillende måte. Vi opplever også at veiledningsplikten brytes overfor denne gruppen. Fordi den velferdsmessige betydningen av utfallet i disse sakene er meget høy, er det ekstra viktig med juridisk bistand. Ellers har vi hatt en omfattende økning i saker vedrørende rett til bolig.

Antallet saker relatert til søknad om nødhjelp etter rundskriv til sosialtjenesteloven ble nær tredoblet i 2009. Dette dreier seg i all hovedsak mennesker uten lovlig opphold, som bor på gata. Det svært bekymringsverdig at denne gruppen øker i omfang, da dette ofte dreier seg om mennesker med store fysiske og/eller psykiske helsemessige utfordringer. Denne gruppen har ofte ikke tak over hodet og mottar som regel ingen form for tilsyn.

Nedenfor følger et eksempel på en sosialrettssak:

Sakens bakgrunn

Klienten henvendte seg til oss med et umiddelbart behov for mat. Hun hadde ikke penger til mat. Klienten var utenlandsk statsborger og hadde ikke lovlig opphold i Norge. Hun hadde forsøkt å få hjelp på sitt nærmeste NAV-kontor, men til svar fikk hun at hun ikke hadde rett på noen form for bistand fra det offentlige ettersom hun

ikke hadde lovlig opphold i Norge. Hun fikk heller ikke lov til å levere søknad hos NAV.

Sakens rettslige side

Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen § 2 angir lovens virkeområde til å gjelde for alle som oppholder seg i riket. Gjennom forskrift av 4. desember 1992 § 1-1 første ledd, med hjemmel i lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen § 2, er det imidlertid å lese at *[P]ersoner som ikke har lovlig opphold i riket har ikke rett til økonomisk stønad etter lov om sosiale tjenester kapittel 5*. Forskriften angir imidlertid i annet ledd at vedkommende har rett til *nødvendig omsorg* etter loven inntil vedkommende har plikt til å forlate landet, dersom vedkommende ikke kan dra omsorg for seg selv.

I tillegg mener Juss-Buss at Norge, basert på internasjonale forpliktelser er forpliktet til å respektere retten til liv overfor alle personer, med eller uten lovlig opphold i landet, gjennom å yte livsnødvendig hjelp. Retten til liv følger av Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (EMK) art. 2 og FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) art. 11(2). Gjennom menneskerettsloven av 1999 (mrl.) § 2 skal konvensjonene gjelder som norsk lov, og skal ved motstrid gå foran annen lovgivning, jf. mrl. § 3. Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har slått fast at bestemmelsen skal tolkes utvidende. Dette innebærer at statene skal iverksette positive tiltak for å beskytte retten til liv, noe som innebærer hjelp i en akutt nødsituasjon for alle som befinner seg på norsk territorium.

Hva ble gjort

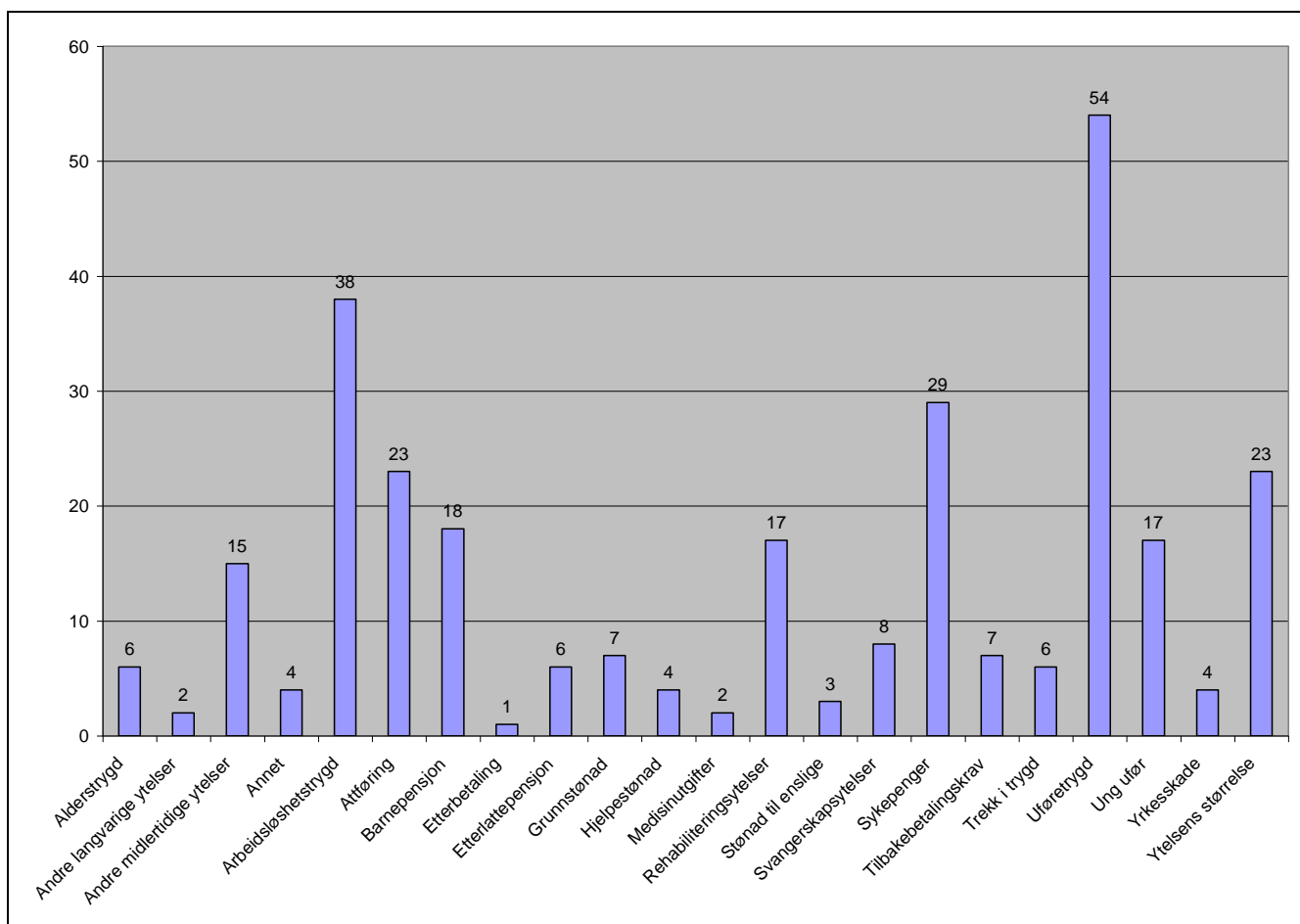
Juss-Buss ringte NAV-kontoret for å snakke med den saksbehandleren vår klient hadde vært i kontakt med. Etter samtalen fikk klienten naturligvis tillatelse til å levere søknad om nødhjelp. Klienten fikk også ganske raskt etterpå innvilget midler til å dekke sitt umiddelbare behov for mat.

Sakens rettspolitiske poeng

Juss-Buss møter flere klienter som får meget mangelfull veiledning hos NAV, og i flere tilfeller blir de gitt direkte feilaktig informasjon. Mange saker kan løses dersom den enkelte NAV-saksbehandler gir riktig veiledning om gjeldende rett og tar imot klientens søknad slik at den blir behandlet på en riktig måte. I dette tilfellet var det mangelfull kunnskap hos den enkelte saksbehandler som gjorde at vår klient ikke fikk levert sin søknad om økonomisk bistand.

(Denne sakens klient befant seg ikke i Oslo. I Oslo vil klienter i samme situasjon som denne risikere å få avslag på sin søknad, med den begrunnelse at klienten kan dra på ventemottak og få mat der.)

5.2.2. Trygderett

Uførepensjon og attføringsytelser har vært blant de dominerende sakstypene innenfor trygderetten de siste årene. Det er tilfellet også for 2009. I 2009 har SAG i tillegg mottatt flere henvendelser vedrørende arbeidsledighetstrygd, sykepenger og spørsmål knyttet til størrelsen på ulike ytelser.

Nedenfor følger en trygderettssak:

Sakens bakgrunn

K gikk til regelmessig behandling hos psykiater etter flere år med psykiske lidelser. K hadde ved flere anledninger forsøkt å gjennomføre påbegynte studier uten hell. K var svært fortvilet da hun kom til oss med et avslag på søknad om rehabiliteringspenger. Avslaget var begrunnet i at K ikke hadde redusert sin arbeidsevne med over 50 %, og heller ikke var det påvist at hennes tilstand skyldtes sykdom. Det sto intet om hva NAV hadde vektlagt, kun en referanse til lovbestemmelser.

En annen side av saken er at klienten måtte vente nesten ett år før hun fikk endelig avslag. NAV hadde i denne perioden mistet vår opprinnelige klage slik at vi måtte sende en kopi av klagen på nytt. Hele tiden var klienten vår syk og hadde et prekært behov for økonomisk støtte.

Sakens rettslige side

Rehabiliteringspenger (nå en del av det nye begrepet arbeidsavklaringspenger) utbetales dersom arbeidsevnen er nedsatt med minst halvparten på grunn av en funksjonsnedsettelse som klart skyldes sykdom, jf folketrygdloven(ftrl.) § 10-5 (OPPHEVET).

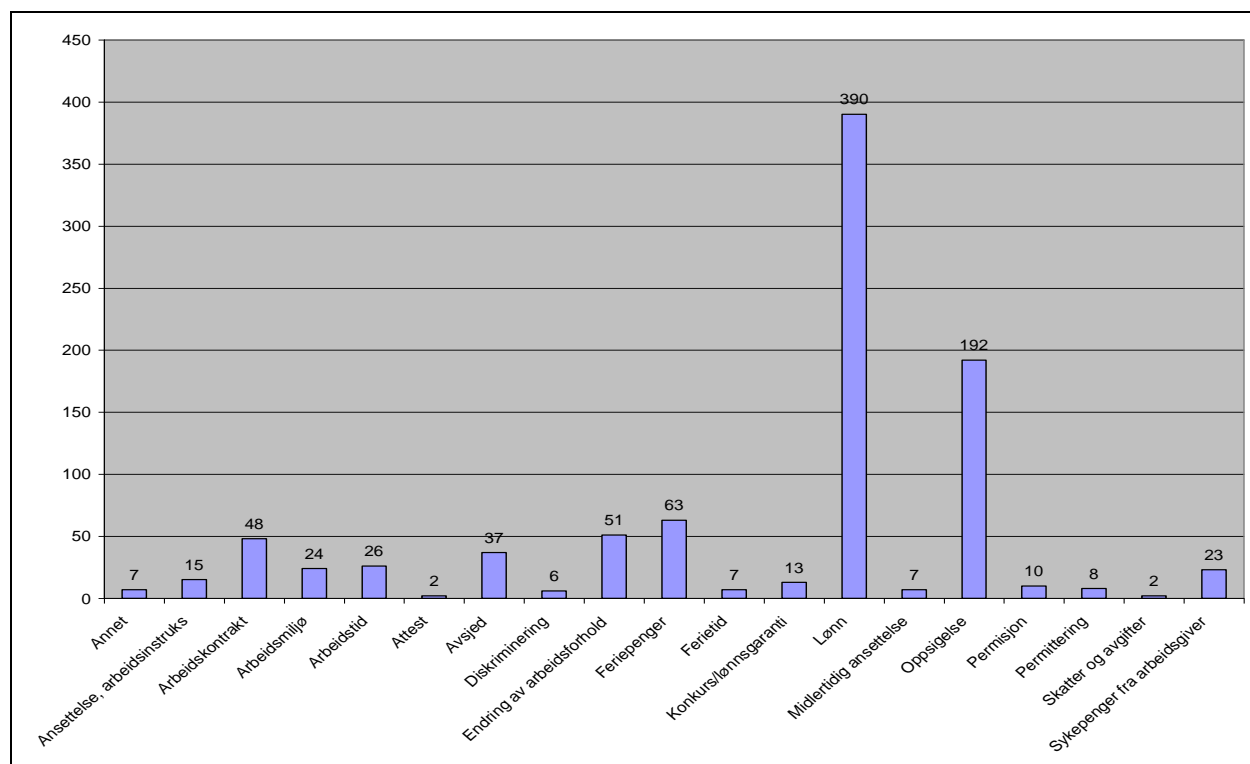
Hva ble gjort

Juss-Buss kontaktet klientens helsepersonell og fikk deres faglige uttalelser angående klientens diagnose og funksjonsnivå. På bakgrunn av disse dokumentene og samtaler med flere helsearbeidere skrev vi en klage på avslaget på rehabiliteringspenger. Det var for oss åpenbart at klienten var syk og dermed hadde redusert sin arbeidsevne med mer enn 50 %. NAV lokalt opprettholdt sitt vedtak, men NAV Klageinstans omgjorde vedtaket til vår klients fordel.

Sakens rettspolitiske poeng

Juss-Buss ser i sitt sosialrettslige arbeid flere rettsuriktige vedtak, og flere av disse er uten særlig begrunnelse. Alle har krav på en begrunnelse på et avslag. Slik kan man på egenhånd gjøre seg opp en mening om avslagets rettsriktighet og om man skal klage på vedtaket. Man må kunne forvente at NAV behandler sine søknader på en tilfredsstillende måte, men uten at det tar urimelig lang tid. Det er ikke sjelden vi ser saksbehandlingstid på nærmere ett år, og likevel er vedtakene dårlig begrunnet. Juss-Buss erfarer ekstrem lang saksbehandlingstid helt uten begrunnelse. Dette er uholdbart for en klient som er i en vanskelig situasjon og som klart har behov for økonomisk hjelp.

5.2.3. Arbeidsrett

De fleste sakene vi får innenfor arbeidsretten er oppsigelsessaker og saker som omhandler lønn. Mange som henvender seg til Juss-Buss er ikke fagorganiserte. Dessuten har vi de siste par årene fått langt flere henvendelser fra arbeidstakere fra Øst-Europa, som særlig er tilknyttet byggebransjen. Et hovedinntrykk gjennom mange år er at det er mange useriøse arbeidsgivere særlig i renholdsbransjen, serveringsbransjen og byggebransjen. Spesielt er disse bransjene representert med uavklarte og litt diffuse arbeidsforhold. Vi ser også en del bruk av ulovlige midlertidige ansettelser innenfor disse sektorene.

Et særtegn for 2008 og 2009 er den økte pågangen av arbeidstakere som opplever at de er blitt dårlig behandlet. Det gjelder særlig manglende utbetaling av lønn og feriepenger. Omgåelse av oppsigelsesvernet er også et problem. Vi opplever at pågangen på disse områdene har vokst med finanskrisen.⁶

Nedenfor følger en typisk sak innenfor arbeidsrett:

Sakens faktiske side

K var ansatt ved en fabrikk hvor også flere av hans slektninger jobbet. K var øst-europeisk og kom til Norge i 2008 for å arbeide ved denne fabrikk etter avtale med arbeidsgiver. Arbeidsoppgavene var av en slik karakter at det ikke var behov for store norskkunnskaper. K hadde i tillegg lært opp tre andre som fortsatt arbeidet på fabrikk. K hadde begrensede norskkunnskaper, noe arbeidsgiveren naturligvis var klar over da han ansatte K.

K hadde jobbet ved fabrikk i ett år og hadde hatt de samme arbeidsoppgavene hele tiden da han høsten 2009 henvendte seg til oss. K hadde blitt sagt opp med den begrunnelse at han snakket for dårlig norsk. Det ble også vist til at klienten kun var ansatt på midlertidig basis. K fikk beskjed om å gå på dagen.

Sakens rettslige side

I Norge har arbeidstagerne etter gjeldende rett et sterkt stillingsvern. Utgangspunktet etter arbeidsmiljøloven (aml.) er at man skal ansettes fast, jf aml. § 14-9, og at en ansatt bare kan sies opp lovlig dersom oppsigelsen er saklig begrunnet, jf aml. § 15-7. I tillegg følger det av aml. 15-3 at det gjelder en gjensidig oppsigelsesfrist på én måned, hvis ikke annet er avtalt eller fastsatt i tariff.

Hva ble gjort

Juss-Buss bisto K i forhandlingsmøte etter aml. § 17-3 flg. da arbeidsgiver ikke ville trekke oppsigelsen. Klienten ønsket i utgangspunktet naturligvis jobben tilbake. Juss-Buss forklarte arbeidsgiver hvordan de norske ufravikelige reglene var når det gjaldt ansettelser og opphør av arbeidsforhold. Det var svært mangelfull kunnskap hos både styret og daglig leder ved fabrikk, og det kom frem at de hadde en praksis der som var i strid med norsk arbeidsrett på flere områder.

Det ble utfordrende å inngå forlik i denne saken, men klienten og arbeidsgiver ble til slutt enige om en erstatning for tapt inntekt i oppsigelsesperioden.

Sakens rettspolitiske poeng

Denne saken var omfattende og belyste flere av de mest sentrale problemstillingene Juss-Buss erfarer i sitt arbeidsrettslige arbeid. Det er ofte vi opplever svært mangelfull rettskunnskap hos arbeidsgiverne. I de saker hvor den ansatte er av utenlandsk opprinnelse kan dette få alvorlige konsekvenser, da disse gjerne ikke er i stand til å sette seg inn i gjeldende regelverk og dermed sine rettigheter. Juss-Buss

⁶ Se intervju i Dagbladet med medarbeider i Juss-Buss, Gjermund Aasbrenn, om problemstillingen: <http://www.dagbladet.no/2009/02/16/nyheter/innenriks/arbeidsliv/arbeidsløshet/4880913/>

arbeider med å spre kunnskap om elementær arbeidsrett til så mange arbeidstakere som mulig, på flere språk, slik at en arbeidstaker enklest mulig kan ivareta sine egne rettigheter.

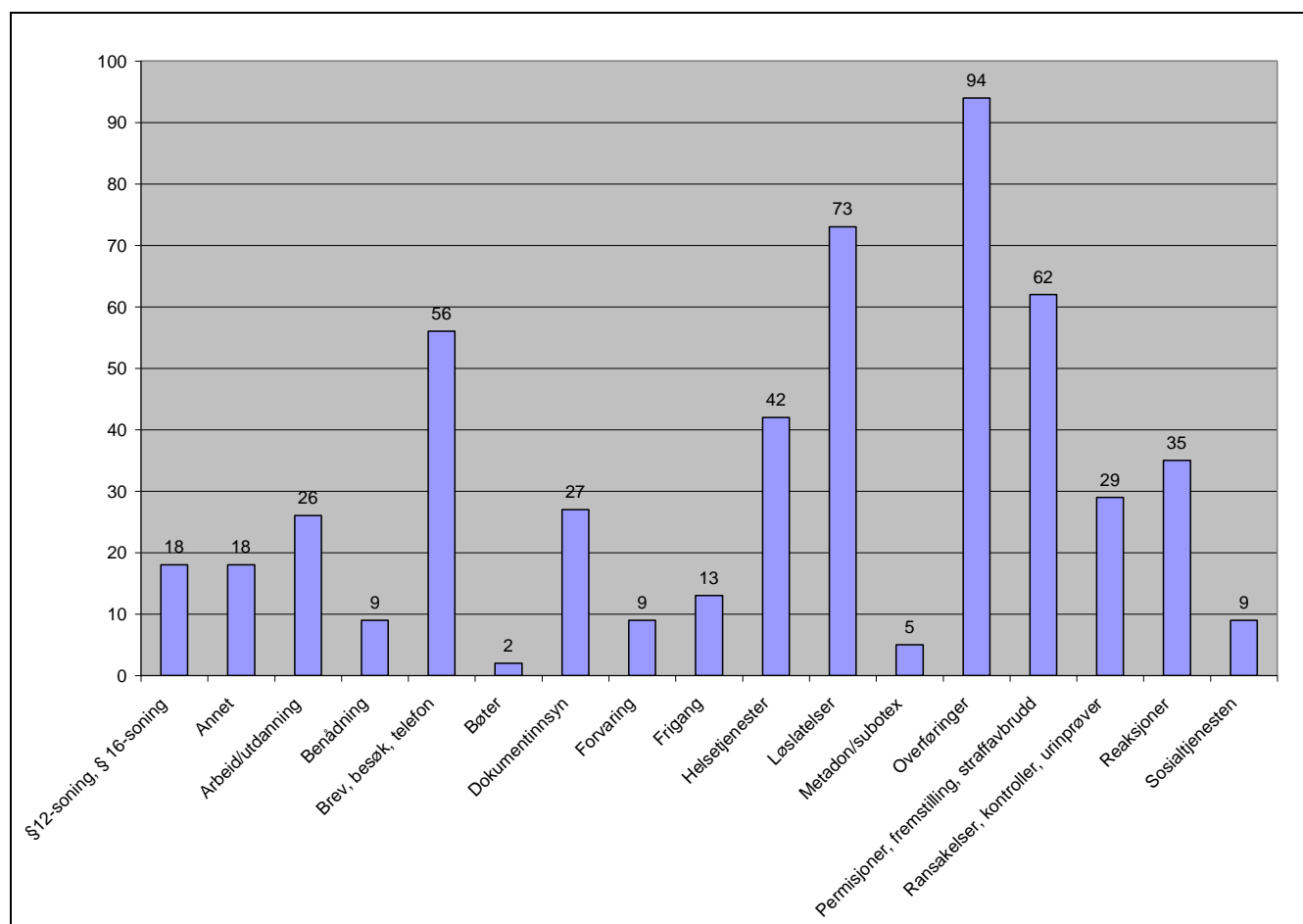
5.3. Fengselsrettsgruppa (FEG)

Fengselsgruppa har i tillegg til saker etter straffegjennomføringsloven, spesialisert seg i husleierett.

Fengselsgruppa behandlet 1157 saker i 2009. Dette er en økning på 40 % sammenliknet med 2008 (823 saker). Antall fengselssaker har gått kraftig opp, fra 303 saker i 2008, til 527 i 2009, en økning på over 70 %. Dette henger nok sammen med fengselsturneene økt tilgjengelighet fra vår side overfor fengselsklienter, samt et generelt stort rettshjelpsbehov blant innsatte.

I 2009 var antallet husleiesaker 630, mot 520 i 2008. Dette er en økning på ca. 20 %. Det er verdt å merke seg at antallet husleiesaker har ligget relativt stabilt på mellom 400-500 saker de siste årene.

5.3.1 Fengselsrett

Kategorien "Annet" forekommer relativt hyppig i tabellen. Det skyldes at innsatte ofte har svært sammensatte problemer, som gjør det vanskelig å rubrisere et spørsmål innenfor en spesifikk kategori. Dette understrekes også i Fafo sin undersøkelse om "Levekår blant innsatte" fra 2004. At ressurssvake grupper har mange og komplekse rettsproblemer understrekes også i flere rettshjelpsundersøkelser (se blant annet Skaug/Graver: *Rettshjelp 2001* s. 46-47). Således vil også mange av sakene vi tar inn fra innsatte dreie seg om andre rettsområder enn straffegjennomføring.

Ellers er det "Overføringer" som er den sakstypen som forekommer oftest i tabellen. Dette er blant annet spørsmål om overføringer mellom ulike soningsformer, dvs. fra fengsler med høyt sikkerhetsnivå til fengsler med lavt sikkerhetsnivå. Også saker om overføringer til fengsel med samme sikkerhetsnivå forekommer ofte. Grunnen til at innsatte ønsker hjelp med denne typen saker, er at de gjerne ønsker å komme nærmere familie og annet sosialt nettverk.

Denne kategorien omhandler også utlendinger som ønsker å sone straffen i hjemlandet. Juss-Buss opplever at særlig mange utlendinger har det vanskelig i fengslene – de får svært sjelden permisjoner og fremstillinger, i tillegg til å bli nedprioritert for skoleplasser og lignende. Dette gjør at utlendinger soner tyngre enn sine norske medfanger.

Fengselsgruppa får også mange henvendelser om permisjoner/fremstillinger og prøveløslatelse, henholdsvis 62 og 73 saker. Mange innsatte opplever at kontaktbetjenten ikke gir den nødvendige hjelpen som kreves for å utarbeide slike søknader, og henvender seg derfor ofte til fengselsgruppa på Juss-Buss for å få hjelp.

Nedenfor følger en eksempelsak innenfor fengselsrett:

Sakens bakgrunn

K er en ung innsatt som sitter varetektsfengslet for et drap han har tilstått. Han er ikke norsk statsborger til tross for at han har tilbrakt størstedelen av sitt liv i Norge. Hans foreldre bor også i Norge, men snakker ikke norsk. K får ikke ringe til sine foreldre fra fengselet og snakke med dem på morsmålet. K er svært engstelig for fengslingssituasjonen og ønsker sin families støtte. Han har i løpet av fengslingen ikke kommet i kontakt med kontaktbetjent eller sosialkonsulent, til tross for gjentatte forsøk. K ønsker at noen skal veilede ham igjennom den tunge tiden han nå er inne i.

Hva ble gjort

Juss-Buss tok kontakt med fengselsledelsen for å undersøke hva som var årsaken til at K ikke fikk noen oppfølging fra fengselet. Forklaringen var at kontaktbetjenten til K var under opplæring, og derfor tilbrakte mye tid på skolen. Juss-Buss forklarte Ks situasjon, og at han hadde et sterkt behov for mer oppfølging enn han fikk.

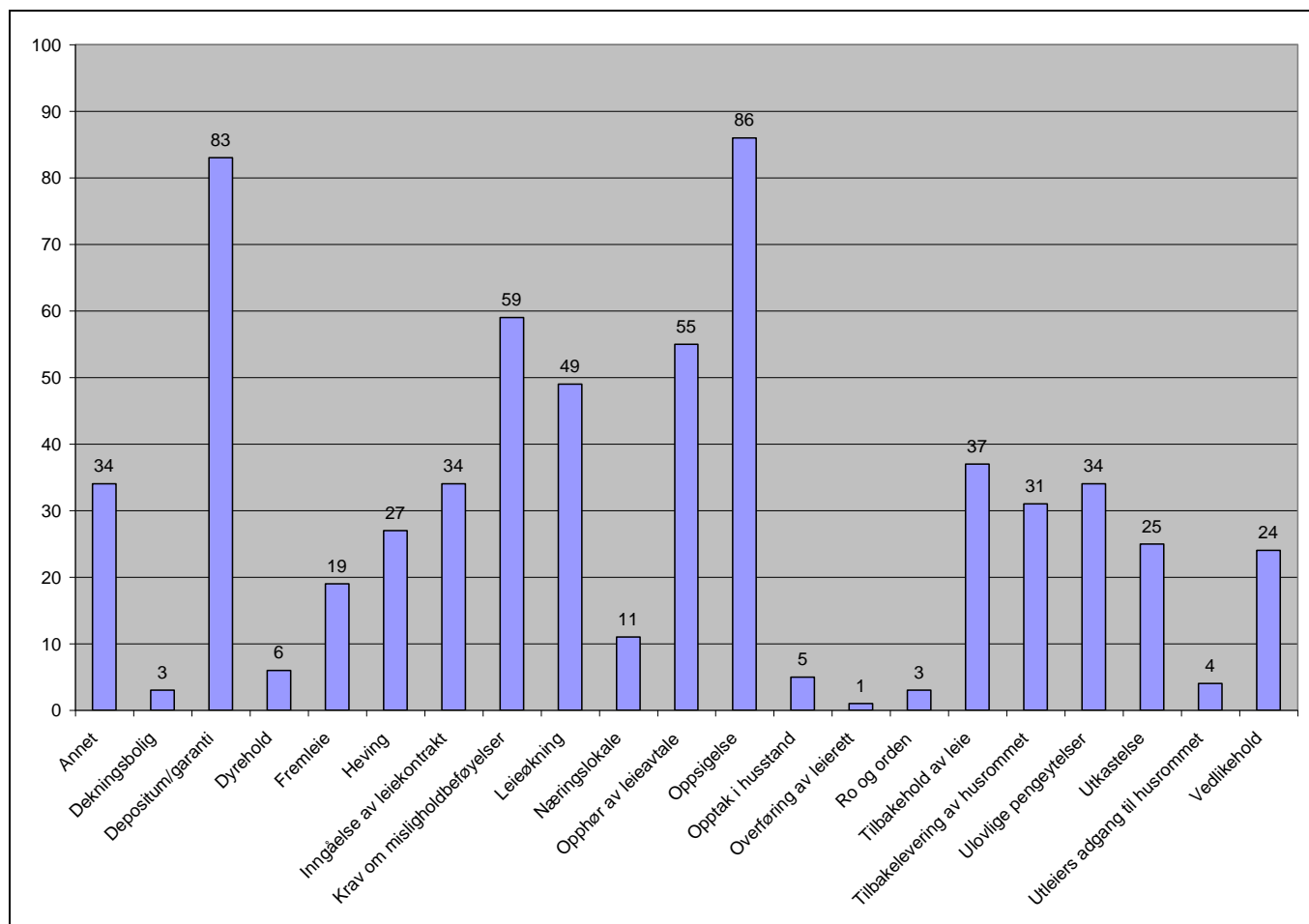
Sakens utfall

Beskjeden fra Juss-Buss ble videreformidlet til fengselets sosialkonsulent, som tok kontakt med Juss-Buss. Sosialkonsulenten sørget da for at K fikk tildelt en ny kontaktbetjent som ville være mer tilstede. Sosialkonsulenten tok også selv initiativ til samtaler med K. K ble etter hvert mer fornøyd med oppfølgingen som ble gitt deretter.

Rettspolitisk poeng

Juss-Buss erfarer ofte at fanger uttrykker at de ikke får tilstrekkelig oppfølging fra sosialkonsulenter og kontaktbetjenter. I denne saken var K relativt ung i forhold til de øvrige innsatte i fengselet, og i en veldig vanskelig situasjon. Hans unge alder og omstendighetene i saken burde i seg selv være en oppfordring sterk nok til at fengselet på eget initiativ sørget for at K ble bedre fulgt opp, og at forholdene ble lagt bedre til rette for at K kunne pleie mer kontakt med familien.

5.3.2 Husleierett

FEG fikk 630 saker innenfor husleieretten i 2009. Det vanligste spørsmålet gjelder oppsigelse, hvor vi har opplevd en økning på 11 % siden 2008. Deretter følger depositumsspørsmål, som har økt kraftig (60 %) det siste året. Økningen i antall depositumssaker er en trend vi har sett de senere årene og kan skyldes flere årsaker. For øvrig utpeker én seg: Kommersielle utleiemeglere og banker ofte har svært mangelfull kunnskap om depositumsreglene i husleieloven⁷. Dette går ut over klientene, typisk ved at depositum ikke utbetales ved leieforholdets slutt. Vi ser ellers av oversikten at sakene er relativt jevnt fordelt innenfor de ulike kategoriene. Det kan

⁷ Se intervju i Dagbladet med daglig leder Stian Bonnevie Arntzen, om problemstillingen: <http://www.dagbladet.no/2009/09/14/nyheter/innenriks/forbruker/husleie/8046888/>

for øvrig påpekes at disse ikke er gjensidig utelukkende, noe som nok er årsaken til den relative hyppigheten av "Annet" i tabellen.

Nedenfor følger et eksempel på en husleiesak:

Sakens bakgrunn

K var utenlandsk statsborger, og tok kontakt med Juss-Buss da han ikke fikk utbetalt depositumet etter et avsluttet leieforhold. Utleieren mente at K ikke hadde rengjort godt nok før utflytting. K stilte seg uforstående til dette, da han mente han hadde rengjort leiligheten på tilfredsstillende vis.

Hva ble gjort

Juss-Buss sendte brev til banken hvor Ks depositum stod, og ba om at pengene skulle utbetales. Banken ga da varsel til utleieren om at depositumet ville bli utbetalt til K i sin helhet hvis ikke utleieren gikk til søksmål innen en måned. Utleieren tok derfor ut klage for Husleietvistutvalget for Oslo og Akershus for å få saken rettslig prøvet. Juss-Buss innga skriftlig tilsvar på utleierens klage

Sakens utfall

Meklingsmøte ble holdt i Husleietvistutvalget, uten at partene ble enige. Saken gikk derfor til rettslig avgjørelse. K ble frikjent da Husleietvistutvalget ikke fant det bevist at det var grunnlag for utleierens erstatningskrav.

Rettspolitisk poeng

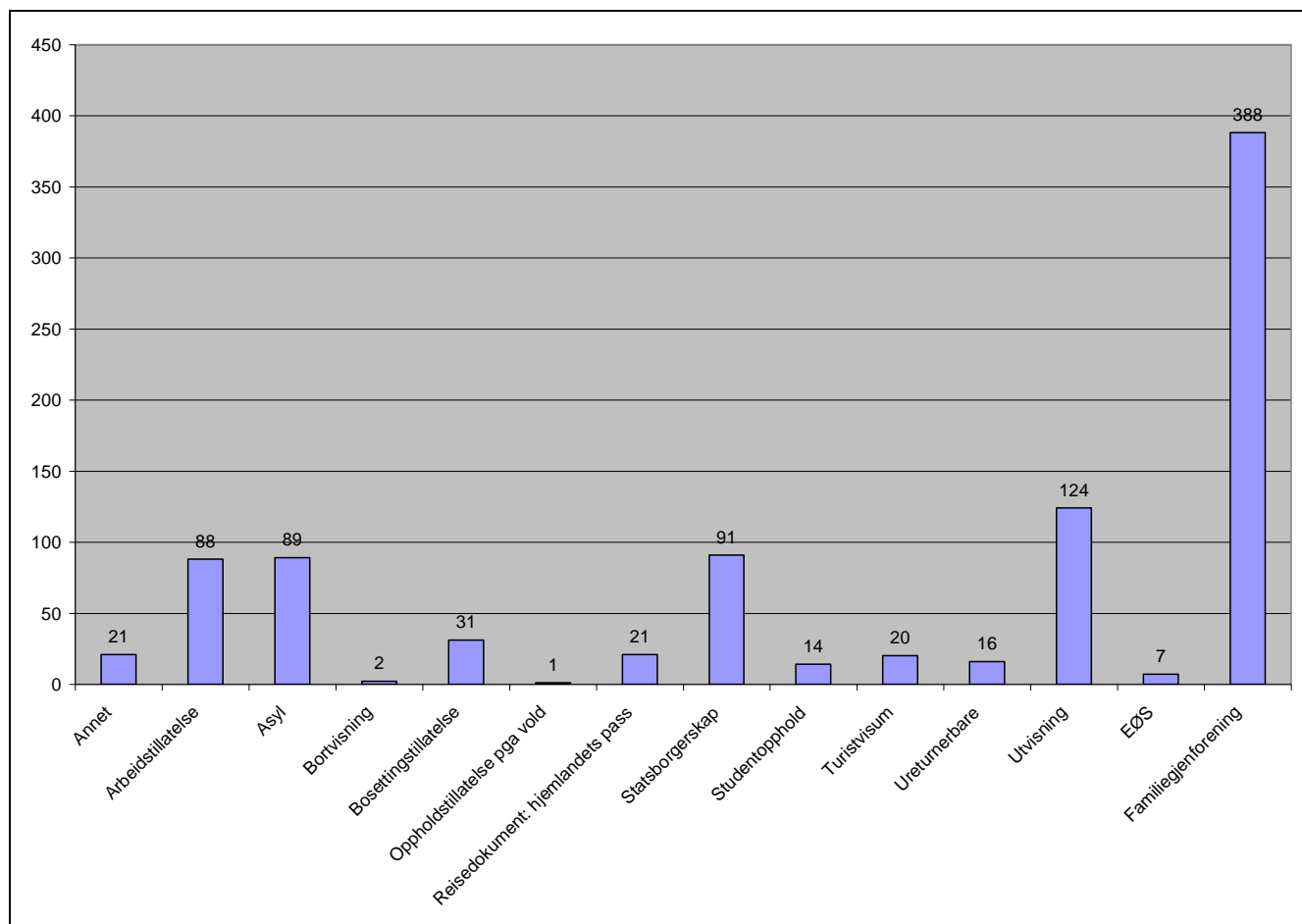
Leietakere er som regel den svakere part i husleieforhold, og er sjelden godt kjent med sine rettigheter etter husleieloven. Når K i tillegg er utenlandsk, er det vanskelig å vite hvordan husleieloven fungerer. I slike tilfeller vil det derfor være nødvendig å representere klienten overfor motpart, for å sørge for at alle relevante juridiske momenter blir tilstrekkelig opplyst i saken.

5.4. Innvandringsrettsgruppa (INNVA)

Innvandringsgruppa er den eneste gruppa på Juss-Buss som jobber med kun ett rettsområde. Utlendingsrett er også vårt største saksområde. I 2009 behandlet Innvandringsgruppa 913 saker. Det er en økning på 146 saker, eller 20 %, fra i fjor.

5.4.1. Innvandringsrett:

Innvandringsgruppa jobbet mest med saker om familiegjenforening, hvor vi mottak 388 saker i 2009. Det er verdt å merke seg at pågangen på dette området har vært jevnt stor over mange år. Familiegjenforeningssakene er ulikartede, men mange er tidkrevende sett hen til andre sakstyper på Juss-Buss. En god del av disse sakene krever også at vi går inn som partsrepresentanter i forhold til utlendingsmyndighetene. Sakene kan være vanskelige, fordi søkeren ofte befinner seg i land hvor infrastrukturen er svak. Kommunikasjonen til Norge blir vanskelig og mulighetene for å fremskaffe tilstrekkelig dokumentasjon er små. På grunn av språk- og kulturforskjeller har ofte utlendinger i større grad enn nordmenn vanskelig for selv å ivareta sine partsrettigheter - behovet for retts hjelp er dermed større. Når det gjelder tidsaspektet ved sakene, kan det ta svært lang tid fra klientene kontakter oss, til saken har fått et endelig utfall gjennom toinstansbehandling hos utlendingsmyndighetene (opptil flere år).

Nedenfor følger en eksempelsak om familiegjenforening.

Sakens bakgrunn

K var norsk statsborger. Hun giftet seg med en man fra land x. De fikk et barn sammen som kona fødte i Norge. Barnet var alvorlig sykt. Sykdommen gjorde det nødvendig med konstant oppfølging slik at moren ikke kunne arbeide. Det kunne Juss-Buss dokumentere gjennom erklæring fra medisinsk sakkyndig. Hun søkte om familiegjenforening med mannen, men fikk i førsteinstansen Utlendingsdirektoratet (UDI) på grunn av manglende oppfyllelse av underholdskravet.

Sakens rettslige side:

Det stilles krav om underhold for å få innvilget oppholdstillatelse i Norge, jf. ul. § 58. Nærmere regler er gitt i utlendingsforskriften. Det stilles krav om sannsynliggjøring av fremtidig inntekt tilsvarende lønnstrinn 8, jf. ulf. § 10-9. Forvaltningen kan gjøre unntak fra underholdkravet, jf. ulf. 10-10.

Hva ble gjort

Juss-Buss klaget på UDIs vedtak og argumenterte for unntak fra underholdskravet. Forvaltningen har en skjønnsmessig adgang til å gjøre unntak fra underholdskravet. Juss-Buss argumenterte for unntak fordi moren ikke hadde noen mulighet til å oppfylle underholdskravet. Et viktig hensyn bak underholdskravet – å oppmuntere til arbeid – slå dermed ikke til i dette tilfellet. Dessuten talte humanitære hensyn sterk for unntak. Barnet hadde fått en tøff start på livet gjennom alvorlig sykdom og trengte dermed best mulig oppfølging fra sine foreldre. Moren var helt utslitt gjennom konstant arbeid med barnet. Familien hadde også behov for faren slik at han kunne arbeide og forsørge familien. Faren hadde et arbeidstilbud i Norge. Saken endte med at faren fikk innvilget oppholdstillatelse i UNE.

Rettspolitisk poeng

Underholdskravet bør ikke gjelde i tilfeller der utlendingen rent faktisk ikke har noen mulighet til å oppfylle det og familien har et særlig behov for familiegjenforening. Derfor må utlendingsforvaltningen vurdere hver sak veldig konkret.

Søkerens inntekt skal som hovedregel ikke medregnes i underholdskravet såfremt søkeren ikke allerede er i lovlig arbeid i riket, jf. utlendingsforskriften § 10-8 tredje ledd bokstav a. Denne regelen gjør at familier som kan forsørge seg selv likevel får avslag på grunnlag av manglende oppfyllelse av underholdskravet.

I tillegg illustrerer saken at mange utlendinger har et betydelig udekket behov for rettshjelp i familiegjenforeningssaker. I denne saken var det behov for å påvise mest mulig konkret at moren ikke kunne arbeide. Videre var det nødvendig å helt konkret kunne redegjøre for familiens særlig behov for familiegjenforening. Det er vanskelig for mange utlendinger på grunn av språkproblemer og manglende bevissthet rundt hvor nødvendig det er å opplyse saken mest mulig konkret og objektivt og med bruk av konkrete og relevante sakkyndige uttalelser.

Etter norsk forvaltningsrett vil individet selv ha en betydelig plikt til å opplyse saken når man søker om et gode som en oppholdstillatelse. Det er derfor et betydelig fare for at mange utlendinger lider rettstap fordi de ikke klarer å konkret redegjøre for faktum i saken på et tilfredsstillende måte. Hensynet til å sikre rettsriktige vedtak er derfor ikke ivaretatt gjennom dagens ordning om fri rettshjelp, da søknad om familiegjenforening gir automatisk gir grunnlag for fri rettshjelp, men må søkes etter den snevre unntakshjemmelen, jf. rettshjelpsloven § 11 tredje ledd.

Nedenfor følger et eksempel på en utvisningssak:

Sakens bakgrunn

Saken gjelder en somalisk gutt som forlot hjemlandet i en alder av 5 år og som kom til Norge 8 år gammel. Utlendingsdirektoratet (UDI) har fattet vedtak om å utvise ham for 5 år på grunnlag av en dom hvor han ble dømt for flere forhold av mindre tyveri og ran. UDI la til grunn at hans tilknytning til Norge var svekket av at han hadde oppholdt seg utenfor Norge i flere år etter at han først kom hit. UDI fant heller ikke at han var vernet mot retur til hjemlandet.

Sakens rettslige side

Hvis en utlending har blitt ilagt straff som kan føre til fengsel i mer enn ett år, så kan han utvises fra Norge, jf. utlendingsloven § 67. Vedtak om utvisning kan likevel ikke fattes hvis dette er et uforholdsmessig tiltak overfor ham selv, jf. utlendingsloven § 70. Vedtak om utvisning kan som hovedregel ikke fattes hvis utlendingen står i fare for å bli sendt til et land hvor han vil stå i reell fare for å bli utsatt for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling, jf. utlendingsloven § 73 og § 28.

Hva ble gjort

Juss-Buss påklaget utvisningsvedtaket. For det første ble det anført at vedtaket var en uforholdsmessig reaksjon overfor vår klient. Dette på bakgrunn av hans lange oppholdstid i Norge, den manglende tilknytningen til hjemlandet. I tillegg bor all hans nærmeste familie i Norge. Juss-Buss anførte også at han stod i fare for å bli utsatt for umenneskelig behandling hvis han ble utvist. Dette fordi hjemlandet er preget av krig og konflikt, og hvor faren for å bli utsatt for tilfeldig vold er stor. FNs Høykommisær for flyktninger fraråder også retur til dette landet.

Saken er nå under klagebehandling i Utlendingsnemnda

Rettspolitisk poeng

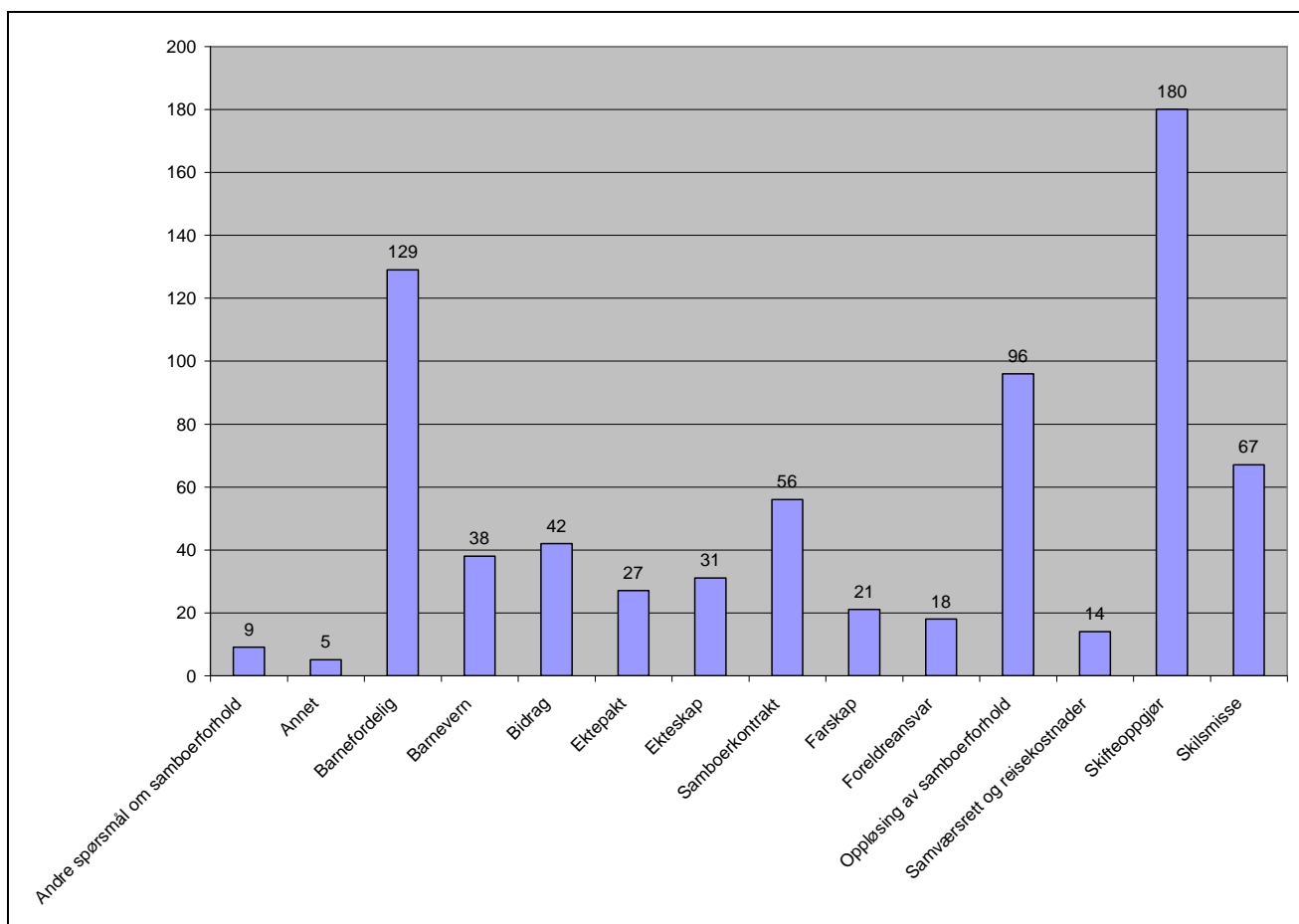
Saken reiser flere rettslige og politiske spørsmål. For det første kan man spørre om det er Norge eller hjemlandet som er nærmest til å bære belastningen for de kriminelle handlingene vår klient har begått, i og med at hans tilknytning til Norge er klart sterkest. Det kan også spørres om det er rimelig å utvise en så ung person på grunnlag av flere mindre straffbare handlinger.

Hva gjelder å sende denne personen tilbake til hjemlandet, kan det stilles spørsmålstegn ved i hvilken grad utlendingsforvaltningen foretar tilfredsstillende vurderinger av en persons behov for vern til denne personens hjemland. I denne saken kan det også spørres om det i det hele tatt foreligger et tilstrekkelig klarlagt faktum for å fatte et vedtak med et slikt innhold. I tillegg reiser saken spørsmål om hvilken vekt man bør tillegge anbefalinger fra FNs Høykommisær for flyktninger, da Høykommissæren som regel vil ha langt bedre forutsetninger for å vurdere situasjonen returlandet enn norsk utlendingsforvaltning.

5.5. Gjelds- og familierettsgruppa (GOF)

GOF behandlet 1293 saker i 2009, mot 1115 saker i 2008, og mot 899 saker i 2007. Økningen skyldes både at vi tok inn familierett som nytt saksområde i 2007, og at området deretter har økt, og at 2009 har vært et år hvor flere har kontaktet oss vedrørende gjeldsproblemer enn tidligere.

5.5.1. Familierett

De fleste sakene som GOF mottar innen familieretten omhandler oppløsningen av samboerforhold og skilsmisse, skifteoppgjør og barnefordeling. Slike spørsmål er av stor velferdsmessig betydning for de involverte parter, og det er ikke alltid lett å definere hvilken part som kan kategoriseres som "den svake". Vi er derfor svært tilbakeholdne med å gå inn som partsrepresentanter i slike saker, og forsøker så langt som mulig å oppfordre partene til å komme til løsninger i minnelighet. Særlig er dette viktig i saker hvor barn er involvert, fordi vanskelige skilsmisseoppgjør kan få negative konsekvenser for barna.

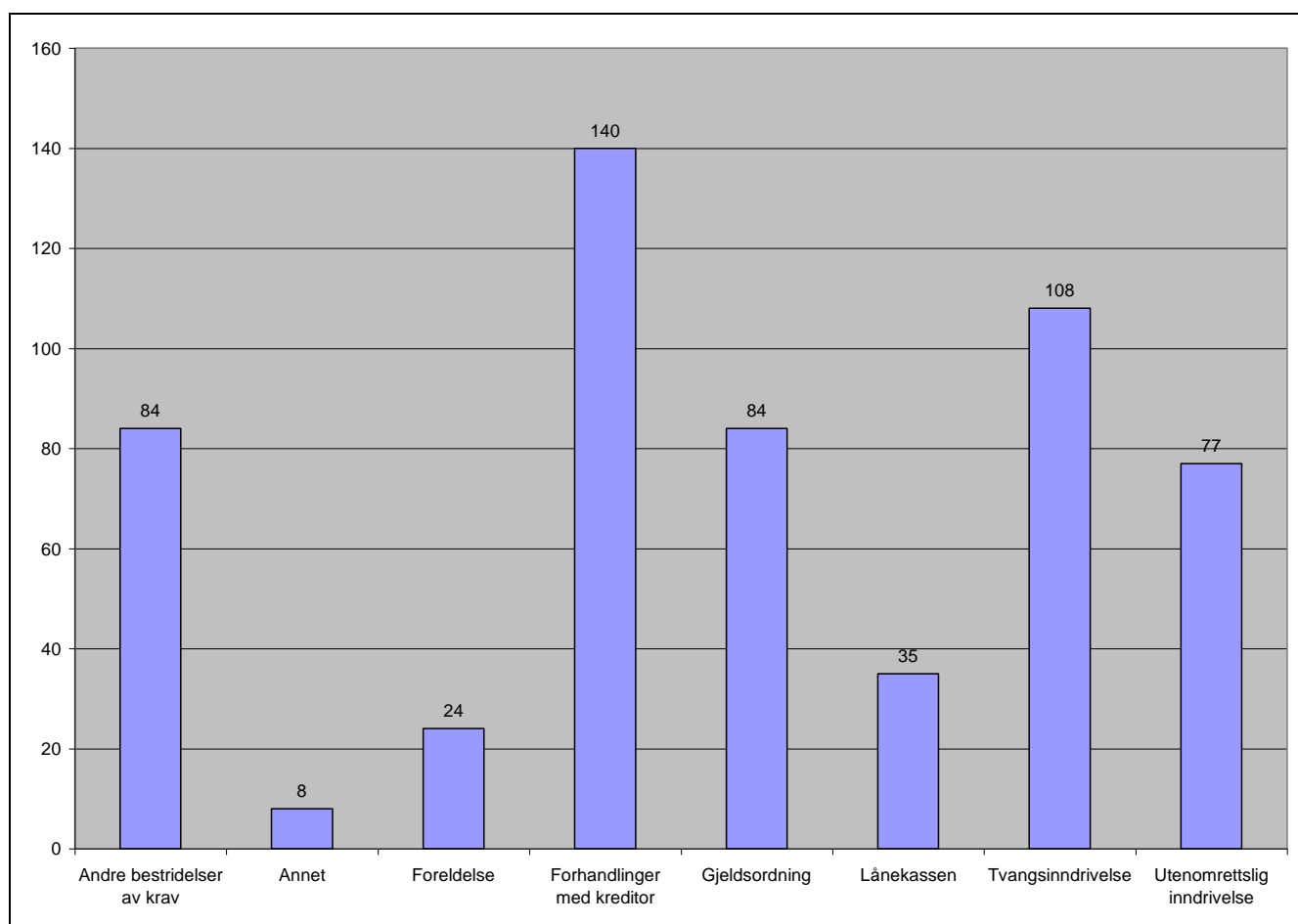
Nedenfor følger en eksempelsak fra familieretten

K var en kvinne som kontaktet Juss-Buss etter opphøret av et 20 år langt samboerskap. Underveis i samboerskapet hadde K og ekssamboeren delt utgifter og husarbeid. Men Ks ekssamboeren hadde eid huset de bodde i. K hadde likevel brukt store beløp, blant annet arv og lønnsinntekter, på oppussing av huset. Ved samboerskapets slutt krevde ekssamboeren at K flyttet ut, uten noen form for kompensasjon. K sto derfor uten noen midler, og ringte Juss-Buss for å forhøre seg om sine rettigheter.

Juss-Buss vurderte at retten til såkalt vederlagskrav forelå. Vi informerte derfor K om dette på telefon og ved skriftlig informasjon. Vi ga K generell informasjon om vederlagsreglene og brukte disse på Ks tilfelle. K fikk beskjed om at hun kunne ringe oss tilbake dersom det ble problemer. K ringte ikke tilbake.

Det finnes ingen lovfestede regler om samboerskap, og det er mange som ikke aner hva slags rettigheter de har på dette området. Mange samboerskap ender med en vinnende og en tapende part. Denne saken viser at rådgivning i enkeltsaker medfører at klienter får informasjon om sine rettigheter. Slik kan de prøve å få til en minnelig løsning med den andre parten.

5.5.2. Gjeldsrett

Juss-Buss mottok 560 gjeldssaker i 2009. Det er en økning på ca. 20 % fra 2008 (473 saker). De to største kategoriene er tvangsinndrivelse og forhandlinger med kreditor. Vi mottar også mange henvendelser om gjeldsordning og generelle bestridelser av krav. Det er verdt å bemerke at vi selvfølgelig kun bistår skyldneren i gjeldssaker, og at disse sakene ofte er av stor betydning for dem det gjelder. Det er avgjørende, også for mange andre rettslige spørsmål, at mennesker får mulighet til å ta kontroll over sin egen økonomi. Vår erfaring er at retts hjelp ofte er nødvendig for å få til dette. For øvrig er en god del av klientene som kommer til oss med gjeldsspørsmål fengselsinnsatte.

Her følger et eksempel på en gjeldssak:

K kom til Juss-Buss fordi han hadde en samlet gjeldsbyrde på rundt to millioner. K hadde ingen mulighet til å betale ned på gjelden sin. Juss-Buss vurderte at vilkårene for gjeldsordning var oppfylt. Vi skrev derfor et forslag til gjeldsordning, som ble sendt til alle hans kreditorer. Få eller ingen av kreditorene svarte, og ingen godtok gjeldsordning. K måtte derfor ta med kopi av forslaget til namsmannen.

K fikk innvilget gjeldsordning gjennom namsmannen. Sakens utfall medførte derfor at K får en mulighet til å få kontroll over sin økonomi. Saken viser at gjeldsordning gjennom namsmannen ofte er den eneste løsningen for at mennesker med alvorlige gjeldsproblemer skal få kontroll over sin økonomi. Det egne forsøket er vanskelig for mange, og fører sjelden frem.

6. Rettspolitikk

6.1. Rettspolitisk gruppe

Rettspolitiskgruppe (R) jobber med å koordinere det rettspolitiske arbeidet på Juss-Buss. I R sitter daglig leder i tillegg til en representant fra hver av faggruppene. I tillegg til å koordinere og fatte avgjørelser knyttet til de rettspolitiske prosjektene på Juss-Buss, arrangerer R blant annet et internt rettspolitikkseminar hvert semester og inviterer eksterne foredragsholdere på fredagspils.

6.1.1. "Fredagspils" i 2009

Vår:

- Niels Christie , kriminologi
- Intern: Rettspolitikk på gruppene
- Irregulære immigranter, med Jon Ole Martinsen (SEIF)
- Lars Christian Sunde – praktisk sivilprosess
- Zambia gruppen holdt presentasjon med lysbilde fremvisning
- Karin Andersen – Fattigdom i Norge
- Preben Henriksen – fri rettshjelp

Høst:

- Kina-gruppa
- PION, prostituertes situasjon i Oslo
- Forhandlingsteknikk med Sigurd Knudzon
- Takvam om ny regjering og politisk situasjonen etter valget
- Advokat Erik Kristian Gundersen, Ashok-saken

6.1.2. Rettspolitisk seminar

Rettspolitisk seminar arrangeres to ganger i året. Seminaret bruker vi først og fremst til å øke oppmerksomheten rundt rettspolitisk arbeid på Juss-Buss, i tillegg til å gi viktig input til medarbeidere i det videre arbeidet med rettspolitikk. Vi inviterer kjente og erfarne politikere, fagfolk og andre som kan gi oss opplæring i rettspolitisk virksomhet. Seminaret er svært nyttig for det rettspolitiske arbeidet på Juss-Buss, og ikke minst svært positivt for det sosiale miljøet blant medarbeiderne.

Seminaret går over to til tre dager og blir holdt på Tømte gård i Hurdal. På seminaret deltar alle fulltidsmedarbeidere på Juss-Buss. Nedenfor følger en kort oversikt over programmet på seminarene i 2009:

Vårsemesteret hadde vi i første bolk et foredrag og diskusjon med Olaf Halvorsen Rønning om det udekkede rettshjelpsbehovet og ulike rettshjelpsmodeller. Andre bolken bestod av foredrag og diskusjon med Knut Papendorf. Temaet var rettsliggjøring og fri rettshjelp.

Høstsemesteret hadde vi den første dagen besøk fra selskapet Human Factors, som foretok en uformell personlighetstesting av medarbeidere på Juss-Buss. Som neste punkt på programmet snakket Olaf Halvorsen Rønning om fri rettshjelp. Dag to begynte med et foredrag om politisk påvirkning og mediestrategi av Snorre Serigstad Valen (SV). Deretter jobbet gruppene internt med prioritering og planlegging av rettspolitiske prosjekter. Den tredje dagen la gruppesammensetningsutvalget frem sine konklusjoner rundt den fremtidige gruppesammensetningen på Juss-Buss.

6.2. Rettspolitikk på tvers av gruppene

6.2.1. Rettshjelpsgruppen (REG)

Gjennom hele året arbeidet vi særlig med stortingsmeldingen om rettshjelp, som ble presentert 17. april. Frem mot offentliggjøringen ble det jobbet mye med spørsmålet om offentlige rettshjelpskontorer, rettshjelpslovens økonomiske grenser og hvilke saksområder som bør omfattes av ordningen. Etter offentliggjøringen ble det jobbet inn mot behandlingen av meldingen.

Høstsemesteret ble det arbeidet mye med konkretisering av Juss-Buss' erfaringer med førstelinjen, samt innspill til departementet på dette området. Det ble inngått en avtale med sivilavdelingen i justisdepartementet om å bistå i planlegging og gjennomføring av et ekspertseminar om etablering av førstelinjetjeneste i januar 2010.

Arbeidet til REG tok form av samarbeid med andre organisasjoner på feltet, heriblant Advokatforeningen og de andre studentdrevne rettshjelpstiltakene. Videre gikk representanter fra REG i ulike møter med justispolitikere på Stortinget og også med departementet. Juss-Buss' erfaringer og synspunkter på spørsmål som behandles i meldingen ble lagt frem.

Representanter fra REG stilte også opp i media og på debatter i forbindelse med overordnede rettshjelpsspørsmål.

På høsten arbeidet vi også mye med budsjettforslaget til byrådet i Oslo. Byrådet foreslo å kutte i bevilgningene til rettshjelpssektoren. Juss-Buss ble foreslått kuttet fra kr 480 000 til 420 000, hvilket ville hatt store konsekvenser for driften i 2010. Dette resulterte i opprettelsen av undergruppa "OKG", Oslo kommune-gruppa. Formålet med gruppa var påvirkningsarbeid rettet mot kommunalpolitikere og fraksjoner i Oslo. Dette både for å bedre forholdene for våre klientgrupper og for å sikre det økonomiske tilskuddet. I løpet av høsten ble det jobbet svært intensivt i OKG, både i form av møte med politikere og oppslag i media. Resultatet ble bevilgning på kr 570 000 og med det mulighet for å fortsette vår satsning på et utvidet oppsøkende rettshjelpstilbud i Oslo kommune.

6.2.2. Zambia-prosjektet

Juss-Buss og SAIH har de senere årene samarbeidet med å bistå et rettshjelpstiltak i Zambia for HIV- og Aidssyke (ZARAN). Representanter fra Juss-Buss har besøkt ZARAN fire ganger, og representanter fra ZARAN har vært en gang i Norge. På grunn av utskiftinger i staben hos ZARAN, ble det ikke arrangert utvekslingsturer i 2007. For å gjenopprette kontakten og videreføre samarbeidet, dro tre representanter fra Juss-Buss til Zambia i slutten av november 2008. Juss-Buss og ZARAN utvekslet erfaringer fra rettspolitikk og saksbehandling, og ble enige om en ettårsplan for det videre samarbeidet. I 2009 reiste tre representanter fra Juss-Buss på ny til Zambia for å se på muligheten for et videre samarbeid. Etter turen konkluderte gruppen med at Juss-Buss' tilstedeværelse i Zambia og samarbeidet ikke lenger var nødvendig, da Zaran nå fungerte godt på egenhånd. På grunnlag av rapporten fra turen besluttet Plenum å nedlegge prosjektet.

6.2.3. Kinagruppa

Siden 2005 har Juss-Buss samarbeidet med Senter for Menneskerettigheter og professor Jon T. Johnsen om et rettshjelpsprosjekt i Kina. Det er med årene etablert god kontakt og dialog med kinesiske rettshjelpstiltak, særlig med rettshjelpstiltakene på Peking University (BEIDA). Det gjennomføres en årlig studietur til Beijing, og et årlig besøk fra kinesisk hold til Oslo. Kinagruppens aktiviteter er fullfinansiert med ekstern støtte fra hovedsakelig Senter for Menneskerettigheter. Prosjektets kostnader belastes således verken Juss-Buss eller de midler som er tildelt oss gjennom driftsstøtte. Det er skrevet en detaljert rapport om Kina-gruppens arbeid i 2009. Denne kan fås ved henvendelse til Juss-Buss.

6.2.4. Krigsbarngruppa

Etter henvendelse fra organisasjonen Lebensborn høsten 2007, som lenge har arbeidet med krigsbarnproblematikken, ble prosjektet med Krigsbarngruppa startet opp våren 2008. Lebensborn etterspurte juridisk bistand i konkrete saker om søknad på billighetserstatning, samt generell fokus på problemer i forbindelse med erstatningsordningen.

Gruppen ble raskt etablert som en ad hoc-gruppe med fem medlemmer i form av daglig leder, en nedtrapper, to faddere og en fersking. I løpet av året ble flere av medlemmene skiftet ut, og til sammen har åtte ansatte deltatt på prosjektet.

Arbeidet har først og fremst bestått i å etablere kunnskap om krigsbarn og billighetserstatningsordningen som er etablert av Stortinget, og om å gi vår bistand til klienter som søkte om om billighetserstatning som følge av at de er krigsbarn i perioden fra 1941 til 1945, eller barnehjemsbarn til enhver tid.

Juss-Buss har erfaring med billighetserstatning for tatere, sigøynere og generelt tapt skolegang, i form av å ha representert søkere ved tidligere anledninger. Vi hadde imidlertid ingen erfaring med krigsbarn. Det foreligger en del forskningsmateriale og retningslinjer fra Stortinget i form av en Stortingsmelding. Vi har i hovedsak benyttet oss av forskningsmaterialet av Lars Borgersrud "Staten og Krigsbarna" 2004, artikkel skrevet av forsker på området, Eva Simonsen, samt Stortingsmelding nr. 44 (2003-2004) som bakgrunnsmateriale og rettskilde. Videre har vi gjennomgått dommen fra EMD 12. juli 2007 der krigsbarna tapte saken om økonomisk erstatning mot den norske staten.

Gjennom Lebensborn kom vi først i kontakt med krigsbarn som fant søkandsprosessen overfor Justissekretariatene vanskelig. Det var en stor belastning å forholde seg til saksbehandlingen, i tillegg til at flere av krigsbarna oppfattet å ha blitt krevd for mer bevis enn det som var intensjonen med ordningen. Juss-Buss representerte enkelte av krigsbarna i prosessen. Justissekretariatene behandler alle søkander om billighetserstatning og innstiller forslag om hvorvidt en person får erstatning og en eventuell sum, til Billighetserstatningsutvalget som fatter endelig vedtak. I prosessen møtte vi på flere problemstillinger. Blant annet mener vi at saksbehandlingen hos Justissekretariatene ikke var tilfredsstillende. Det er flere tilfeller hvor vi mener at saksbehandlere utviser dårlig forvaltningsskikk og sviktende veiledning. Vi mener også at det ble stilt for strenge krav til bevis.

På bakgrunn av det ovenfor nevnte, og et ønske fra Lebensborn, utformet vi i 2008 en klage til Sivilombudsmannen hvor vi la frem de forholdene med saksbehandlingen knyttet til ordningen som vi mente var kritikkverdig. Lebensborn sendte inn en støtteerklæring til klagen, og det samme gjorde også foreningen Rettferd for Taperne og forsker Knut Papendorf. I klagen ba vi Sivilombudsmannen undersøke hvorvidt Justissekretariatene oppfyller sin plikt til å utøve god forvaltningsskikk og hvorvidt veiledningsplikten overholdes i sakene til krigsbarna.

Krigsbarnaprosjektet skiller seg fra andre prosjekter på Juss-Buss. Representanter fra flere ulike faggrupper ble samlet for å arbeide med et felles rettsområde; billighetserstatning. Gruppen samlet erfaringer gjennom å arbeide med enkeltsaker, og brukte disse i flere forsøk på å bedre gruppens rettsstilstand. Mediautspill ble også brukt som taktikk, og det er planlagt flere juridiske artikler på bakgrunn av prosjektet. Prosjektet har etter vår mening både vært nyttig fordi behandlingen krigsbarna har vært utsatt for fra norske myndigheter etter krigen, tilsier at det er ekstra viktig å påse at forvaltningen i dag behandler dem i tråd med god forvaltningsskikk. For å påse dette, oppfattet vi at det var et stort behov for rettslig bistand blant krigsbarna. Videre er prosjektet interessant som modell for senere arbeid på Juss-Buss, fordi det tilførte oss unik erfaring med å samle innsikt og erfaringer fra flere hold på Juss-Buss for sammen å yte rettshjelp og rettspolitisk arbeid på vegne av en gruppe. Til slutt skal det selvfølgelig ikke utelattes at vi oppfatter det som viktig at flere av krigsbarna fikk gjennomslag for sine billighetserstatningskrav som følge av vår bistand.

Krigsbarngruppa ble delvis videreført i 2009. Med utgangspunkt i klagen til Sivilombudsmannen ble det gjennomført et møte mellom Juss-Buss og statens sivilrettsforvaltning. På møtet ble det utvekslet erfaringer og et grunnlag for fremtidig bedring i samarbeidet ble lagt.

6.2.5. Vietnam

Fra 25.-28. november innledet og deltok daglig leder på et internasjonalt seminar i Ha Long, Vietnam, etter invitasjon fra Vidar Halvorsen ved IKRS, på vegne av Vietnam-prosjektet på norsk senter for menneskerettigheter. Temaet for seminaret var "Laws and practical issues of re-integrate into society for prisoners in Vietnam and Norway". Tittelen på innledningen fra daglig leder i Juss-Buss var "The practical lesson of the process of re-integration of prisoners in Norway" og fokuset var på reintegrering av straffedømte i Norge.

6.2.6. Oppsøkende gruppe

I september 2007 ble det fattet et enstemmig vedtak i Plenum om å opprette en gruppe som skulle drive og koordinere den oppsøkende virksomheten på Juss-Buss. Juss-Buss har alltid i stor grad drevet oppsøkende virksomhet. Blant annet har vi hatt faste saksmottak i fengsler gjennom en årrekke, saksmottak og informasjonsmøter på voksenopplæringer for nyankommende innvandrere og flyktninger, og vi har et tilbud til studenter på Universitetet. Alle disse tilbudene ble videreført i 2008, i tillegg til at vi utvidet tilbudet. Etter vår oppfatning er oppsøkende virksomhet den mest effektive måten å møte ressursvake klienter med et udekket rettshjelpsbehov på. Bakgrunnen for å lage en egen oppsøkende gruppe var derfor et ønske om å bedre koordineringen av den oppsøkende virksomheten, samt utvide den i langt større grad enn de tidligere årene.

I 2009 har den oppsøkende virksomheten på Juss-Buss blitt ytterligere utvidet. Etter vedtak i Plenum har det blitt obligatorisk for alle medarbeidere å være en del av en oppsøkende gruppe. Gruppene har i oppstartsfasen vært organisert slik at én nedtrapper har hatt det overordnede ansvar for hver gruppe. Gruppen for øvrig har bestått av én til tre ferskinger og én til tre faddere. De faste oppsøkende gruppene på Juss-Buss var per 31.12.2009:

- Innvandring
  - Fokus på innvandrerbefolkningen
    - Foredrag og saksmottak bl.a. på voksenopplæringssentra og asylmottak
- Psykiatri
  - Fokus på psykiatriske pasienter og deres pårørende
    - Foredrag og saksmottak bl.a. på distriktpsikiatriske sentra på Østlandet, samt pårørendesentra
- Blindern
  - Fokus på studenter
    - Foredrag og saksmottak på Blindern, UiO

- Fattig Oslo
  - Fokus på Oslos fattige
    - Foredrag og saksmottak bl.a. på Fattighuset, Selvhjelpens hus, Blå Kors osv.
- Fengsel
  - Fokus på innsatte
    - Foredrag og saksmottak på 23 ulike fengsler i Sør-Norge

6.2.7. Klassekampengruppa / Skrivegruppa

Siden januar 2007 har Juss-Buss hatt en fast ukentlig spalte i avisa Klassekampen. Spalten heter "Rett på sak", og har stått på trykk hver tirsdag. Spalten fungerer som talerør for Juss-Buss i en del rettspolitiske spørsmål. Fire medarbeidere er til en hver tid tilknyttet spalten, og det skrives artikler om rettspolitiske spørsmål som er relevant for arbeidet på Juss-Buss. Spalten er viktig både fordi den muliggjør at Juss-Buss kan sette fokus på viktig problemstillinger i media, og fordi den synliggjør Juss-Buss overfor potensielle klienter og samarbeidspartnere. Med virkning fra 23. januar 2009 ble Klassekampenspalten avviklet. For å fortsette en liknende virksomhet ble "Skrivegruppa" etablert i januar. Det ble inngått en avtale med Advokatbladet om at Juss-Buss produserer én artikkel til hvert nummer. Ut over den faste spalten i Advokatbladet har skrivegruppa jobbet aktivt for å produsere tekster og få disse på trykk. Gruppa har bestått av fire til seks medlemmer, i tillegg til daglig leder.

6.3. Rettspolitikk i gruppene

Store deler av det rettspolitiske arbeidet tar utgangspunkt i erfaringer fra saksbehandlingen i hver enkelt saksbehandlingsgruppe. Dette er naturlig da det er problemstillingene på disse rettsområdene medarbeiderne blir mest fortrolige med. Ut fra strukturelle svakheter og uheldig praksis som avdekkes, tar det rettspolitiske arbeidet form. Nedenfor blir hovedtrekkene i arbeidsgruppenes rettspolitiske arbeid i 2009 presentert.

6.3.1. Rettspolitisk aktivitet på SAG året 2009

Debatt

SAG arrangerte debatt på kjelleren 21. oktober. Tema var: "Lønner det seg for alle å jobbe?" – velferdsstatens utfordringer. Med den noe populistiske tittelen så vi for oss en kritisk og nyansert debatt om dagens velferdssystem. Vi fikk debattert om systemet er med på å bidra til et inkluderende arbeidsliv eller om det virker pasifiserende overfor personer som ikke er en del av arbeidslivet. Det ble relativt høy temperatur på debatten og vi fikk gode og forskjellige synspunkter på velferdssamfunnets utfordringer. Vi var flinke til å finne debattanter som representerte hver sine ytterpunkter når det gjaldt dette temaet. I debattpanelet satt Kristin Clemet, Asbjørn Kjønstad, Karin Andersen og vår egen Olaf Halvorsen Rønning.

Artikkel i Aftenposten

SAG tok kontakt med Aftenposten. SAG ønsket å komme med sine synspunkter om norske arbeidsgiveres behandling av utenlandske arbeidstakere. Bakgrunnen for dette var at det hadde blitt skrevet mye om nettopp utenlandske arbeidstakere i Aftenposten den siste tiden. Resultatet ble en lengre artikkel i Aftenposten morgenutgaven samt artikkel på nett som vi har fått mange positive tilbakemeldinger på. SAG fremmet et ønske i artikkelen om midler til å få trykt opp informasjonsbrosjyrer på engelsk og polsk for å lettere kunne hjelpe utenlandske arbeidstakere. Kort tid etter tok Justisdepartementet kontakt med SAG og ønsket å støtte dette prosjektet økonomisk. SAG fikk nærmere kr 190 000,- til å trykke brosjyrer på polsk og engelsk.

Stud.jur artikkel

SAG skrev artikkel i stud.jur om lønnsinndrivelse for arbeidstakere og hvilke utfordringer arbeidstakere står overfor ved en slik prosess.

Høring

SAG har skrevet høring om endringer i arbeidsmiljøloven bestemmelse om midlertidig ansettelse - tilkallingsavtaler mv.

Ny Sosialtjenestelov

SAG har sett nærmere på høringsforslaget om ny sosialtjenestelov. SAG har gitt tilbakemelding om en mener er positivt, negativt ved forslaget og ønsker å bruke denne kunnskapen til nærmere analyse og meningsutveksling om loven.

OKG

SAG har bidratt i en stor grad til OKG prosjektet. SAG har vært med på oppsøkende både på Selvhjelpens hus og voksenopplæring som resulterte i to særdeles heldig mediaoppslag. Artikkene i henholdsvis Dagbladet og Aftenposten satt fokus på Juss-Buss sitt ønske om å drive økt oppsøkende virksomhet og behovet for økte bevilgninger for å gjøre akkurat dette. SAG deltok også på flere lobbymøter med politikere i forbindelse med OKG prosjektet.

NAV prosjektet

SAG har forsøkt å få i stand besøk på flere NAV kontor for å kunne jobbe videre med prosjektet, men vi har dessverre fått negativt svar både direkte av NAV kontorene og gjennom fylkeskontoret i Oslo. Vi fikk imidlertid komme på besøk til NAV kontoret i Kongsberg. Vi var der i kontakt med NAV leder Vivian Bamerud. Vi hadde et møte, der vi fikk mye god informasjon om sammenslåningen av sosial, trygde og arbeidsformidlingen. Det er skrevet en rapport fra dette besøket.

I tillegg har vi vært på flere besøk hos NAV kontorer i Oslo. Vi var på Søndre Nordstrand, Frogner, Alna, Vestre Aker. Vi har i denne forbindelse utarbeidet spørreundersøkelse. Det er skrevet et sammendrag fra alle spørreundersøkelsene.

I dette prosjektet håper vi å få til et besøk i Oslo og Fredrikstad til våren.

Mangel på kommunale boliger i Oslo

SAG deltok på Boligmøte med FEG. SAG ønsker økt fokus på mangelen på kommunale boliger i Oslo. Vi har forøst å sette oss inn problemstillingen FEG støtter

på i forbindelse med kommunale boliger, da spesielt kommunale boliger som forvaltes av Boligbygg. SAG er i oppstartsfasen av et mulig prosjekt om mangelen på kommunale boliger i Oslo. SAG har registrert at det er mange klienter som oppfyller vilkårene for kommunal bolig, men som grunnet boligmangel ikke får bolig eller må vente i minst 6 mnd for å få tildelt kommunal bolig.

6.3.2. Rettspolitisk aktivitet på GOF året 2009

Informasjon om gjeldende rett.

GOF har i 2009 gjennomført en massiv revidering av vårt informasjonsmateriale. Det har blitt foretatt en revidering av skrivet "Samboerskap – de økonomiske forhold under og ved brudd". Det ble i slutten av 2009 vedtatt av GOF at det skal skrives en helhetlig brosjyre om de ekteskapsrettslige problemstillingene vi møter i saksbehandlingen. Dette er et prosjekt med en viss tidsramme, og det ble derfor i 2009 foretatt en oppdatering av skrivet "Informasjon om det økonomiske oppgjøret mellom ektefeller ved separasjon og skilsmisse".

På gjeldsrettens område har vår viktigste brosjyre "Håndtering av gjeldsproblemer" blitt totalrevidert. Dette har vært et tidkrevende arbeid som går i trykken i starten av 2010.

GOF har også laget brosjyren "Gjeld under soning" i 2009, se nærmere om dette under punktet med samme navn.

Gjeld under soning

GOF innledet et prosjekt med navnet "Gjeld under soning" i 2009. Det ble laget en informasjonsfilm med det samme navnet, og tilhørende brosjyre. Filmen hadde premierevisning i mai 2009, og den er nå tilgjengelig for innsatte i de fleste fengsler i øst- og sørlandsområdet. Den finnes også på fengsler ellers i landet, da den utdeles ved forespørsel.

I forbindelse med filmen "Gjeld under soning" er det blitt avholdt foredrag i både fengsler, overgangsboliger og på friomsorgskontorer. Det er også blitt lagt grunnsteiner i samarbeidet med sosialkuratorer i forskjellige fengsler, med sikte på at GOF skal drive opplæring for disse på gjeldsrettens område. Dette vil avholdes mars 2010.

Debatt

GOF arrangerte to debatter i 2009. Den første var i forbindelse med høring om inkassolovgivningen, herunder en reduksjon av inkassosatsene. Se nærmere om høringen under. Panelet bestod av Svenn Henriksen fra Norsk Egeninkassoforening, Bård Bratsberg fra Norsk Inkassoforbud, Akhtar Chaudhry, SV, Justiskomiteen, Olav Nyhus fra Forbrukerrådet, samt Per Arne Tufte fra SIFO. Flere problemer rundt dagens inkassolovgivning ble debattert, samt eventuelle virkninger av en reduksjon av inkassosatsene.

I Oktober avholdt GOF en ny debatt. Debatten handlet om den moderne farsrollen og berørte både fedrepermisjon og fars foreldreansvar. Debatten var ment som en videreføring av arbeidet som resulterte i stortingsmeldingen "Om menn, mansroller og likestilling". Panelet besto av Ulf Rikter Svendsen fra REFORM (Ressurssenteret for menn), Solveig Horne, FRP, nestleder Familie- og kulturkomiteen, og Gunn Karin Gjøl, AP, leder Familie- og kulturkomiteen. Både publikum og paneldeltakere var fornøyd med debatten.

Høringer

Våren 2009 fremmet regjeringen forslag til ny inkassolovgivning, blant annet med forslag om å senke inkassoomkostningene for skyldner. GOF skrev høringsuttalelse til forslaget, hvor vi gikk inn for en kraftig reduksjon av kostnadene for skyldner. Det var derfor svært gledelig da det ble klart at det fra 1.1.2010 vil bli innført kutt på 20-50 % i inkassosatsene.

GOF leverte også, høsten 2009, sammen med FEG, innspill til Stoltenbergutvalget. Vi påpekte sammenhengen mellom rusrehabilitering og gjeldsrehabilitering, i den forstand at det er behov for en helhetlig tilbakeførsel til samfunnet. Diskrimineringen av innsatte, som ofte har rusproblemer, med tanke på de vanskelige forholdene knyttet til ettergivelse av straffegjeld ble også tatt opp.

Økonomisk rådgivning

GOF har i 2009 også lagt stor vekt på problemer knyttet til økonomisk rådgivning i kommunene. I møte med Karin Andersen, SV, vår 09, og senere via brev, har vi gitt uttrykk for våre synspunkter på, og erfaringer med den kommunale økonomiske rådgivningen.

GOF har også initiert mulige samarbeid med både organisasjonen Fattignorge, og Sivilløkonomene på dette området. Begge prosjektene dreier seg om mulige henvisninger for gjeldsklienter, og eventuelt nærmere fremtidig samarbeid.

Media

GOF har vært på NRK radio og snakket om utfordringer knyttet til kvaliteten på den økonomiske rådgivningen i norske kommuner. Dette er et tema som i etterkant av dette intervjuet ble tatt tak i av Aftenposten.

GOF ble også intervjuet av NRK radio om gjeldsregister som et forbyggende virkemiddel mot privatpersoners gjeldsproblemer. GOF mener dette vil være et godt tiltak, så vi synes derfor det er uheldig at denne debatten virker å være lagt på is. På oppfordring fra GOF, laget NRK i mai 2009 en sak om innsattes gjeldsproblemer. Saken ble sendt både på TV og radio, og GOF ble intervjuet. Saken dreide seg om innsattes vanskeligheter med å få gjeldsordning, og det dårlige tilbudet til innsatte om økonomisk rådgivning. GOF ønsket disse temaene på dagsorden på bakgrunn av Stortingsmeldingen, "Straff som virker", som kom i februar 2009.

Våren 2009 publiserte også GOF en kronikk i magasinet Justitia om forholdet mellom privatpersoners økende gjeldsbyrde, fattigdom og finanskrisen.

6.3.3. Rettspolitisk aktivitet på INNVA året 2009

I: Forsøk på å endre rettstilstanden

Høringsuttalelser

Høsten 2009 avga INNVA høring om Regjeringens forslag til asylinnstramninger, om inkorporering av kvinnekonvensjon med forrang i menneskerettighetsloven hvor Juss-Buss stilte seg positiv, høring om forslaget til ny utlendingsforskrift, om innføringen av et krav om fire års arbeid eller utdanning før utlendingen kan få mulighet til familietablering og om innføringen av et krav om fire års arbeid eller utdanning for å få familiegjenforening. Juss-Buss ved INNVA stilte seg sterkt kritisk til innstramningene. Vi argumenterte både med at strengere regler som

familiegjenforening og etablering ikke ville påvirke innvandringstrømmen til Norge. Videre argumenterte vi må innstramningene ut i fra Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen art. 8 om retten til familieliv.

Medarbeider Linn Albertsen har skrevet høring mo forslag til opplysningsplikt for ansatte på asylmottak. INNVA stilte seg sterkt kritisk til dette forslaget. I tillegg har Linn Albertsen skrevet høring om forslag til å lempe på kravet til identitet i statsborgerskapssaker.

Arbeid med i enkeltsaker for å endre rettstilstanden

Arbeid med MUF-saken

MUF-saken går kort og upresis ut på at en rekke personer fra Nord-Irak gjennom mange år hadde fått midlertidig oppholdstillatelser i Norge i påvente av en avklaringen av situasjonen i Irak. Våren 2006 og vinteren 2006 skulle forvaltningen avklare hvem som skulle få bli i Norge og de som ikke skulle få tillatelse. Etter mange år skulle saken få sin endelig avklaring. UDI gav et hundre oppholdstillatelser som Arbeids- og inkluderingsdepartementet senere mente at var i strid med lovverket og departementets forutsetninger. Departementet fastsatte derfor i fornyelsesomgangen en annen vurderingsterskel enn den UDI lagt til at oppholdstillatelse først ble innvilget, med den følge mange MUF-ere fikk avslag. Saken reiste en rekke kompliserte rettslige problemstillinger, og en del MUF-ere gikk til gruppesøksmål mot Staten. Juss-Buss bistod, disse MUF-eres advokat Randi Spydvoid med å utrede deler av saken. Som kjent ble søksmålet frafalt da Regjeringen annonserte at det ville komme med en ny forskrift som skulle regulere MUF-erens situasjon. Medarbeider Thomas Malmer Berge skrev en artikkel om de forvaltningsrettslige sidene med MUF-saken i et innlegg i advokatbladet.

Arbeid med beviskrav i utvisningssaker på grunnlag av brudd på utlendingsloven

En viktig sak på Juss-Buss høsten 2009 har vært arbeidet med beviskrav i utvisningssaker med brudd på utlendingsloven. Når en person utvises på bakgrunn av brudd på utlendingsloven uten overtredelen er slått fast en i straffedom, mener INNVA at det må for flere bestemmelsers del må gjelde et krav til skjerpet krav til beviset for den faktum som legges til grunn i vurderingen av om utlendingen har overtrådt bestemmelsen. Utlendingsforvaltningen har imidlertid en praksis om å legge til grunn et krav om sannsynlighetsovervekt (dsv. 50 %). I enkeltsaker har INNVA tatt opp spørsmålet om beviskrav. Spørsmål har stor praktisk betydning da et større antall utlendinger utvises på grunn av påstander fra umyndighetene som gale opplysninger i asylsaken f. eks om forfølgelse i hjemlandet, identitet og gal alder.

II: Media, artikler og offentlig opptredener

INNVA har hatt en rekke medieopptredener i 2009.

Den 26. Januar ble medarbeider Mari Seilskjær intervjuet av NRK om hvilken vekt hensynet til barnets beste, jf. Barnekonvensjonen art. 3 tillegges i utvisningssaker.

Seilskjær uttalte at Juss-Buss mener at utlendingsmyndighetene ikke legger tilstrekkelig vekt på barnets beste i forholdsmessighetsvurderinger i utvisningssaker.

Den 22. Januar kom med en artikkel på trykk i aftenposten hvor Kjetil Linde Holo og Asma Khaliq, og kritiserte UDIs opplysningstjeneste for å gi feilaktig råd i noen enkeltsaker med den følge av utlendingen lider rettstap. Uttalelsene bygde på Juss-Buss' erfaringer med klienter som bygger til Juss-Buss etter å ha fått råd av UDIs opplysningstjeneste.

INNVA holdt en del foredrag om utlendingsrett ved ulike arrangementer i sommerferien. Mari Seilskjær og Runa Hereid holdt foredrag om utvisning på Utflukt. Øysten Block holdt foredrag om barnekonvensjonen på Press-sommerleir (Press er Redds barnas ungdomsorganisasjon).

Den 23. August trykket Press medlemsblad en kronikk av Øystein Block om bruk av barnekonvensjonen i den offentlige debatten.

I september ble medarbeider Fredrik Ellingsen intervjuet av dagsrevyen. I interjuvet kritiserte Ellingsen utlendingsforvaltningen for å ikke legge tilstrekkelig vekt på barnas beste i vurderingen av om det skal gjøres unntak fra underholdskravet i saker som berører barn. Interjuvet ble sendt på morgennyhetene.

Medarbeider Maria Pitz Jacobsen holdt en appell dagen før stortingsvalgetvalget på en demonstrasjon av mange humanitære organisasjoner for en human asyl- og flytningspolitikk.

Fredrik Ellingsen fikk artikkel på trykk i Stud. Jur om politisk styring av utlendingsforvaltningen. Juss-Buss er tilhenger av at enkeltsaker skal avgjøres basert på anvendelse av rettsregler av en uavhengig instans, og at det ikke skal være mulig for politiske ledelser å påvirke avgjørelsen av enkeltsaker. Artikkelen i Stud. Jur målbærte dette synspunktet. Ellingsen har også fått et mindre leserinnlegg i aftenposten som svar på uttalelser fra Høyres innvandringspolitiske talsmann som gikk ut på øke den politiske styringen av Utlendingsnemnda.

III: Debatter arrangert av INNVA

I anledning Stortingsvalget arrangerte Juss-Buss ved SAG en debatt om politisk styring med utlendingsforvaltningen. Representanter stilte fra Sosialistisk venstreparti, Arbeiderpartiet, Venstre og Rødt.

IV: Oppsøkende arbeid

Asma Khaliq har høsten 2009 som en del av sitt nedtrappeprosjekt oppsøkt ulike Voksenopplæringscenteret i Oslo og holdt foredrag om utlendingensrett, herunder familiegjenforening, statsborgerskap og spesialisttillatelser.

Fra høsten 2009 har medarbeidene Fredrik Ellingsen, Thomas Malmer Berge og Runa Hereid har vært de medarbeider på INNVA som har medlem av oppsøkende gruppe for utlendinger på Juss-Buss. De har oppsøkt flere

voksensopplæringscenteret på Østlandet, kvinnegrupper blant minoritetskvinner og Mirasenterets jubileum.

V: Kontakt med utlendingsmyndighetene

INNVA mener at det er nyttig å samarbeide med forvaltningen for å lette våre klientgruppers hverdag, og styrke vår egen kjennskap til forvaltningsapparatet. Det er bakgrunnen for at en del av vårt rettspolitiske arbeid har vært knyttet til kontakt med forvaltningen.

INNVA har deltatt i møter hos UDIs brukerråd. Basert på vår artikkel hvor vi kritiserte UDIs opplysningstjeneste ba UDI Juss-Buss komme på et møte om hvordan opplysningstjeneste kunne bli bedre. Dette ble et konstruktivt møte hvor Juss-Buss og UDI ble enige om at Juss-Buss skulle henvise flere saker til UDIs opplysningstjeneste, og at klientene fortalte oss om dårlig rådgivning hos UDIs opplysningstjeneste skulle vi gi tilbakemelding til UDI om det. Den siste tiden har INNVA bedre og bedre inntrykk av hvordan opplysningstjenesten fungerer.

INNVA har også besøkt Trandum utlendingsinternat.

6. januar: Høring om asylinnstrammingene (Mari)

12. januar: Møte i skrivegruppe i Forum for Barnekonvensjonen (Øystein)

20. januar: Møte i UDIs brukerråd (Runa): Runa hadde mange gode innspill, men utbyttet for dårlig til å gjøre dette noe mer.

21. januar: Sende vårt bidrag til FFB

26. januar: Intervju med NRK om barn og utvisning (Mari)

1. februar: Høring om inkorporering av kvinnediskrimineringskonvensjonen med forrang (Øystein)

9. februar: MUF-konferanse (Øystein, Mari, Runa)

22. februar: Aftenposten-artikkel ang. UDIs opplysningstjeneste. Kjetil og Asma intervjuet

23. februar: Møte med Randi Spydevold og Jon Ole (SEIF). Overlevering av MUF-utredningen vi har skrevet.

1. mars: Reportasje på NRK-nyheter om barn og utvisning, Mari intervjuet (se oppføring 26. januar)

5. mars: Møte med Lisbeth Skafte (underdirektør Service-enheten UDI) + en fagansvarlig ang. UDIs Opplysningstjeneste. Vi skal ha en kontinuerlig dialog med UDI med konkrete innspill/saker vi kommer over. Runa, Kjetil.

6. mars: Redaksjonelt møte i FFB (Øystein)

30. mars: Leverte høring om ny utlendingsforskrift (hele gruppa)

7. mai: UDIs Vårkonferanse (Runa)

7. mai: Møte hos DU ang. rapportering til FN om SP (Thomas)

9. juni: Høringsuttalelse om krav om 4 års arbeid eller utdanning før kan gis familieetablering sendt (Øystein)

22. juni: Foredrag om utvisning på Utflukt (Mari, Runa)

1. august: Foredrag om Barnekonvensjonen, PRESS-sommerleir (Øystein)

23. august: Kronikk om bruk av Barnekonvensjonen i den offentlige debatten i LARM (PRESS medlemsblad) (Øystein)

INNVAAs rettspolitiske prosjekter høsten 2009:

Appell

Appell for en mer rettferdig asylpolitikk på demonstrasjon en "En mer rettferdig asylpolitikk" for Stortinget dagen før Stortingetsvalget. Maria holdt appelen for Juss-Buss, men hele gruppen var involvert i skriveprosessen.

Artikkel

Artikkel av Fredrik i stud. Jur om politikk og juss i utlendingsforvaltningen.

Dagsrevyen

Intervju med Fredrik på dagsrevyen om forvaltningens praksis med avslå å gi unntak fra underholdskravet i saker som berører barn, f. eks barn alene hjemme i hjemlandet mens foreldrene er i Norge eller omvendt. Vårt poeng var at utlendingsmyndighetene svært sjelden gjør unntak.

Leserinnlegg

Fredrik skrev og fikk på trykk et leserinnlegg i Aftenposten om styring av utlendingsforvaltningen.

Standardbrev

Kjetil skrev brev til politiet med forslag til nye måter å formulere standardbrev på da den retten til opphold på samme grunnlag som utlendinger med oppholdstillatelse har ved avslag på fornyelse. Dagens standardbrev gir etter vår vurderingen ikke uttrykk for utlendingens rett og det er svært forvirrende for en i mange tilfelle ressursvak gruppe.

Advokatbladet

Thomas skrev i desember artikkel i advokatbladet om de alminnelige forvaltningsrettslige sidene med MUF-saken og hvordan de ble fullstendig oversatt.

Artikkelen gjør et poeng ut av å starte i den alminnelig forvaltningsretten for å ikke glemme det vernet borgeren har krav på.

Beviskrav i utlendingssaker

Maria har arbeidet med beviskrav i utvisningssaker for brudd på utlendingsloven. Hvert år utvises mange utlendinger fordi utlendingsmyndighetene mener de har oppgitt opplysninger til utlendingsmyndighetene, om bla. Forfølgelse i hjemlandet, deltagelse i demonstrasjoner mv. Forvaltningen legger til grunn et krav om alminnelig sannsynlighetsovervekt i disse sakene. INNVA har ut i fra en tolkning av utlendingsloven basert på alminnelige forvaltningsrettslige regler visst vist av Høyesterett i en plenumsdom om bevis i 2008, at det må gjelde et skjerpet beviskrav i utlendingssaker for brudd på utlendingsloven. Maria klaget derfor inn for SOMB i forbindelse med en konkret sak.

Ny utlendingslov

Linn har arbeidet med forholdet mellom Grl. § 97 og den nye utlendingsloven. Etter reglene i den nye utlendingsloven og utlendingsforskriften ønsker man å anvende lovens og forskriftens regler på tilfeller hvor personen søkte før reglene trådte i kraft og til og med før reglene ble vedtatt. Da utlendingsloven og forskriften inneholder en del vesentlige instramninger rammer det noen av våre klienter sterkt.

6.3.4. Rettspolitisk aktivitet på FEG året 2009

Våren 2009

Fra januar til juni 2009 er disse rettspolitiske arbeidene gjennomført og igangsatt på FEG:

STRAFFEGJENNOMFØRING:

- Skyggerapportering:

Kontakt med Advokatforeningen i forbindelse med å delta i videre arbeid med skyggerapportering overfor FN's Barnekommisjon er et såkalt sovende prosjekt. FEG har gitt klart uttrykk for at vi ønsker å delta på dette og å samarbeide med Advokatforeningen når det igjen blir aktuelt. Vi har imidlertid begynt å jobbe mer selvstendig med dette, jf nedenunder.

- Barn i fengsel:

FEG har fortsatt sitt arbeid med fokus på barn som sitter i fengsel, deres soningsforhold og lignende.

- Høring om barn og straff, NOU 2008:15 Barn og straff – ”utviklingsstøtte og kontroll” ble det nedlagt mye arbeid i forbindelse med. Høringsuttalelsen fra FEG ble lever 29.01.

- Ida har skrevet artikler om barn i fengsel til både redaksjonen i Stud.Jur, samt Advokatbladet. Sistnevnte kom på trykk.

- Infolyt:

FEG har satt fokus på bruken av infoflyt-systemet i kriminalomsorgen. Storberget har lovet samtale om emnet, hvor Juss-Buss skal delta, men dette er foreløpig ikke blitt noe av. Vi mener retningslinjene i dag for bruken av systemet er for vagt, og at det bør komme nye mer presise rundskriv eller lignende. FEG følger opp saken.

- Stian har skrevet artikkel om infoflyt som kommer på trykk i Kritisk Juss. Artikkelen ble levert i starten av mai.

- Forvaring:

- Det har blitt jobbet med høring om forvaring. 30.04.2008 leverte Mæland-utvalget en rapport kalt "Etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring". FEG kommenterte i hovedsak kapittelet om forvaring, og høringsuttalelsen ble levert 01.04.

- Innrapportering til Sivilombudsmannen:

Prosjektet er født og klart til å starte opp. Møte med SOM om tankene bak, samt den praktiske utformingen av prosjektet er også gjennomført. Tanken er at det skal foretas konsekvent innrapportering til SOM når enkelte fengsler skiller seg ut negativt ihht praksis på ulike områder overfor de innsatte.

- Dette blir Jorid sitt nedtrapperprosjekt, for å sørge for en skikkelig igangsetting av prosjektet.

- Startpakkeinformasjon:

- Det har dette semesteret blitt utarbeidet et informasjonsskriv om Juss-Buss på både norsk og engelsk som er sendt ut til 26 fengsler for innspill og tilbakemeldinger. Så langt er tilbakemeldingene utelukkende positive. Formålet er at skrevet skal deles ut til de innsatt som en del av startpakken de vanligvis får når de kommer inn til soning. På den måten vil de enkelt få info om Juss-Buss, og hvilke områder vi kan hjelpe dem med. Dette er for øvrig et samarbeid mellom alle de studentdrevne rettshjelpstiltakene, startet av FEG. Dette for å blant annet hindre at tiltakene overlapper hverandre med tanke på hvilke fengsler som dekkes.

- Tolketelefon i fengslene:

Unni Gunnes lovet på KROM-konferansen å jobbe for å få til en høringsgruppe i prosessen med utviklingen av et system for adgang til tolketelefon i fengslene.

- FEG har pushet på for at dette blir gjort noe med i etterkant av seminaret, men så langt har det stått stille fra justis sin side. Vi fortsetter å pushe.

- Debatt om rettslig klageinteresse:

- I slutten av mai arrangerte FEG debatt på frokostkjelleren med denne problemstillingen: Bør ofre / pårørende etter ofre ha rettslig klageinteresse i spørsmål etter straffegjennomføringsloven, eksempelvis ved vedtak om permisjoner for den innsatte? Temaet er både aktuelt og spennende, og debatten ble gjennomført på en vellykket måte både struktur- og innholdsmessig.

- Kartlegging og oppdatering av fangehåndbøker:

Arbeidet med å kartlegge behovet for endring og oppdatering av i sær den engelske fangehåndboken ble igangsatt under rettspolitisk uke. En del info om hensiktsmessig fremgangsmåte, hvor man skal søke støtte og lignende er klarlagt med tanke på oppdatering og trykking av den engelske håndboken. Alex skal ha dette som sitt

nedtrapperprosjekt, ettersom arbeidet både er påtrengende nødvendig og omfattende.

- Markedsføring av FEG:

FEG har i regi av Alex dette semesteret utvidet området for fengselsbesøk ved at vi har besøkt nye fengsler som vi ikke har besøkt tidligere, samt at vi har gjennomført fengselsturne sørover. Der har vi blant annet besøkt fengsler med både høyt og lavt sikkerhetsnivå som Evje, Håvet, Kristiansand og Arendal fengsel, overgangsbolig som Solholmen, samt nylig oppstartet Way-Back i Kristiansand. Under enkelte av fengselsbesøkene holdt vi et kort foredrag om oss selv i tillegg til å gjennomføre saksmottak. Vi har samtidig fått distribuert ut en mengde fangehåndbøker, startpakkeinformasjon, filmen om gjeld under soning, samt annet materiell.

- Utsending av avhandlinger:

2 avhandlinger fra tidligere FEG`ere er blitt distribuert ut til relevante organer. Avhandlingene er ”Opinion og rettsikkerhet: Den alminnelige rettsoppfatning i avgjørelser etter straffegjennomføringsloven” skrevet av Stine Elde, og ”Helsetilbudet i Norske fengsler – En undersøkelse av regler og praksis” skrevet av Anne Mette Hårdnes.

André Oktay Dahl viste i et lobbymøte angående rettshjelpsmeldingen en særlig interesse for innsattes behov for helsehjelp. FEG sendte ham derfor oppgaven til Hårdnes, samt at denne problematikken ble belyst i REGs forslag til komitémedlemmenes merknader til rettshjelpsmeldingen.

HUSLEIE:

- Revidering av husleieloven:

Husleieloven er under revidering, og FEG har fulgt nøye med i prosessen, blant annet via kontakt med Kommunal- og Regionaldepartementet. Den forelagte Ot.prp`en er nå vedtatt i sin helhet, og endringsloven er varslet å tre i kraft 1. juli.
- FEG har jobbet med å sette seg bedre inn i endringene.

- Depositumsreglene:

- Det har blitt jobbet med høring om depositumsreglene i forbindelse med vedtakelse av den nye husleieloven. Høringen het ”Utkast til forskrift om unntak fra depositumsbestemmelsen i husleieloven”, og høringsuttalelsen ble levert av FEG 13. mai.
- FEG har vært i kontakt med en journalist i Dagbladet som har skrevet en artikkel på bakgrunn av våre erfaringer med at bankene til stadighet bryter depositumsreglene, slik at dette slår uheldig ut overfor leietakere. Slutføringen ble imidlertid ikke fulgt opp av journalisten, og artikkelen er dessverre så langt ikke kommet på trykk.

- Utleiemeglerpraksis:

Den praksis mellommannsfirmaer som eksempelvis Utleiemegleren fører overfor leietakere er gjennomgående negativ og undertrykkende. Vi ser til stadighet at firmaer opptrer mer som en partsrepresentant for utleier ettersom de anser dem som sine kunder, og deretter blir det foretatt en neglisjering av leietakeres rettigheter.

- Praksisen er tydelig, men det er vanskelig å få til noe konkret på dette området ettersom virksomheten ikke er inntatt under lov om eiendomsmeglingstjenester, og således ikke gjenstand for klagenemnd. Medieutspill er eventuelt ønskelig å få til, men dette har så langt forblitt et sovende prosjekt.

- Brosjyrer og husleiekontrakt:

- Det ble igangsatt arbeid med å kartlegge status for husleiekontrakten samt husleiebrosjyren "Praktisk husleierett".

I og med at lovverket er i ferd med å endres ble det bestemt at det må foretas gjennomlesning og eventuell oppdatering av begge deler før ny trykking bestilles. Husleiekontrakten er gått igjennom, og er inntil videre ok å benytte. Brosjyren "Praktisk husleierett" ble revidert i mai 2008 og er således ok å bruke inntil videre. Det er enighet om at vi blir flinkere til å henvise mer konsekvent til nettsidene våre for dette materialet, og at vi venter med eventuell ny opptrykking. Det bør likevel foretas en mer konkret oppdatering med tanke på de nye endringene i husleieloven.

I samme periode har FEG deltatt på disse arrangementene:

- KROM-konferansen:

- FEG deltok på KROM sin årlige konferanse på Spåtind, fra 08.01 – 11.01. Vi stilte med både paneldeltaker en av dagene og holdt innlegg under debatten. I tillegg var vi flinke til å knytte bånd med mange andre organisasjoner. Kriminalomsorgsmeldingen samt NOU`en om barn og straff stod i fokus under hele konferansen.

- Foredrag av Fergus McNeill:

- Hele FEG deltok på dette foredraget.

- LO`s kriminalpolitiske konferanse på Sundvollen:

- FEG deltok med fullt mannskap på denne konferansen, som fant sted fra 19.03 – 20.03.

- Debatt om isolasjon og varetekt i norske fengsler:

- I regi av Amnesty under menneskerettighetsuken.

- Frokostmøte i regi av Minerva og Civita:

- Temaet var forbrytelse og straff: hva er straff og hvorfor straffer vi. Dato for møtet var 12.05.

- Møte om SP-konvensjonen:

- En representant fra FEG stilte på dette møtet, som fant sted 07.05.

- Møte om Barnekonvensjonen:

- Forum for Barnekonvensjonen (FFB) arrangerte høringsmøte om supplerende rapport som skal innsendes til FNs barnekomité i lys av Norges avgitte rapport i 2008. FEG stilte med en representant på dette møtet, som fant sted 15.05.

Høst 2009

Fra august til desember 2009 er disse rettspolitiske arbeidene gjennomført og igangsatt på FEG:

STRAFFEGJENNOMFØRINGSRETT

- Rettspolitisk referat

FEG har begynt med et rettspolitisk saksregister i gruppemøtoreferatet som et ledd i systematiseringen av erfaring. (Neste semester skal dette registeret gjøres medarbeiderspesifikt, slik at hver enkelt medarbeider enklere kan gå tilbake og hente informasjon.)

- Permisjonsadgang

Media har den siste tiden skrevet om permisjonspraksis på grunn av en enkeltsak. FEG har forsøkt å sende en innlegg til blant annet Dagsavisen og Aftenposten uten hell. En lengre artikkel om tema ble trykket i Stud.Jur

- Debatt om straffens innhold vs lengde

FEG arrangerte debatt. Tema "straff som virker? Vil økt fokus på sikkerhet og kontroll føre til et tryggere samfunn?".

- Fysiske forhold i fengsel

FEG har sendt brev til fengsler og etterspurt praksis vedr. toalettfasiliteter og kosthold etter klager fra innsatte. Svarene vi har fått og fortsatt avventer skal brukes til rapportering til SOM, KSF eller Tilsynsrådet.

- Barn i fengsel

FEG ble oppringt av P3 Juntafil med forespørsel om informasjon om barn i fengsel. Vi skrev en redegjørelse, samt oversendte vår høringsuttalelse til NOU 2008:15 (Barn og straff). Barn i fengsel er en prioritert gruppe i den konkrete saksbehandlingen. Vi har hatt relativt stor pågang fra barn i fengsel dette semesteret. Vi har opparbeidet oss mer kompetanse på konfliktråd som alternativ reaksjon.

- Konfliktråd

Det har blitt etablert kontakt med konfliktrådet i Oslo v/ Inger Wærstad. Møte er avtalt 20. Januar kl 15.30. Formålet er å opparbeide oss enda mer kompetanse på megling, samt undersøke muligheter for formidling til de innsatte der det er behov for slikt arbeid.

- Regjeringserklæringer

Forslag til regjeringserklæring på straffegjennomføringsrettens område ble sendt til Soria Moria 2.

- INFOFLYT

FEG har vært i kontakt med KSF vedrørende utarbeidningen av hjemmel for INFOFLYT. Vi har satt oss inn i de rettssikkerhetsmessige problemene knytta til INFOFLYT, og holdt kontakten med klienter registrert i INFOFLYT. Tidligere FEGGER Jørgen Løvdal skal skrive masteroppgave om INFOFLYT, og har vært i kontakt med FEG ang. dette. Videre samarbeid videreføres.

- Tvangsoverføring til videre soning i hjemlandet

Klage på tvangsoverføring til videre soning i Litauen er sendt til Sivilombudsmannen. FEG er bekymret for at det generelt går automatikk i disse avgjørelsene, og at for eksempel den konkrete faren for at informanter utsettes for represalier fra andre innsatte. Vi bestemte derfor at vi skulle klage en bestemt sak inn for SOM. Klagen ble sendt 18. desember 2010.

- Menneskerettigheter

FEG har hatt en kompetanseheving på menneskerettigheter, særlig hva angår tvangsoverføring til videre soning i hjemlandet. Vi har blant annet lest rapporter fra CPT og CAT. Videre har vi særlig satt oss inn i fangers rettigheter etter EMK. Det er ønske om å være med på skyggerapporteringen til SP og ØSK. Faglig leder er i kontakt med Helsingforskomiteen for å høre om det er muligheter for dette. Dette semesteret har vi samlet og systematisert erfaring i rettspolitisk referat og gjennom innrapporteringen til SOM, med blant annet sikte på skyggerapportering.

- Stoltenbergutvalget om rus

FEG har skrevet høringsuttalelse vedrørende manglende tilbud til innsatte med rusproblemer.

- NOU 2009:14 "Et helhetlig diskrimineringsvern"

FEG har skrevet høringsuttalelse om innsatte og diskriminering.

- Innsatte i Oslo fengsel egen rettspolitiske gruppe

FEG har blitt spurt om vi vil delta i en rettspolitisk gruppe i Oslo fengsel. Kontakten er etablert, og det videre samarbeidet er i planleggingsfasen.

- VIC

FEG har etablert et samarbeid med stipendiat på institutt for kriminologi og rettssosiologi Hammersvik angående VICere (Very Important Criminals). FEG skal forsøke å komme i kontakt med informanter for Hammersvik, samt at det er avtalt at han skal holde et foredrag for FEG i februar 2010.

- Startpakka

- FEG i Universitas

Universitas skrev artikkel om innsattes hverdag i fengsler og om FEGs arbeid.

- Fangehåndboka

Vi har fått innvilget penger til oppdatering av Fangehåndboka fra Justisdepartementet. Den faglige oppdateringen og utredningen igangsettes vår 2010.

- Tolketelefon i fengsler

FEG ble innkalt til møte angående tolketelefon i fengsel. Vi forberedte oss derfor på dette møtet. Møtet ble imidlertid utsatt på grunn av sykdom hos KSF. Vi avventer ny møteinnkalling og har en løpende dialog med KSF.

- Innrapportering til Sivilombudsmannen

Første innrapportering til SOM for vår 2009 ble sendt i slutten av november. Vi har fått positiv tilbakemelding fra SOM på dette. Det ble avholdt SOM-dag for saker høst 2009 27.11.09 hvor vi gikk igjennom alle sakene som medarbeiderne mente var innrapporteringsverdige. Vi diskuterte hver sak og silte ut aktuelle saker. Ny SOM-dag avholdes 22. januar 2010 for å slutføre innrapportering for saker høst 2009. Vi har en løpende dialog med SOM.

- Tilgjengelig rettshjelp

Som et ledd i innsattes behov for tilgjengelig rettshjelp har FEG drevet oppsøkende virksomhet til Østfold (Eidsberg, Trøgstad og Sarpsborg fengsel) og sør- vestlandet (Åna, Kristiansand, Arendal, Håvet). Vi har distribuert fangehåndboka, filmen og brosjyren om gjeld under soning. Det spesielle behovet for at det drives oppsøkende virksomhet til fengsler for å imøtekomme det udekkede rettshjelpsbehovet for innsatte, har blitt påpekt i lobbyarbeidet med rettshjelpsmeldinga og den foreslåtte førstelinja.

FEG har hatt fokus på barn i fengsel i det rettspolitiske arbeidet. Det har blitt skrevet en høringsuttalelse til NOU 2008:15 "Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll", et innlegg trykket i Advokatbladet, samt lengre artikkel som ble forsøkt trykket i Stud.Jur, uten hell. FEG ble oppringt av P3 Juntafil med forespørsel om informasjon om barn i fengsel. FEG sendte en redegjørelse av temaet samt høringsuttalelsen til NOU 2008:15. Forum for Barnekonvensjonen (FFB) arrangerte høringsmøte om supplerende rapport som ble sendt til FNs barnekomité i lys av Norges avgitte rapport i 2008. FEG deltok på dette møte og synspunktene i denne rapporten ble tilsluttet. Her ble det pekt på kritikkverdige forhold ved at barns soning i fengsel i Norge, herunder blant annet bruk av isolasjon, soning sammen med voksne og plassering av barn i høyrisikoanstalter. I tillegg til at FEG har fokusert på barn i fengsel i det rettspolitiske arbeidet, har disse også vært en prioritert gruppe i saksbehandlingen, og det har vært en relativt stor pågang fra barn i fengsel det siste året.

Hva angår alternative reaksjoner til fengselsstraff mot både barn og voksne har FEG opparbeidet en kompetansehevning på "restorative justice", som er basert på en tankegang om at dialog mellom partene står i sentrum, der det straffende elementet må vike. Det er en forutsetning om samtykke fra begge parter. Våren 2009 deltok FEG på foredrag av professor i kriminologi ved universitetet i Glasgow Fergus McNeill i regi av Justisdepartementet. Høsten 2009 deltok FEG på KRÅDs (det kriminalitetsforebyggende råd) konferanse om "restorative justice" samt et arrangement hvor Kronprinsparets humanitære fonds prisutdeling til Konfliktrådet i Trondheim. Sistnevnte presenterte i den anledning arbeidet til "oppfølgingsteamet" i Trondheim konfliktråd. Gjennom dette har det blitt etablert kontakt med konfliktrådet i Oslo ved Inger Wærstad. FEG og Wærstad har hatt et møte om bruk av konfliktråd i konflikter innsatte kan ha med både andre innsatte, ansatte og/eller fornærmede i straffesaken. Denne kompetansen vil benyttes i både den konkrete saksbehandlingen og i det rettspolitiske arbeidet.

FEG arrangerte debatt høst 2009 med problemstillingen "Straff som virker? Vil økt fokus på sikkerhet og kontroll føre til et tryggere samfunn?" Debatten var aktualisert gjennom St.meld. nr. 37 og de skjerpede strafferammene i den nye straffeloven. Anders Løvlie, stipendiat ved institutt for offentlig rett, var ordstyrer og innleder om

forholdet mellom straffens lengde og innholdet i soningen. I panelet satt forsvarsadvokat Frode Sulland, fengselsinnsatt Bjørnar Dahl, professor i rettssosiologi Thomas Mathiesen SV-politiker Akhtar Chaudhry og FrPs Justispolitisk rådgiver Vidar Karlsen. Videre som et ledd i arbeidet vedrørende behovet for innhold i soningen, har det blitt igangsatt et samarbeid med en rettspolitisk gruppe ved navn "Endring bak murene". Dette er en gruppe i regi av innsatte ved ulike fengsler og enkelte andre frivillige utenfor fengsel. Gruppas målsetning er å oppnå en mer innholdsrik soning slik at de innsatte blir rustet til å møte hverdagen ved løslatelse. Gruppen ønsker blant annet at Juss-Buss skal sitte i styret for å sikre stabilitet. Nærmere om vårt bidrag vil fastsettes på et møte i begynnelsen av 2010. Prosjektet er i startfasen. Videre ble innsattes behov for utdanning belyst i reportasjen studentavisen Universitas skrev om innsattes hverdag i Oslo fengsel og om FEGs arbeid.

Media har høst 2009 vært svært opptatt av fengslenes permisjonspraksis, med utgangspunkt i en enkeltsak hvor en innsatt uteble fra permisjonen. Det ble blant annet hevdet fra flere hold at permisjonspraksisen er for liberal. FEG skrev artikkel om at permisjonsadgangen for det første ikke er for liberal, og belyste behovet for en utstrakt bruk av permisjoner. Denne ble forsøkt sendt til blant annet Dagsavisen og Aftenposten uten hell. En lengre artikkel om tema ble imidlertid trykket i Stud.Jur.

Etter klager fra innsatte vedrørende toalettfasiliteter og kosthold ved enkelte fengsler, har FEG sendt brev til fengslene og etterspurt praksis. Dårlige eller manglende toalettforhold er særlig et problem for rusmiddelavhengige med abstinenser. Dårlig kosthold kan være problematisk, særlig for innsatte med ADHD-diagnose. Svarene skal brukes til rapportering til SOM (se nedenfor), KSF eller Tilsynsrådet.

Innsattes rettssikkerhet har vært et gjennomgående tema for 2009. FEG satt fokus på bruken av infoflyt-systemet i kriminalomsorgen. Det er knyttet rettssikkerhetsmessige problemer til systemet. Justisminister Knut Storberget lovet samtale om emnet, hvor Juss-Buss skulle få delta, dette har imidlertid uteblitt. FEG skrev en artikkel om tema, med tittelen som ble trykket i Kritisk Juss. Tidligere medarbeider på FEG, Jørgen Løvdal, skriver masteroppgave om kontradiksjons- og rettssikkerhetsmessige problemer knyttet til infoflyt. Det har blitt etablert et samarbeid med ham, hvor FEG samler inn egnede saker til erfaringsgrunnlag for de undersøkelsene Løvdal gjør i forbindelse med oppgaven.

Rettssikkerhetsmessige problemer har også blitt reist i tilknytning til grupperingen av de såkalte VICerne (Very Important Criminals). FEG har etablert et samarbeid med stipendiat på institutt for kriminologi og rettssosiologi Hammersvik. FEG skal forsøke å komme i kontakt med VICere som ønsker å være informanter for Hammersvik, samt at det er avtalt at han skal holde et foredrag om VIC for FEG i 2010.

Videre er det stadig et problem at innsatte ofte har et særlig udekket rettshjelpsbehov. I 2009 har FEG derfor hatt fokus på å synliggjøre og tilgjengeliggjøre det eksisterende gratis rettshjelpstilbudet som ytes av Juss-Buss og de øvrige studentrettshjelpstiltakene. Man har fordelt de ulike fengslene mellom alle studentrettshjelpstiltakene, og utarbeidet et informasjonsskriv om det aktuelle tiltaket på både norsk og engelsk. Skrivet skal deles ut til de innsatte som en del av startpakken de vanligvis får når de kommer inn til soning. På den måten vil de enkelt

få informasjon om studentrettshjelpstiltakene, og hvilke områder det ytes rettshjelp på. Tilbakemeldingene er utelukkende positive. Videre som et ledd i tilgjengeliggjøringen av gratis rettshjelp har FEG utvidet den oppsøkende virksomheten til Håvet, Evje, Kristiansand, Arendal, Åna, Eidsberg, Trøgstad og Sarpsborg fengsel samt Solholmen overgangsbolig. Det ble holdt foredrag om Juss-Buss og derpåfølgende saksmottak. Videre ble det distribuert fangehåndbøker, startpakkeinformasjon, filmen om gjeld under soning, samt annet materiell, og holdt saksmottak. Dette skal kanskje inn under oppsøkende virksomhet på Juss-Buss generelt?

Det spesielle behovet for at det drives oppsøkende virksomhet til fengsler, for å imøtekomme det udekkede rettshjelpsbehovet for innsatte, har blitt påpekt i REGs lobbyarbeid med rettshjelpsmeldingen (st.meld. nr. 26 2008-2009). I meldingen foreslås det at førstelinja skal drive oppsøkende virksomhet til fengslene, hvilket er svært positivt. REG påpekte imidlertid flere mangler ved forslaget, blant annet at rettshjelpen foreslås avgrenset mot kriminalomsorgens veiledningsplikt og at tidsrammen er satt til bare én til to timer. Videre foreslås arbeidet lagt til frivillige tiltak som Juss-Buss. Juss-Buss mener rettshjelp, herunder å drive nødvendig oppsøkende virksomhet, er et statlig ansvar. Dette skal kanskje inn under REG arbeidet generelt?

Vår 2009 arrangerte FEG debatt om hvorvidt ofre / pårørende etter ofre bør ha rettslig klageinteresse når det treffes vedtak etter straffegjennomføringsloven, eksempelvis ved vedtak om permisjoner for den innsatte. Det ble diskutert om straffegjennomføring er noe staten bør ha eneansvaret for, eller om skal offerets syn bør ha betydning. Temaet var blant annet aktualisert gjennom Stine Sofies stiftelse sin klage for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen. Anders Løvlie var ordstyrer for panelet med faglig leder i Stine Sofies Stiftelse Ada Sofie Austegard, leder av rettspolitisk forening Nora Hallén, stortingsrepresentant for FRP Solveig Horne, stortingsrepresentant for SV Akhtar Chaudhry, kontaktutvalgrepresentant ved Ila forvarings og sikringsanstalt Odd Agnar Jackobsen og bistandsadvokat Thomas Benestad.

FEG skrev høst 2009 høringsuttalelse til NOU 2009:14 "Et helhetlig diskrimineringsvern", hvor det ble gitt støtte til utvalgets vurdering av behovet for å verne tidligere straffedømte mot diskriminering, men at dette må presiseres tydelig i forarbeidene.

Høst 2009 skrev FEG en høringsuttalelse til Mæland-utvalgets rapport "Etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring". FEG kommenterte kapittelet om forvaring, herunder behovet for en bedre "utslusing" ved prøveløslatelse av forvaringsdømte, og behovet for automatisk oppnevning av advokatbistand dekket av staten i forbindelse med forvaringsdømtes prøveløslatelsessak.

Det har blitt etablert en innrapporteringsordning til Sivilombudsmannen (SOM) uavhengig den alminnelige klageadgangen. Formålet med prosjektet er å bevisstgjøre SOM på negative forhold ved fengslene som FEG erfarer gjennom saksbehandlingen. Det skal foretas en konsekvent innrapportering til SOM én til to ganger i året. Første innrapportering til SOM for vår 2009 ble sendt i slutten av

november. Her ble det blant annet påpekt manglende helsetilbud, manglende kontaktbetjentordning og lang saksbehandlingstid ved enkelte fengsler. FEG fikk positiv tilbakemelding fra SOM på dette. FEG har en løpende dialog med SOM.

I forlengelsen av innrapporteringen til SOM har det blitt opprettet et rettspolitisk saksregister for å systematisere erfaringsgrunnlaget. Dette erfaringsgrunnlaget tenkes også brukt i andre sammenhenger. Som for eksempel i forbindelse med skyggerapportering til FN organene. Vedrørende statens innrapportering til Menneskerettighetskomiteen, komiteen som skal påse at statene følger reglene etter FNs konvensjoner om politiske og sivile rettigheter, deltok FEG på et informasjonsmøte i regi av Utenriksdepartementet sammen med de ikke-statlige organisasjonene. Hvorvidt FEG skal indirekte eller direkte bidra til den uavhengige innrapporteringen fra de ikke-statlige organisasjonene er fortsatt et prosjekt i startfasen, man avventer blant annet tilbakemelding fra Helsingforskomiteen som samordner denne innrapporteringen.

Hva angår menneskerettigheter for øvrig har FEG hatt en kompetanseheving på fangers rettigheter etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK). FEG er bekymret for at det generelt går automatikk i avgjørelser om tvangsoverføring til videre soning i hjemlandet av utenlandske statsborgere. For eksempel at det ikke vurderes konkret i det enkelte tilfellet hvorvidt det er fare for at K utsettes for represalier fra andre innsatte i fengselet han overføres til. FEG klaget derfor en bestemt sak inn for SOM, med anførsler basert på at vedtaket om en slik tvangsoverføring var i strid med EMK art. 3 subsidiært art. 8.

FEG erfarer at utenlandske innsatte ofte har en tung soning, blant annet på grunn av ingen eller liten kontakt med pårørende. FEG ble invitert til møte med KSF angående utenlandske innsattes adgang til tolketelefon. Møte ble imidlertid utsatt av KSF. FEG avventer ny møteinnkalling og har en løpende dialog med KSF. Formålet med møte er å sette fokus på behovet for tolketelefon, samt hvordan dette kan gjennomføres i praksis.

To avhandlinger fra tidligere medarbeidere på FEG har blitt distribuert ut til relevante organer. Avhandlingene er "Opinion og rettsikkerhet: Den alminnelige rettsoppfatning i avgjørelser etter straffegjennomføringsloven" skrevet av Stine Elde, og "Helsetilbudet i Norske fengsler – En undersøkelse av regler og praksis" skrevet av Anne Mette Hårdnes. Stortingsrepresentant i justiskomiteen André Oktay Dahl for Høyre viste i et lobbymøte angående rettshjelpsmeldingen en interesse også for innsattes rett til helsehjelp. FEG sendte ham derfor oppgaven til Hårdnes.

FEG har skrevet høringsuttalelse til det offentlig oppnevnte utvalget ledet av Thorvald Stoltenberg som skal vurdere hvordan de mest hjelpetrengende rusmiddelavhengige kan få et bedre tilbud. Formålet med høringsuttalelsen var å sette fokus på manglende tilbud til innsatte med rusproblemer.

FEGs forslag til regjeringserklæring på straffegjennomføringsrettens område ble sendt i etableringsfasen til Stoltenbergregjeringen II høst 2009. Det ble blant annet foreslått at regjeringen skal sørge for at barn ikke sitter i fengsel, satse på å bedre helsetilbud i fengslene og

Ellers har FEG kommet med innspill i debatter arrangert av andre i det kriminalpolitiske miljøet. FEG deltok på KROMs årlige konferanse på Spåtind 2009. FEG satt i panelet som diskuterte Kriminalomsorgsmeldingen samt NOU 2008:15 om barn og straff stod i fokus under hele konferansen. Videre hadde FEG innspill i debatt arrangert av Amnesty under deres Menneskerettighetsuke 2009 om isolasjon og varetekt. FEG deltok også på Minerva og Civitas debatt vår 2009 om problemstillingen "hva er staff og hvorfor straffer vi?" og Ila fengsels årlige forvaringsdebatt høst 2009.

Rettsinformasjon

Arbeidet med å kartlegge behovet for endring og oppdatering av i sær den engelske fangehåndboken ble igangsatt vår 2009. Høst 2009 fikk vi innvilget penger til oppdatering av Fangehåndboka fra Justisdepartementet. Den faglige oppdateringen og utredningen igangsettes vår 2010.

HUSLEIE:

- Boligbyggprosjektet

FEG har funnet Boligbygg-saker i Julius og Advisor og samlet dem i en egen perm. På bakgrunn av erfaringsgrunnlaget har vi dannet oss meninger om problematikken knyttet til Boligbygg og hvilke konsekvenser dette får for ressurssvake leietakere. Dette er utferdiget i et eget dokument. Det er laget flyers til utdeling der BB leier ut, disse skal deles ut etter jul. Se egen plan for det videre arbeidet.

- Nye bestemmelser i husleieloven

FEG har hatt internopplæring i de nye bestemmelsene i husleieloven, samt laget en oversikt over disse, som et ledd i de endringene som må gjøres i husleiebrosjyren. Husleiekontrakten har blitt endret. Det er imidlertid foreløpig ikke tatt endelig stilling til hvorvidt den endrede versjonen skal brukes.

- Depositum

Dagbladet skrev en artikkel om bankenes manglende praktisering av depositumsreglene den 10.09.09.

Det har blitt samlet saker som FEG har hatt mot Boligbygg. Basert på dette erfaringsgrunnlaget har det blitt utferdiget et dokument med rettspolitiske drøftelser til bruk i senere rettspolitisk arbeid. FEG mener blant annet det er problematisk at Boligbygg og NAV ikke samarbeider og at dette kan få svært uheldige konsekvenser for brukerne. For eksempel er det tilfeller der boligstønadene ikke utbetales når leien forfaller, noe som kan være et stort problem for økonomisk ressursvake. Mange forsinkede husleieinnbetalinger kan i verste fall medføre utkastelse. FEG erfarer at lovlig husleieøkning kan få svært uheldige konsekvenser for økonomisk ressursvake leietakere. Videre er boligstandardene på flere av Boligbyggs utleieboliger i alt for dårlig stand. Boligbyggprosjektplan for 2010 er utarbeidet.

FEGs forslag til regjeringserklæring på boligrettens område ble sendt i etableringsfasen til Stoltenbergregjeringen II høst 2009. Det ble blant annet foreslått at regjeringen jobber for å opprette Husleietvistutvalg i resten av landet, sanksjonere

banker som ikke følger depositumsreglene og bygge flere og bedre kommunale boliger.

FEG skrev høringsuttalelse vår 2009 til utkast til forskrift om unntak fra depositumsbestemmelsen i husleieloven. FEG mente

Dagbladet skrev en artikkel høst 2009 om FEGs erfaring med at bankene til stadighet bryter depositumsreglene, slik at dette slår uheldig ut overfor leietakere. Det ble problematisert at bankene i mange tilfeller kan synes å opptre som partsrepresentant for utleier, i stedet for å følge husleielovens regler om depositum.

Rettsinformasjon

FEG har hatt internopplæring i de nye bestemmelsene i husleieloven som trådte i kraft 1. september 2009, samt laget en oversikt over disse, som et ledd i de endringene som må gjøres i Juss-Buss' husleiebrosjyre og husleiekontrakt. Selve oppdateringen er imidlertid et eget fremtidig nedtrapperprosjekt.

I samme periode har FEG deltatt på disse arrangementene/prosjektene:

- Foredrag og prisutdeling. Restorative Justice
- KRÅD-seminar om Restorative Justice
- Ila fengsels forvaringsdebatt
- FEG har høst 2009 vært tungt inne i arbeidet med det foreslåtte kuttet i bevilgninger til Juss-Buss i Oslo kommunes budsjettforslag 2010.

7. Forskning og utredning

7.1. Generelt

Å bidra til økt forsknings- og utredningsarbeid er en viktig målsetting for Juss-Buss. Rettsområdene som vi arbeider med vies i mindre grad særlig oppmerksomhet fra de mer etablerte juridiske miljøene.

Studentavhandlingene utgjør den viktigste delen av forskningsarbeidet medarbeiderne på Juss-Buss gjør. Institutt for kriminologi og rettssosiologi (IKRS), hvor prosjektlederen for Juss-Buss er ansatt, har vært en viktig støttespiller i dette arbeidet og har bidratt med kontorplasser og vit.ass.-midler. Samspillet mellom Juss-Buss og IKRS på dette området er meget viktig for å øke den totale mengden studentforskning på et fakultet.

8. Utdanning

8.1. Innledning

Juss-Buss ansetter 10 nye medarbeidere hvert semester. Nye medarbeidere går først gjennom en felles opplæringsuke hvor de får opplæring i generell saksbehandlingsteori, klientbehandling og rutiner på Juss-Buss. Deretter blir medarbeiderne fordelt på faggruppene, og i de påfølgende ukene begynner de med saksbehandling, samtidig som de får opplæring innen den enkelte gruppes spesialområde.

Nedenfor følger en oversikt over hvordan opplæringen på Juss-Buss er organisert. Detaljene kan variere noe fra semester til semester.

8.2. Begynneropplæring

Nye medarbeidere starter med et intensivt kurs på en uke. Her er det for det første presentasjon av virksomheten, opplæring i de praktiske sidene ved arbeidet, lov om fri rettshjelp og om organisasjonen i et juridisk og samfunnsvitenskapelig perspektiv.

For det annet gis det en innføring i saksbehandling, klientbehandling, juridiske problemløsningsteknikker og hjelp til selvhjelp. Klientbehandlingen må vies stor oppmerksomhet. Dette er en spesielt viktig side ved juridisk arbeid på Juss-Buss, fordi mange av våre klienter kommer fra fremmede kulturer og andre sosiale lag enn gjennomsnittsstudenten. Det er derfor viktig å problematisere forutsetningene for kommunikasjon på tvers av kulturelle og sosiale grenser.

En sentral side ved problemløsningsteknikken i Juss-Buss er at vi i større grad enn det som synes vanlig blant advokater, søker å få til forhandlinger og minnelige løsninger. Dette stiller store krav til evnen til å omgås motparter. Hjelp til selvhjelp er dels en strategi vi søker å ta i bruk på grunn av våre egne beskjedne ressurser, men også fordi vi anser det fornuftig at klientene aktiviseres i sine egne saker og bidrar med det de har kapasitet til. Hjelp til selvhjelp har en læringseffekt for klientene, som ved å bli aktivisert får økt kunnskap og bevissthet om juridiske problemer de kan støte på i sin hverdag.

8.3. Fadderordning

Nye medarbeidere får tildelt en fadder, som har et særlig ansvar for å veilede og hjelpe den nye med å finne seg til rette. I de første månedene er det svært viktig at ordningen fungerer etter sin hensikt. Dette stiller krav til begge parter. Den nye må våge å ta initiativ, og fadderens må ta seg tid til å være imøtekommende.

8.4. Gruppene

I gruppene blir de nyansatte tildelt sine første saker og veiledet i hvordan de skal sette i gang arbeidet. Gruppemøtene fungerer som hjelp og kontroll for at arbeidet holder høyt faglig nivå. Alle sakene skal gjennomgås og diskuteres. Dette betyr at gruppen har et kollektivt ansvar for saksbehandlingen, men med enkeltmedarbeidere som klientenes faste kontakt.

Opplæring i gruppene har som målsetting å forbedre det juridiske nivået hos medarbeiderne. Erfarne medarbeidere, tidligere medarbeidere, advokater, forvaltningsansatte m.v. deltar i denne opplæringen. Ved siden av å få den nødvendige innføring i arbeidsrett, familierett, fangerett, utlendingsrett osv., er det viktig at medarbeiderne gjennom denne opplæringen også får det første møte med motparter eller samhandlingspartnere. Det er f.eks. viktig at de som arbeider med innvandringssspørsmål ikke bare blir kjent med regelverket, men også med representanter for de myndigheter som representerer motparter og hvordan disse myndighetene fungerer.

8.5. Andresemesters opplæring

I begynnelsen av det andre semester er det satt av en dag til internseminar. Målsettingen er for det første å gå kritisk gjennom opplæring, saksbehandling, rettspolitikk og virksomheten i gruppene for eventuelt å komme fram til forslag til forbedringer av driften.

Videre er seminaret med på å øke bevisstheten rundt rollen som fadder.

Seminaret munner tradisjonelt ut i en rekke forslag til forbedringer av virksomheten, og mye av dette blir fulgt opp i månedene etter seminaret, etter diskusjoner i styret, i gruppene og på plenumsmøter. Seminaret er således et viktig grunnlag for at virksomheten ikke skal stagnere.

8.6. Tredjesemesters opplæring

I begynnelsen av tredje semester er det satt av en dag til internseminar. Målsettingen er for det første å gå kritisk gjennom fadderrollen man har i sitt andre semester, saksbehandling, rettspolitikk og virksomheten i gruppene for eventuelt å komme fram til forslag til forbedringer av driften.

Videre er det et mål at rollen som nedtrapper diskuteres, slik at overgangen fra fadder til nedtrapper går lettere.

Som fadderseminaret munner også dette seminaret tradisjonelt ut i en rekke forslag til forbedringer av virksomheten, og er også viktig for at virksomheten videreutvikle seg.

8.7. Veiledning

I tilknytning til det daglige arbeidet med enkeltsaker, er det ytterst sjelden at det er nødvendig med veiledning fra prosjektleders/faglig leders side. Medarbeiderne

utnytter selv sitt kontaktnett av spesialister som kan veilede i tvilsomme spørsmål. Dette kan være ansatte og forelesere ved Det juridiske fakultet i Oslo, advokater, forvaltningstjenestemenn og andre. I tillegg gir daglig leder veiledning i en rekke organisatoriske forhold, og også faglige og rettspolitiske spørsmål der vedkommende har kompetanse.

I spesielle tilfeller blir også prosjektleder/faglig leder trukket inn i veiledning i forbindelse med enkeltsaker; sjelden vedrørende det juridiske, men oftere i tilknytning til for eksempel etiske eller prinsipielle problemstillinger.

Prosjektleders/faglig leders veiledning er først og fremst aktuell i forbindelse med generelle prosjekter som blir igangsatt, som oftest med utgangspunkt i gruppene. Prosjektleder/faglig leder søker her å bidra med opplegg og gjennomføring av undersøkelser og diskutere arbeidet med medarbeiderne etter hvert som det skrider framover.

En viktig side ved prosjektleders/faglig leders veiledning er å bidra til at det blir skrevet avhandlinger innenfor Juss-Buss' rettsområder. Prosjektleder bidrar i de innledende fasene med utarbeidelse av problemstillinger, valg av metoder osv., og bistår med finansiering, kontorplass og annen teknisk bistand. I tillegg er det naturlig at prosjektleder/faglig leder bidrar til å skaffe en faglig veileder som er nærmere til å veilede i de spesifikke faglige problemene som avhandlinger over et bredt spekter reiser. Han søker likevel å holde kontakten med arbeidet underveis og bidrar til å støtte opp om arbeidet i tillegg til den oppnevnte veileder.

8.9. Annen opplæring

Det arrangeres også møter og seminarer der temaer som angår hele eller deler av Juss-Buss blir tatt opp, se punkt 6.1.2.

Til slutt skal nevnes de mer uformelle elementer i opplæringen. Ofte inviteres utenforstående foredragsholdere til å snakke om et dagsaktuelt tema eller som foredragsholderen har spesiell kunnskap om eller interesse for. Det er også blitt en tradisjon med såkalt fredagspils, se punkt 6.1.1. I den forbindelse arrangeres det et faglig program/innlegg i tilknytning til en sosial samling i våre kjellerlokaler.

9. Økonomi og drift

9.1. Budsjett og regnskap 2009

			Budsjett hittil i år	Regnskap hittil i år	Avvik hittil i år	Årsbudsjett	
Type	Artsgruppe navn	Arts navn					
A. Inntekter	0032 Salgsinntekt, unntatt avgift	3224 Inntekter fra andre eksterne kilder til	0	-30 000	30 000	0	
		3250 Inntekter undervisning/kurs	0	-5 000	5 000	0	
		3260 Inntekter fra andre ikke offentlige bidr	-720 000	-236 675	-483 325	-720 000	
		Sum 0032 Salgsinntekt, unntatt avgift	-720 000	-271 675	-448 325	-720 000	
	0034 Tilskudd og refusjoner	3420 Inntekter fra andre departement og direk	-2 897 438	-3 446 028	548 590	-2 897 438	
		3430 Andre inntekter- Bidrag fra øvrige offe	0	-480 000	480 000	0	
		3499 UiOs egenandel basis - Bidrags prosjekte	0	0	0	0	
		Sum 0034 Tilskudd og refusjoner	-2 897 438	-3 926 028	1 028 590	-2 897 438	
	0037 Andre driftsinntekter	3799 Andre driftsinntekter/refusjoner	0	-135 000	135 000	0	
		Sum 0037 Andre driftsinntekter	0	-135 000	135 000	0	
	0039 Inntekt fra bevilgninger	3989 IB Øvrig statlig virksomhet	-945 375	-945 375	0	-945 375	
		3991 IB KD basis grunnbevilgning	192 294	192 294	0	192 294	
		3998 IB - Bidrag	-459 005	-459 005	0	-459 005	
		Sum 0039 Inntekt fra bevilgninger	-1 212 086	-1 212 086	0	-1 212 086	
	Sum A. Inntekter			-4 829 524	-5 544 789	715 265	-4 829 524
	B. Lønn	0050 Lønn og godtgjørelser	5010 Fast lønn OP/AP	280 000	357 248	-77 248	280 000
			Sum 0050 Lønn og godtgjørelser	280 000	357 248	-77 248	280 000
0051 Lønn og godtgjørelser		5110 Lønn etter bilag, ikke fast månedlig utb	2 503 130	2 216 827	286 303	2 503 130	
		5190 Feriepenger	271 816	308 529	-36 713	271 816	
		Sum 0051 Lønn og godtgjørelser	2 774 946	2 525 356	249 590	2 774 946	
0052 Fordel i arbeidsforhold		5260 Gruppelivsforsikring OP/AP	0	1 594	-1 594	0	
		5261 Motpostkonto Gruppelivsforsikring konto	0	-1 594	1 594	0	
		Sum 0052 Fordel i arbeidsforhold	0	0	0	0	
0054 Arbeidsgiveravgift og pensjonskostnad		5410 Arbeidsgiveravgift OP	389 264	363 382	25 882	389 264	
		5411 Arbeidsgiveravgift av feriepenger	0	43 503	-43 503	0	
		5412 Arbeidsgiveravgift av arbeidsgivers ande	0	6 624	-6 624	0	
		5420 Pensjon, arbeidsgivers andel	0	46 981	-46 981	0	

		Sum 0054 Arbeidsgiveravgift og pensjonskostnad	389 264	460 491	-71 227	389 264
	0059 Annen personalkostnad	5911 Kostgodtgjørelse trekkpliktig OP/AP	0	1 512	-1 512	0
		5960 Gaver til ansatte	0	715	-715	0
		Sum 0059 Annen personalkostnad	0	2 227	-2 227	0
	Sum B. Lønn		3 444 210	3 345 322	98 888	3 444 210
C. Driftsutgifter	0064 Leie maskiner, inventar og lignende	6490 Leie Annet utstyr	0	4 500	-4 500	0
		Sum 0064 Leie maskiner, inventar og lignende	0	4 500	-4 500	0
	0065 Verktøy, inventar og driftsmaterialer som ikke skal aktiveres	6520 Datautstyr - driftskjøp	0	23 180	-23 180	0
		6530 Maskiner - driftskjøp	0	5 480	-5 480	0
		6570 Aviser - driftskjøp	10 200	7 586	2 614	10 200
		6580 Bøker - driftskjøp	5 000	409	4 591	5 000
		6599 Annet rekvisita	0	769	-769	0
		Sum 0065 Verktøy, inventar og driftsmaterialer som ikke skal aktiveres	15 200	37 424	-22 223	15 200
	0066 Reparasjon og vedlikehold	6621 Øvrig vedlikehold, datautstyr	0	-2 404	2 404	0
		6634 Serviceavtaler, kontormaskiner	50 000	66 625	-16 625	50 000
		Sum 0066 Reparasjon og vedlikehold	50 000	64 221	-14 221	50 000
	0067 Fremmedtjeneste	6710 Konsulenttenester - kjøp	0	46 978	-46 978	0
		Sum 0067 Fremmedtjeneste	0	46 978	-46 978	0
	0068 Kontorkostnad, trykksak og lignende	6810 Kontorrekvisita	45 000	31 440	13 560	45 000
		6820 Datarekvisita	0	10 542	-10 542	0
		6840 Trykksaker	69 000	58 030	10 970	69 000
		6860 Kurs	76 000	69 690	6 310	76 000
		6862 Seminar	0	3 564	-3 564	0
	Sum 0068 Kontorkostnad, trykksak og lignende	190 000	173 265	16 735	190 000	
	0069 Telefon, porto og lignende	6950 Porto	7 000	4 640	2 360	7 000
		6970 Annonser kunngjøringer	0	3 238	-3 238	0
		Sum 0069 Telefon, porto og lignende	7 000	7 877	-877	7 000
	0070 Kostnad transportmidler	7010 Drift av biler/maskiner	12 000	14 397	-2 397	12 000
7011 Vedlikehold av biler/maskiner		10 000	11 855	-1 855	10 000	
7020 Skatter og avgifter biler og maskiner		5 400	2 740	2 660	5 400	
Sum 0070 Kostnad transportmidler		27 400	28 992	-1 592	27 400	

	0071 Kostnader og godtgjørelser for reise, diett, bil og lignende	7110 Nattilegg og kostgodtgjørelse innland/u	0	20 272	-20 272	0	
		7190 Ref. utlegg reisekostnader	15 000	53 033	-38 033	15 000	
		7191 Billetter til fly, tog, båt, taxi etc.	0	93 776	-93 776	0	
		7192 Oppholdsutgifter	0	12 750	-12 750	0	
		7194 Fag/vit reiser billetter til fly, tog, b	0	-150 000	150 000	0	
		Sum 0071 Kostnader og godtgjørelser for reise, diett, bil og lignende	15 000	29 831	-14 831	15 000	
	0072 Dekningsbidrag/overheadkostnader	7211 Overheadkostnader	0	36 074	-36 074	0	
		Sum 0072 Dekningsbidrag/overheadkostnader	0	36 074	-36 074	0	
	0073 Salgs-, reklame og representasjonskostnad	7311 Beverting på møter	47 000	75 884	-28 884	47 000	
		Sum 0073 Salgs-, reklame og representasjonskostnad	47 000	75 884	-28 884	47 000	
	0074 Kontingent og gave	7430 Gaver til eksterne forbindelser	4 000	6 773	-2 773	4 000	
		Sum 0074 Kontingent og gave	4 000	6 773	-2 773	4 000	
	0075 Forsikringspremie, garanti- og servicekostnad	7510 Reiseforsikring	20 000	0	20 000	20 000	
		7594 Forsikring utstyr	0	26 315	-26 315	0	
		Sum 0075 Forsikringspremie, garanti- og servicekostnad	20 000	26 315	-6 315	20 000	
	0077 Annen kostnad	7791 Velferdsutgifter ansatte	0	2 500	-2 500	0	
		7799 Diverse kostnader	7 000	4 776	2 224	7 000	
		Sum 0077 Annen kostnad	7 000	7 276	-276	7 000	
	Sum C. Driftsutgifter		382 600	545 410	-162 810	382 600	
	E. Investeringer	0047 Investering i maskiner, inventar og utstyr	4720 Datautstyr-anskaffelse av	40 000	30 425	9 575	40 000
			4730 Maskiner-anskaffelse av	20 000	0	20 000	20 000
			4741 Transportmidler-anskaffelse av	0	140 000	-140 000	0
			4790 Annet utstyr-anskaffelse av	10 000	0	10 000	10 000
Sum 0047 Investering i maskiner, inventar og utstyr			70 000	170 425	-100 425	70 000	
Sum E. Investeringer		70 000	170 425	-100 425	70 000		
Total		-932 714	-1 483 632	550 918	-932 714		

9.2. Kommentarer til regnskapet

9.2.1. Om inntekter

Juss-Buss fikk et økt drifttilskudd fra Justisdepartementet i 2009. Det økte tilskuddet både i 2008 og 2009 har til sammen gjort det mulig for oss å holde åpent gjennom hele sommeren. Da budsjettet ble satt opp var vi imidlertid ikke sikre på den eksakte tildelingen for 2008, og budsjetterte derfor med tildelingen fra 2008.

Når det gjelder andre inntekter, opplevde vi for andre år på rad stor usikkerhet knyttet til videre finansiering fra Oslo kommune. Byrådet innstilte i sitt budsjettforslag for 2010 på kutt til Juss-Buss og andre rettshjelpstiltak i Oslo. Selv om ingen av kuttene ble gjennomført, etter at byrådet inngikk budsjettforlik med Venstre, skapte forslaget usikkerhet knyttet til den økonomiske situasjonen fremover.

Videre er inntektene fra SiO og Sigval Bergesen omtrent som budsjettert.

Til slutt skal det nevnes at tildelingen fra SMR gjelder Kina-prosjektet, og er fullfinansiert gjennom SMR. For mer informasjon om prosjektet, se punkt 6.2.4. Årsrapport med regnskap kan for øvrig bestilles ved henvendelse til Juss-Buss.

9.2.2. Om utgifter

Posten "Varekostnad" er høyere enn budsjettert. Dette skyldes at innkjøp av transportmiddel var budsjettert i 2008, mens det ble fakturert i 2009.

Posten "Fast lønn" er høyere enn budsjettert. Dette skyldes at økonomiseksjonen ved Juridisk fakultet har lagt inn faglig leders lønn under bilagslønn (5110) i budsjettet, mens lønnstrekket går fra fast lønn (5010).

Posten "Variabel lønn" er lavere enn budsjettert. Dette skyldes delvis det ovennevnte og delvis at bilagslønn for deler av desember ikke ble levert inn i 2009 og således vil bli kjørt i 2010.

Posten "Driftskostnader" er høyere enn budsjettert. Dette skyldes i stor grad en delvis fornying av dataparken. Oppdateringen var nødvendig av hensyn til systemkrav for klientbehandlingssystem.

9.3. Generelle kommentarer til drift og økonomi

Juss-Buss har i 2009 for andre år på rad etablert en drift som ikke går i underskudd. Når det gjelder organisasjonenes inntekter synes den kortsiktige finansieringen å være god nok til å sikre videre drift tilsvarende dagens nivå. For å sikre en videre stabil drift av Juss-Buss, er det imidlertid av helt avgjørende betydning at vi kan regne med å motta støtte i samme størrelsesorden hvert år fra våre faste bidragsytere. Når det gjelder utgiftene, er over 4/5 av utgiftene knyttet til lønn, selv om medarbeiderne jobber omtrent det dobbelte av hva de får betalt for. Andre kostnader holdes på et minimum. Den lave andelen av andre driftsutgifter viser at det nærmest er umulig å stramme inn på utgiftene uten at det går utover lønnen til medarbeiderne eller antall medarbeidere.

Medarbeiderne på Juss-Buss må bruke studiemidler fra Lånekassen til å dekke utgifter til livsopphold. For en del medarbeidere medfører dette store problemer med den videre studiefinansieringen. I tillegg er det prinsipielt galt at studenter indirekte skal være med på å finansiere rettshjelpstilbudet.

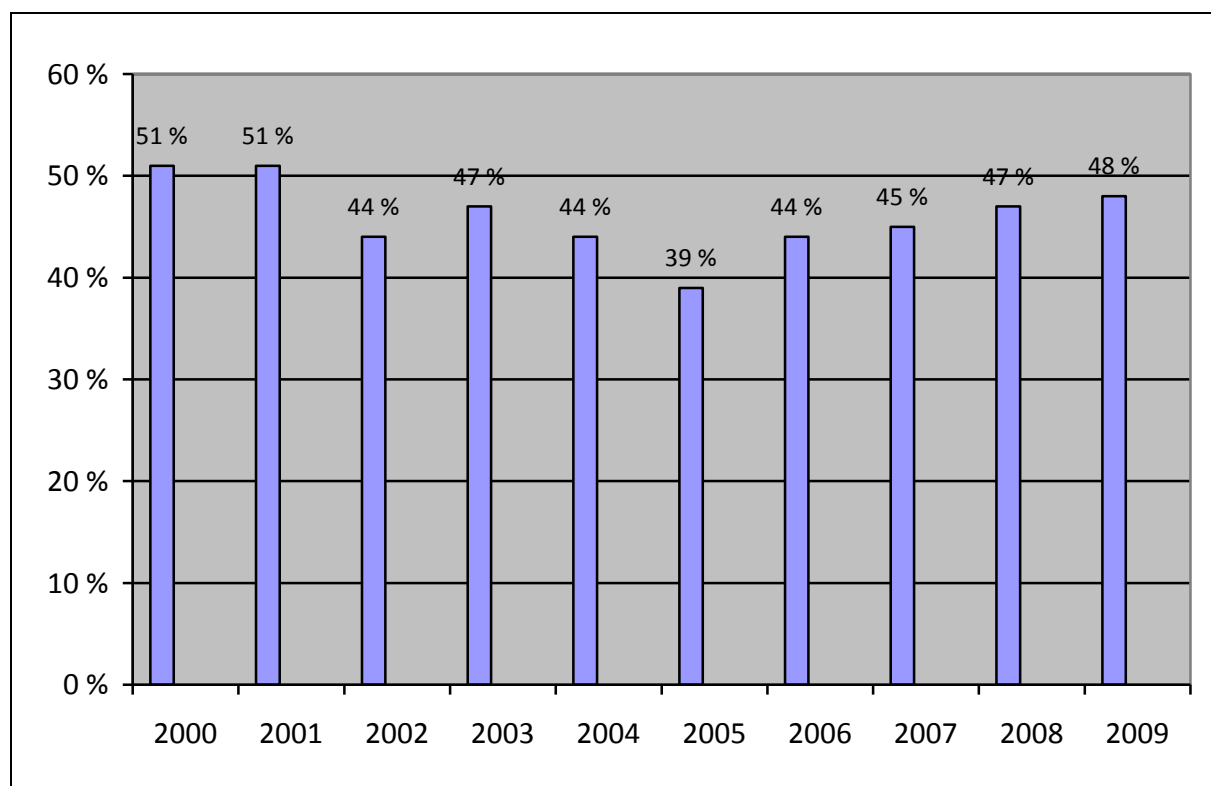
Når det gjelder egenkapitalen, har organisasjonen en egenkapital som dekker drift i omtrent ett kvartal.

9.4. Antall arbeidstimer og vederlagsfritt arbeid

Arbeidsinnsatsen på Juss-Buss utgjorde i følge timelistene 35 472 i 2009. Det er en økning på 1133 timer fra 2008 (34 339 timer). Medarbeiderne lønnes 16 timer i uka de første to semestrene, og 14 timer som nedtrapper. Timelønnen ble ikke hevet i 2009, og lå på kr. 103,50. Det ble utbetalt lønn for 18 409,8 timer i 2009. Dette gir en gratisprosent på 48,1 %, som er en økning fra året før.

Kontormedarbeider, daglig leder og faglig leder registrerer ikke timer. Deres arbeidstid og overtidstimer kommer i tillegg til de registrerte. Det samme gjelder sommergruppa. Dette innebærer at alt arbeid i de åtte ukene om sommeren hvor vi har redusert drift ikke er en del av statistikken.

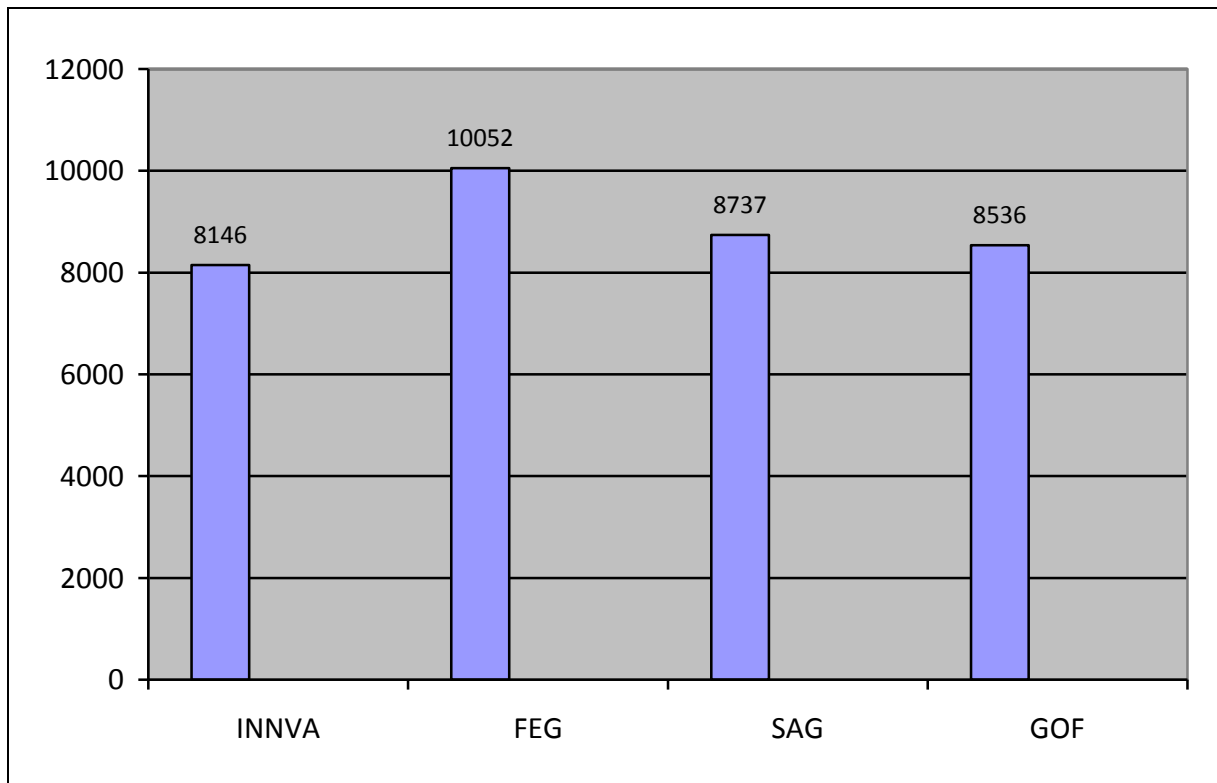
Under følger en oversikt over andel gratisarbeid siden år 2000.

9.5. Fordelingen av antall faktiske arbeidstimer på gruppene

I 2009 ble det registrert 35 472 ordinære arbeidstimer på Juss-Buss. Fengselsgruppa jobbet mest i fjor, med 10 052 timer.

Under følger en oversikt over fordelingen av totalt antall arbeidstimer, gruppevis.

10. Ansatte i Juss-Buss i 2009

Prosjektleder frem til august 2009:
Professor Kristian Andenæs

Faglig leder fra og med august 2009:
Olaf Halvorsen Rønning

Daglig leder frem til august 2009:
Martin Eiebakke

Daglig leder fra og med august 2009:
Stian Bonnevie Arntzen

Kontorarbeidere:
814 Leta Jaleta Negeri
835 Marianne Stamland Solvi

Medarbeidere:

815 Jorunn Bjerke
816 Jørgen Løvdal
817 Mari H. Langseth
818 Øyvind Anmarkrud
819 Kjetil Bjørntvedt
820 Lene Gundersen
821 Cathrine S. Tangstad
822 Asma Khaliq
823 Ida B. Husom
824 Peter Hallsteinsen

825 Runa N. Haræid
826 Mari Seilskjær
827 Øystein Block
828 Stian Bonnevie Arntzen
829 Jorid M. Lindback
830 Alexander Lindal
831 Mari Sund Morken
832 Kristin Feed
833 Selma Smeby Lium
834 Gjermund Aasbrenn

836 Thomas Malmer Berge
837 Kjetil Linde Holo
838 Stine Gahre
839 Ida Rognlien
840 Øystein J. Saltveit
841 Ida Kvernebo
842 Eirik Aimar Engebretsen
843 Nirushanty Anfinnsen
844 Katrine Roald
845 Robin K. Mackenzie-Robinson

846 Erlend Liaklev Andersen
847 Harald Krogh Ankerstad
848 Stine Sorknes
849 Maria Pitz Jacobsen
850 Fredrik Ellingsen
851 Linn Heidi Elstad Albertsen
852 Caroline Elizabeth Flaaten
853 Marthe Strømmer Smestad
854 David André Händler Andersen
855 Henriette Nilsson Tøssebro

11. Publikasjoner

11.1. Hefter i Juss-Buss stensilserie

1. Juss-Buss: Virksomheten i Juss-Buss i 1978. 15 sider + tabeller
2. Juss-Buss: Rettssentre i London. 74 sider
3. Hans Petter Graver: Rettshjelp i Kanada. 67 sider
4. Fremmedarbeidergruppa i Juss-Buss: Erfaringer fra virksomheten i 1978. 19 sider
5. Jon T. Johnsen: Desentralisering av rettshjelp i Oslo. 107 sider
6. Jon T. Johnsen: Behovet for offentlige rettshjelpskontorer. 36 sider
7. Jon T. Johnsen: Årsrapport for Juss-Buss 1979. 27 sider
8. Juss-Buss: Rettshjelp i Sverige og Finland. Rapport fra Juss-Buss ekskursjon i 1979. 43 sider
9. Boliggruppa i Juss-Buss: Juridiske problemer på boligmarkedet i Oslo. 42 sider
10. Fremmedarbeidergruppa i Juss-Buss: Politisk asyl. 39 sider
11. Vernelagsgruppa i Juss-Buss: Rettshjelp til straffedømte. 35 sider
12. A. Fosby, S.B. Pedersen, O. Torvund: Leiekontrakter i Gamlebyen. 63 sider
13. Boliggruppa i Juss-Buss: Hjelp eller egeninteresse. En vurdering av 3 "veldig" boligforetak. 32 sider + vedlegg
14. Juss-Buss: Årsrapport 1980. 31 sider
15. Børre Lid: Fangers rettshjelpsbehov. 170 sider + vedlegg
16. Tor G. Birkeland: Rettssenter, et alternativ til dagens fritt rettsrådstilbud? 114 sider + vedlegg
17. Vernelagsgruppa i Juss-Buss: Rettshjelpsvirksomheten i 1980. 53 sider
18. Innvandrerguppa i Juss-Buss: Arbeidstillatelse. 64 sider
19. Harald Amundsen: Innvandrere og folketrygdloven. 63 sider
20. Jon T. Johnsen: Årsrapport for Juss-Buss 1981. 31 sider
21. Elisabeth Lea: Oppholdstillatelse. 39 sider

22. Juss-Buss i Danmark. 57 sider
23. Juss-Buss: Årsrapport for Juss-Buss 1982. 29 sider
24. Bente O. Roli og Ingvild Mestad: Erfaringer med rettshjelp for innvandrere. 37 sider
25. Juss-Buss: Årsrapport for Juss-Buss 1983. 35 sider
26. Jon T. Johnsen og Øyvind Aakerøy: Årsrapport for Juss-Buss 1984. 67 sider
27. Juss-Buss: Fattigrettshjelpen i USA. 182 sider
28. Juss-Buss og Rettspolitisk forening: Norge Bare for nordmenn? Kritiske kommentarer til NOU 1983:47 "Ny fremmedlov" 99 sider
29. Innvandrergruppa i Juss-Buss: Rettshjelp til asylsøkere i Storbritannia. 75 sider
30. Jon T. Johnsen og Halvard Helle: Årsrapport for Juss-Buss 1985. 78 sider
31. Brakkegruppa i Juss-Buss: Jussbutikker i Belgia. 39 sider
32. Brakkegruppa i Juss-Buss: Pris på testament hos advokat. 17 sider
33. Håkon Angell: Årsrapport for Juss-Buss 1986. 58 sider
34. Innvandrergruppa i Juss-Buss: Kritiske kommentarer/alternativt lovforslag til Ot. prp. nr. 46 (1986-87) om ny utlendingslov. 122 sider
35. Håkon Angell og Ellen Hambro: Rapport fra en måneds arbeid ved rettshjelpskontoret i Indre Finnmark. 24 sider
36. Aursnes, Joranger, Schultz og Johnsen: Praksis som valgfag tilknyttet Juss-Buss. 35 sider
37. Johan Hougen: Årsrapport for Juss-Buss 1987. 52 sider
38. Larsen, Helgeland og Espen: "En rettsstat verdig". Rapport fra et rettshjelpsprosjekt i Nord-Hedemark august - november 1988. 27 sider
39. Morten Holmboe. Utlendingers rettslige stilling i Norge - noen utvalgte emner. 65 sider
40. Geir Helgeland: Årsrapport for Juss-Buss 1988. 45 sider
41. Innvandrergruppa i Juss-Buss: Mottaksapparatet for asylsøkere i Norge og Sverige - en sammenligning. 32 sider

42. Fengselsgruppa i Juss-Buss. Høringsuttalelse til NOU 1988:37 "Ny fengselslov". 74 sider
43. Mette Larsen og Rita Krøgenes: Omsorgsovertakelse uten samtykke. En undersøkelse av barnevernets saksbehandling i 4 kommuner. 206 sider
44. Innvandrergruppa i Juss-Buss: Kommentarer til regjeringens forskriftsutkast til den nye fremmedloven. 15 sider
45. Anders Haugland: Årsrapport for Juss-Buss 1989. 40 sider
46. Brakkegruppa i Juss-Buss: Danske regler om gjeldssanering for privatpersoner - noe for Norge? 70 sider
47. Høringsuttalelse om forslag til endringer i Lov om fri rettshjelp. 23 sider
48. Innvandrergruppa i Juss-Buss: Informasjonsbehov blant flyktninger og innvandrere. En undersøkelse i tilknytning til innføringen av ny tilskuddsordning til kommuner med flyktningmottak. 40 sider
49. Knut Wold: Årsrapport for Juss-Buss 1990. 35 sider.
50. Anne Kvam og Karl Erik Sjøholt: Rapport fra studietur til Genève, oktober 1990. 38 sider.
51. Jon T Johnsen: Juss-Buss and clinical legal education. 80 sider.
52. Brit Gulbjørnrud, Nina Mathisen, Berit Isaksen og Jan Aubert: Høringsuttalelse om gjeldsordning for personer med betalingsvansker. 30 sider.
53. Jan Rune Fagermoen, Anne-Cathrine Haug og Hans-Jacob Sandsberg: Domstolens innvirkning på frihetsberøvelsens innhold. 111 sider
54. Knut F Rasmussen og Terje Svendsen: Om forliksklage 29 sider
55. Karl Erik Sjøholt: Årsrapport for 1991 44 sider
56. Boliggruppa i Juss-Buss: Tvangsvedlikehold og tvangsadministrasjon av leiegårder - beboerrepresentasjon og medbestemmelsesrett 27 sider
57. Juss-Buss: Noen rettspolitiske arbeider. 75 sider
58. Heidemarie Nordahl og Tove Kristin Farstad: Depositum i husleieforhold. 80 sider
59. Merethe S. Haugen og Elisabeth Vigerust: Det udekkede behov for rettshjelp - et uløst problem. 138 sider
- 59b. Det udekkede behov for rettshjelp - et uløst problem VEDLEGG 93 sider

60. Karl Erik Sjøholt: Årsrapport 1992. 32 sider
61. Hege A.Voldsdal Åse Marie Eliassen: "To pee, or not to pee". Om kontraktsoning i fengslene. 194 sider.
62. Gislaug Øygarden, Elin Riise, Kristian Jervell og Christine Bergland: "Fremmedretten i EU". 35 sider.
63. Christine Bergland: Årsrapport for Juss-Buss 1993. 35 sider
64. Elin Riise og Gislaug Øygarden: Asylsøkere og beskyttelsesbehov - forholdet mellom reelle krenkelser og formelle vedtak.
65. Nina Hjort og Sissel Finstad: Forsvarlig levestandard - en undersøkelse av nivået på økonomisk sosialhjelp. 102 sider + vedlegg
66. Cathrine Holm og Karoline Henriksen: Lojal avtaleinngåelse eller bondefangeri? En undersøkelse av låneinstitusjoners praksis ved inngåelsen av kausjonsavtaler. 44 sider + vedlegg
67. Kristian Jervell: Årsrapport for Juss-Buss 1994. 34 sider + tillegg
68. Henriette Grønn, Marius Thronsen og Rolf Thoresen: Rettssenter -95, en alternativ rettshjelpsordning. 21 sider
69. Kristian Jervell: Årsrapport for Juss-Buss 1995. 39 sider + tillegg
70. Christine Bergland og Irene Sogn: Innvandringspolitiske hensyn i visumretten. En studie av myndighetenes visumpraksis overfor pakistanske visumsøkere. 115 sider + vedlegg.
71. Redigert av Tore Thallaug og Lars T. Berntsen: "Studietur til Palestina".
72. Stine Dordy Nybø og Therese Liljegren: "One strike and you're out - om utvisning av straffedømte utlendinger"
73. Yvonne Curtis og Liv Marit Øyen: "Fengselsloven § 12"
74. Hans Christian Apenes: "Årsrapport for Juss-Buss 1996"
75. Trine Reitan og Gry Korsnes: "Sosialtjenestens veiledning av personer med økonomiske problemer"
76. Knut Helland- Hansen: "Årsrapport for Juss-Buss 1997"
77. Frode Solberg: "Bosettingstillatelse - en fremstilling av reglene og undersøkelse av forvaltningens praksis"
78. Knut Helland- Hansen: "Årsrapport for Juss-Buss 1998"

- 79.** Bente Mostad: "Foreldres rett til gjenforening med barn i Norge", 137 sider
- 80.** Anniken Gjertsen Skonhoft: "Årsrapport for Juss-Buss 1999"
- 81.** Preben Henriksen: "Ettergivelse av inndragningskrav - en gjennomgang av forvaltningens praksis i årene 1988 - 1997."
- 82.** Thomas Braut Svendsen: "Årsrapport for Juss-Buss 2000"
- 83.** Tone Ljoså: "Utlendingsforskriften § 37, sjette ledd – Oppholdstillatelse for utenlandske kvinner etter samlivsbrudd."
- 84.** Vårin Hellevik: "Bruk av isolasjon i norske fengsler"
- 85.** Ane Broch Graver, Vegar Skaug, Rannveig Strålberg og Bente Tangen: "Retthjelp 2001 - Behovet for rettshjelp i Oslos befolkning – deriblant et utvalg innvandrerkvinner"
- 86.** Per-Ivar Felldal: "Årsrapport for Juss-Buss 2001"
- 87.** Christian Fredrik Mathiessen og Erlend Dahl: "Et overflateriss av velferdssystemet i Finland - Rapport fra sosial-, trygde- og arbeidsrettsgruppas studietur til Finland høsten 2002"
- 88.** Per-Ivar Felldal: "Årsrapport for Juss-Buss 2002"
- 89.** Irene Palm Hansen og Gunhild Bolstad: "Utvisning 2001 – En undersøkelse av utlendingsforvaltningens praksis i utvisningssaker"
- 90.** Jon T. Johnsen: "Juss-Buss - Et fagkritisk eksperiment. Idégrunnlag, arbeidsprinsipper og erfaringer"
- 91.** Kristoffer Wallan: "Politiopplysninger hos fengselsmyndigheten - skyldig inntil det motsatte er bevist?"
- 92.** Fengselsgruppa ved Eldbjørg H. Martinsen: "Rapport fra fengselsgruppas studietur til Canada 12. -20. november 2003. Fengselsbetjenter som programinstruktører – en dobbeltrolle?"
- 93.** Innvandringsgruppa på Juss-Buss: "Studietur til Pakistan - april 2004"
- 94.** Kine Sperre Horsbøl: "Årsrapport for Juss-Buss 2003"
- 95.** Kjersti Cecilie Jensen og Marie Nyhus: "Humanitetshensyn i utlendingsretten - en undersøkelse av forvaltningspraksis etter utlendingsloven § 8 annet ledd."
- 96.** Fri rettshjelpsgruppa på Juss-Buss: "Rapport fra studietur til Finland 20. - 24. september 2004"

97. Kine Sperre Horsbøl: "Årsrapport for Juss-Buss 2004"
98. Karianne Rygh: "Rusmiddelavhengiges rett til helsehjelp - pasienters rettsstilling ved legemiddelassistert rehabilitering"
99. Innvandringsgruppa på Juss-Buss: "Studietur til Etiopia - april 2005"
100. Kine Sperre Horsbøl og Line Voldstad: Samarbeid – evalueringsrapport fra Gatejuristprosjektet og generell samarbeidsveiledning. 81 sider
101. Psykiatri- og gjeldsrettsgruppa på Juss-Buss: Studietur til Stockholm - november 2005.
102. Kjersti Lehmann: "Dømt til forvaring"
103. Heidi Olsen-Nalum: "Årsrapport for Juss-Buss 2005"
104. Kjersti Hillestad Hoff: "Fortrinnsrett for deltidsansatte"
105. Endre S. Refsdal: "Årsrapport for Juss-Buss 2006"
106. Gudmund Røgeberg: "Prøveløslatelse. Om utilrådelighetsvurderingen etter straffegjennomføringsloven § 42"
107. Guro Siljan/Synne Eliassen: "Unge innsatte"
108. Vetle W. Rasmussen: "Utvelgelseskrets ved nedbemanning"
109. Silja Aga Rogan: "Lobbing for et bedre lovverk"
110. Innvandringsgruppa på Juss-Buss: "Studietur til Jordan – mai 2007"
111. Endre S. Refsdal: "Årsrapport Juss-Buss 2007"
112. Kine Sperre Horsbøl og Tine Larsen: "Økonomiske vilkår ved familiegjenforening mellom barn og deres omsorgspersoner - en undersøkelse av forvaltningens praktisering av dispensasjonsskjønnet særlig sterke menneskelige hensyn."
113. Stine Elde: "Opinion og rettssikkerhet: Den alminnelige rettsoppfatning i avgjørelser etter straffegjennomføringsloven."
114. Anne Mette Hårdnes: "Helsetilbudet i norske fengsler: En undersøkelse av regler og praksis. "
115. Martin Eiebakke: "Årsrapport Juss-Buss 2008"
116. Andreas Moen: "Oppsigelse begrunnet i arbeidstakers sykdom"
117. Stian Bonnevie Arntzen: "Årsrapport Juss-Buss 2009"

11.2. Andre publikasjoner

1. Rettshjelp i grisgrendte strøk. Spesialfagsoppgave 1975.
2. Gunnar De Capua: Juss-Buss - første foreløpige virksomhetsrapport. Stensilskrifter fra Institutt for rettssosiologi nr. 8 1972.
3. Gunnar De Capua: Rettshjelpsvirksomhet i Juss-Buss. Stensilskrifter for Institutt for Rettssosiologi nr. 10 1973.
4. Gunnar De Capua: Virksomheten i Juss-Buss i 1977. Stensilskrifter for Institutt for rettssosiologi.
5. Eidesen, Eskeland og Mathiesen (red): Rettshjelp og samfunnsstruktur. Pax 1975.
6. Jon T. Johnsen: Rettshjelp i utkantstrøk. Delrapport I-IV Stensil, Institutt for rettssosiologi 1978 – 1981.
7. Jon T. Johnsen: Retten til Juridisk bistand. Tano 1987.
8. Jon T. Johnsen: Ytringsfriheten i forvaltningen. Tidsskrift for rettsvitenskap 1982 s. 785-852.
9. Jon T. Johnsen: Juss-Buss som fagkritisk eksperiment. Institutt for rettssosiologi 1988. Revidert 2003.
10. Juss-Buss: Juss-Buss 1971 - 1981. Oslo 1981.
11. Arne Chr. Stryken: Et år med Juss-Buss. En sosiologisk beskrivelse av jusstudentenes rettsinformasjon. Hovedoppgave i sosiologi 1973.
12. Andersen, Grønvik og Svoren: Bo trygt, Juss-Buss' veiledning i boligspørsmål. Pax 1984.
13. Fængselsgruppa i Juss-Buss: Fangehåndboka. Oslo 1987 Utvidet og revidert 2002-2003.
14. Fængselsgruppa i Juss-Buss: Prisoners Handbook. Revidert engelsk utgave av Fangehåndboka. Oslo 1990. Utvidet og revidert 2003/2004.
15. Elisabeth Vigerust: Gjeld - hva skjer og hva kan jeg gjøre når gjelden blir for stor. Oslo 1989, revidert og utvidet i desember 1992 og 1997. Revidert 2001 og 2003.
16. Husleiegruppa: Juss-Buss' standardkontrakt i husleieforhold. Oslo 1990, revidert og omarbeidet 1995, 1996, 1999 og 2001.

17. Brakkegruppa: "Det er også mitt barn" brosjyre om samværsrett og foreldreansvar. Oslo 1991.
18. Nina E. Mathisen: "Din vilje skje" brosjyre om hvordan skrive et testament, Oslo 1991. Ny utgave i 1996. Revidert 2002.
19. Boliggruppa i Juss-Buss: "Veiledning i boligspørsmål" Pax forlag 1991.
20. Knut F. Rasmussen og Terje Svendsen: "Forlikrådet - hvorfor, hvordan og hva skjer?" Revidert 1994, 1997 og 2001. Revidert 2004.
21. "Studentopphold i Norge" Brosjyre som fremstiller reglene om oppholdstillatelse i studieøyemed (norsk og engelsk) Oslo, 1993.
22. Trine Reitan og Gry Korsnes: Økonomiske problemer. Brosjyre som framstiller reglene for økonomisk sosialhjelp. Oslo 1994.
23. Magnus Jåtun og Hans Christian Apenes i samarbeid med JURK: "Arbeidsavtalen", brosjyre 12 sider, Oslo 1995. Revidert 2003/2004.
24. Magnus Jåtun og Hans Christian Apenes i samarbeid med JURK: "Oppsigelse, avskjed og permittering", brosjyre, 16 sider, Oslo 1995. Tilleggskapittel om permittering skrevet 2003, revidert 2004.
25. Magnus Jåtun og Hans Christian Apenes i samarbeid med JURK: "Krav på lønn og feriepenger", brosjyre, 14 sider, Oslo 1995. Revidert 2004.
26. Magnus Jåtun og Hans Christian Apenes i samarbeid med JURK: "Miljøet på arbeidsplassen", brosjyre, 7 sider, Oslo 1995. Revidert 1999. Revidert 2003/2004.
27. Magnus Jåtun og Hans Christian Apenes i samarbeid med JURK: "Den kvinnelige arbeidstakeren", brosjyre, 8 sider, Oslo 1995. Revidert 2003.
28. Oven Egeland og Kenneth Adale Baklund: "Utvisning", brosjyre, 27 sider, Oslo 1996.
29. "Expulsion", engelsk utgave av brosjyren i pkt. 30
30. Juss-Buss: "1971-1996 Jubileumsfestskrift, Juss-Buss 25 år"
31. Øystein Ruud og Thorsteinn J. Skansbo: "Gjenopptakelse av straffesaker", 22 sider, Oslo 1997.
32. Fengselsgruppa og Innvandringsgruppa: "Juss-Buss` avtale for samboere", Oslo 1997. Revidert 2001.
33. Mona Aarhus og Jostein Greve: "Asyl i Norge", brosjyre, 46 sider, Oslo 1998.

34. Steffen Ravnåsen og Frøydís Heyerdahl: "Familiegjenforening", brosjyre, 28 sider, Oslo 1998.
35. Øystein Ruud og Thorsteinn J. Skansbo: "Reopening criminal cases", brosjyre, 17 sider, Oslo 1999.
36. Anita Asheim og Siri Anne Martinsen: "Ferie og permisjon", brosjyre, 24 sider, Oslo 1999. Revidert 2002
37. Husleiegruppa: "Praktisk husleierett", brosjyre, 47 sider, Oslo 1999. Revidert 2004.
38. Innvandringsgruppa ved Marie Nyhus og Thomas Hovden: "Oppholdstillatelse i Norge for EØS-borgere og deres familiemedlemmer", brosjyre, 11 sider, Oslo 2001.
39. Hans Kristian Otnes Berge og Janicke Wiggen: "Trenger du juridisk hjelp?" Brosjyren inneholder praktisk informasjon om Juss-Buss så som når vi saksmottak og hvilke rettsområder vi arbeider med. 12 sider, Oslo 2001. Oppdatert 2004.
40. Iselinn Håvarstein og Lene Køster: "Opphold i institusjon under psykisk helsevern", brosjyre, 11 sider, Oslo 2003
41. Guro Siljan og Synne Eliassen: "Forvaring – en brosjyre til alle fanger som er dømt til forvaringsstraff", brosjyre, 10 sider, Oslo 2005
42. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Oppsigelse, avskjed og permittering – en brosjyre i arbeidsrett" (oppdatert 2006)
43. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Forlikrådet – hvorfor, hvordan og hva skjer"
44. Gjeldsgruppa på Juss-Buss: "Håndtering av gjeldsproblemer – en brosjyre i gjeldsforfølgingsrett" (oppdatert 2006)
45. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Krav på lønn og feriepenger – en brosjyre i arbeidsrett" (oppdatert 2006)
46. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Rettigheter ved graviditet og fødsel" – en brosjyre i arbeidsrett" (oppdatert 2007)
47. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Arbeidsavtalen og miljøet på arbeidsplassen" – en brosjyre i arbeidsrett" (oppdatert 2007)
48. Fengselsgruppa på Juss-Buss: "The Prisoner Handbook 2003 – A guide to prison matters by Juss-Buss" (Fourth edition)
49. Fengselsgruppa på Juss-Buss: "Fangeshåndboka 2007 – Juss-Buss' veiledning i fangelssspørsmål (femte utgave)"
50. Innvandringsgruppa på Juss-Buss: "Statsborgerskapsbrosjyre", Oslo 2007

51. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Rettigheter ved graviditet og fødsel" – en brosjyre i arbeidsrett" (oppdatert 2009)
52. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Oppsigelse, avskjed og permittering – en brosjyre i arbeidsrett" (oppdatert 2009)
53. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Arbeidsavtalen og miljøet på arbeidsplassen" – en brosjyre i arbeidsrett" (oppdatert 2009)
54. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Krav på lønn og feriepenger – en brosjyre i arbeidsrett" (oppdatert 2009)
55. Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss: "Ferie og permisjon – en brosjyre i arbeidsrett" (oppdatert 2009)
56. Gjeldsgruppa på Juss-Buss: "Gjeld under soning – brevmaler" (2009)
57. Gjeldsgruppa på Juss-Buss: "Gjeld under soning – en film om håndtering av gjeldsproblemer for innsatte" (2009)

JUSS Buss jussbuss.no

Juss-Buss
Arbins gate 7
0253 Oslo
tlf: 22 84 29 00
faks:22 84 29 01
www.jussbuss.no